

CAROLINE MELLGREN, KLARA SVALIN, STEN LEVANDER & MARIE TORSTENSSON LEVANDER

RISKANALYS I POLISVERKSAMHET

Utvärdering av polisens arbete med riskanalys för våld på individnivå: Skånemodellen och Check 10 (+)

RISKANALYS I POLISVERKSAMHET

FoU-rapport från Fakulteten för hälsa och samhälle, 2012:2

© Copyright Caroline Mellgren, Klara Svalin, Sten Levander
och Marie Torstensson Levander 2012
ISBN 978-91-7104-445-7
ISSN 1650-2337
Service Point Holmbergs, Malmö 2012

**CAROLINE MELLGREN,
KLARA SVALIN, STEN LEVANDER
& MARIE TORSTENSSON LEVANDER**

RISKANALYS I POLISVERKSAMHET

Utvärdering av polisens arbete med riskanalys för våld
på individnivå: Skånemodellen och Check 10 (+)

Malmö högskola, 2012
Institutionen för kriminologi

Publikationen finns även elektroniskt,
se www.mah.se/muep

INNEHÅLL

1	INLEDNING	9
1.1	Utvärderingsuppdragets direktiv	10
1.1.1	Avgränsningar/begränsningar	11
1.2	Rapportens disposition	12
2	UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	13
2.1	Syfte	13
2.1.1	Utgångspunkter för utvärderingen	14
2.1.2	Vad är det som ska bedömas och mot vilka kriterier? ..	14
3	MATERIAL	16
3.1	Datainsamling	16
4	TEORETISKA OCH PRAKTISKA UTGÅNGSPUNKTER	20
4.1	Ostrukturerade kliniska riskbedömningar	21
4.2	Aktuariska riskbedömningar	22
4.3	Strukturerade professionella riskbedömningar	23
4.4	Riskbedömningsmetoder som används inom polisen idag	24
4.4.1	SARA	24
4.4.2	SAM	25
4.4.3	PATRIARK	25
5	BESKRIVNING AV SKÅNEMODELLEN	27
5.1	Genomförandet enligt en trestegsmodell	27
6	BESKRIVNING AV CHECK-10 (+)	36
6.1	Verkttyget används på olika nivåer	37

7	UTGÅNGSPUNKTER OCH FÖRUTSÄTTNINGAR	
	FÖR RISKANALYS I POLISVERKSAMHET	39
7.1	Resultat	40
7.1.1	Internt bortfall.....	40
7.1.2	Utbildning och erfarenhet	45
7.1.3	Förtroghetskunskap.....	46
7.1.4	Arbetsmiljö.....	47
7.2	Slutsatser	48
8	INTERBEDÖMARRELIABILITET	49
8.1	Material och metod	50
8.1.1	Urval.....	50
8.2	Resultat	52
8.3	Slutsatser	56
9	VILKA FAKTORER LEDER TILL BEDÖMNINGEN	
	”HÖG RISK”?	57
9.1	Resultat	57
9.1.1	Fördelning av risknivåer i materialen.....	57
9.1.2	Kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå.....	59
9.2	Slutsatser	61
10	RISKHANTERING	63
10.1	Resultat	63
10.1.1	Förekomst av skyddsåtgärder: Skånemodellen	63
10.1.2	Vilken risk är det som bedöms? Och hur ser brottsoffersamordnarna på kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärd?.....	65
10.1.3	Förekomst av skyddsåtgärder: Check-10 (+)	66
10.1.4	Hur beslutas om skyddsåtgärder?.....	68
10.2	Slutsatser	68
11	BIDRAR RISKANALYS TILL MINSKAD	
	UPPREPAD UTSATTHET?	69
11.1	Upprepad utsatthet för brott som resultatmått.....	69
11.2	Genomförande.....	71
11.3	Resultat	72
11.3.1	Bakgrundsfaktorer	72
11.3.2	Andel upprepat utsatta i materialet.....	72
11.3.3	Sensitivitet och specificitet	74
11.3.4	Samtliga brott.....	75

11.3.5 Endast våldsbrott	76
11.3.6 ROC-analys.....	77
11.4 Vilka faktorer är kopplade till upprepad utsatthet?	80
11.5 Risknivå, skyddsåtgärder och upprepad utsatthet.....	81
11.6 Diskussion	83
11.7 Slutsatser.....	84
12 AVSLUTANDE DISKUSSION	86
12.1 Rekommendationer	92
12.1.1 Skånemodellen	92
12.1.2 Check-10 (+).....	93
13 REFERENSER.....	96
14 BILAGOR	101

1 INLEDNING

Följande rapport är en utvärdering av två av de metoder för riskanalys som används inom svensk polis. Utvärderingen genomförs på uppdrag av Rikspolisstyrelsen som även finansierat utvärderingen. Riskanalys är ett samlingsbegrepp som innefattar både riskbedömning och riskhantering. Det övergripande syftet med riskanalyser är i enighet med polisens nationella mål att förebygga brott. Ett annat syfte är att riskanalysen ska bidra till att säkra brottsoffrets/målsägandes¹ deltagande genom hela rättsprocessen. Detta ska ske genom att gärningspersonens risk för framtida våld bedöms och brottsoffrets situation analyseras. Den sammanlagda bedömningen ska sedan användas för att öka skyddet för dem som är utsatta för våld eller hot om våld genom att erbjuda brottsofferstöd samt rekommendera och tillämpa akuta och långsiktiga skyddsåtgärder.

Olika verktyg för riskbedömning används idag inom polisen som stöd för att bedöma en risk som på förhand är okänd. Polisens riskbedömningar har nyligen varit föremål för inspektion (Rikspolisstyrelsen, 2010a). I denna diskuteras förutsättningar för brottsofferarbete och mer specifikt hur arbetet med riskanalyser kan utvecklas vidare. Här framhålls bland annat vikten av att det finns strukturerade metoder för hot- och riskbedömning och att dessa används på ett enhetligt sätt, samt att verksamheten följs upp och utvärderas. Inspektionsrapporten framhåller att det saknas en gemensam och enhetlig metod för att upptäcka hot och bedöma risker och

---

¹ I rapporten används begreppen brottsoffer och målsägande synonymt. Det pågår en debatt kring vilket begrepp som är lämpligast att använda: brottsoffer, brottsdrabbad eller brottsutsatt. Att vi använder begreppet brottsoffer ska inte ses som ett inlägg i debatten utan det används eftersom det är det mest vedertagna begreppet i Sverige i nuläget (se t.ex. brottsofferjour, Brottsoffermyndigheten).

att checklistor och strukturerade verktyg för bedömning används i varierande grad vid olika polismyndigheter. Ett förslag från inspektionen är att användbarheten av de olika metoder som finns inom polismyndigheten utvärderas.

I denna utvärdering analyseras arbetsprocessen och effekterna av två verktyg för riskanalys, Skånemodellen och Check-10 (+) (Bel-frage, 2008a). Användandet av Skånemodellen utvärderades i polismyndigheten i Skåne och Check-10 (+) i polismyndigheten i Stockholm. Verktygen studeras med empiriska studier av genomförda riskbedömningar samt intervjuer med användare av verktygen. De två verktygen är inte tidigare utvärderade och det är därför okänt i vilken utsträckning de fungerar preventivt.

1.1 Utvärderingsuppdragets direktiv

Uppdraget grundar sig i behovet av att värdera om något av de två verktygen kan utgöra en nationell modell för riskanalys. Enligt uppdragets direktiv bör

- Skånemodellen och Check-10 (+) dels jämföras med varandra,
- dels jämföras med en bedömning utan stöd av något verktyg, det vill säga intuitivt och baserat på förtrogenhetskunskap.

Ett första steg i processen med riskanalyser är den så kallade initiala riskbedömning som görs av den som först kommer i kontakt med brottsoffret och upprättar anmälan. I detta sammanhang är det viktigt att diskutera vilka faktorer denna initiala bedömning bygger på. I vårt uppdrag har det särskilt ingått att utreda på vilka grunder beslut fattas om att göra en strukturerad bedömning.

En annan viktig aspekt är hur användningen av verktygen upplevs i praktiken. I vårt uppdrag har det inneburit att titta på vilken kompetens och erfarenhet de har som använder verktyget, hur användarna upplever verktygens struktur, om någon riskfaktor är svårare att bedöma än någon annan, hur riskskalan upplevs samt hur verktygen passar för bedömning vid olika brottstyper.

Oavsett inom vilken verksamhet ett verktyg används för att bedöma risk är en grundläggande förutsättning och ett rättssäkerhetskrav att verktyget fungerar på ett tillförlitligt sätt. Centralt för att

kunna bedöma detta är att undersöka reliabiliteten och validiteten². I vårt uppdrag har det särskilt ingått att titta på om olika bedömare kommer fram till samma/liknande slutsats vid bedömning av samma fall, den så kallade interbedömarreliabiliteten. I direktiven för uppdraget ingick även att undersöka vilka riskfaktorer som är kopplade till bedömd hög risk, hur bedömningen av risken kan kopplas till valet av skyddsåtgärder och slutligen om arbetet med riskanalys leder till minskad utsatthet för brott.

1.1.1 Avgränsningar/begränsningar

Yttre faktorer påverkar genomförandet av utvärderingen vilket lett till att följande avgränsningar har gjorts:

- Det finns stora skillnader mellan verktygen när det gäller utformningen och hur den arbetsprocess som är kopplad till de olika verktygen ser ut. Detta innebär att det i vissa avseenden inte är meningsfullt eller ens möjligt att jämföra dem.
- Skånemodellen är mer inarbetad och arbetet följer en fast rutin medan Check-10 (+) inte är implementerat på ett likartat sätt i de olika polismästardistrikten. Det saknas även tjänsteföreskrift för användningen varför endast ett mindre antal bedömningar genomförts. Till skillnad från Skånemodellen som används vid strukturerade riskbedömningar används Check-10 (+) vid varje steg i riskanalysen (initial, strukturerad bedömning och fördjupad analys). Utvärderingen omfattar huvudsakligen hur verktygen används vid initial och strukturerad bedömning.
- Strävan har varit att samla information om både Skånemodellen och Check-10 (+) för att kunna utvärdera båda verktygen på liknande sätt vad avser exempelvis interbedömarreliabilitet och upprepad utsatthet (prediktiv validitet). Under nuvarande omständigheter och på det sätt som Check-10 (+) används i polismyndigheten i Stockholm visade det sig dock inte vara möjligt att få tillgång till uppgifter om upprepad utsatthet, eller att genomföra en studie av interbedömarreliabiliteten. Som en konsekvens läggs ett större fokus på Skånemodellen

---

² Reliabilitet är att man mäter det man mäter med god noggrannhet och validitet är att man mäter det man avser att mäta.

och det saknas en jämförelse avseende upprepad utsatthet och interbedömarreliabilitet.

1.2 Rapportens disposition

I kapitel 2 redogörs för utvärderingens syfte och utgångspunkter. Därefter följer i kapitel 3 en genomgång av det material som ligger till grund för utvärderingen. I kapitel 4–6 beskrivs först riskbedömningsområdet generellt utifrån svensk och internationell forskning, sedan beskrivs Skånemodellen följt av Check-10 (+). Rapportens resultatdel inleds med en analys av det interna bortfallet i kapitel 7. I kapitel 8 studeras interbedömarreliabiliteten för Skånemodellen, i kapitel 9 vilka riskfaktorer som kan kopplas till att risken bedöms som hög och i kapitel 10 redovisas de skyddsåtgärder som rekommenderats. Resultatdelen avslutas med att den upprepade utsattheten och Skånemodellens prediktiva validitet studeras i kapitel 11. Rapporten avslutas med en diskussion och rekommendationer i kapitel 12.

2 UTVÄRDERINGENS SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Den samlade tidigare kunskap som finns om riskbedömningar för upprepat våld på individnivå, internationellt och nationellt, tillsammans med behovet att utvärdera riskbedömningsverktyg i en svensk kontext utgör en viktig utgångspunkt för utvärderingen. I följande kapitel redogörs för hur vi valt att precisera uppdraget.

2.1 Syfte

Utvärderingens syfte är att producera en bedömning som fastställer *värdet* och *betydelsen* av polisens arbete med riskanalyser utifrån Skånemodellen och Check-10 (+). Funktionen är att förse Rikspolisstyrelsen med ett underlag för att fatta välgrundade beslut om det fortsatta arbetet med riskanalys inom myndigheten. I utvärderingen analyseras både arbetsprocessen och effekterna. Med arbetsprocessen avses ärendeflödet från anmälan och initial bedömning till beslut om skyddsåtgärder. Processen omfattar även hur arbetet med de strukturerade riskbedömningarna går till. Effekten avser främst den prediktiva validiteten. Mer specifikt syftar utvärderingen till att:

1. Kartlägga hur verktygen används vid initial och strukturerad riskbedömning.
2. Redogöra för hur användarna upplever verktygen i praktiken och vilka förutsättningar som finns för att genomföra kvalificerad riskanalys för upprepat våld på individnivå.
3. Studera graden av interbedömarreliabilitet i de bedömningar som genomförs utifrån Skånemodellen.

4. Kartlägga det interna bortfallet för respektive verktyg.
5. Studera kopplingen dels mellan riskfaktorer och sammanlagd risknivå, dels mellan risknivå och skyddsåtgärder.

Med det övergripande målet att:

6. Besvara frågan om riskanalys leder till minskad upprepad utsatthet för brott samt om verktygen kan anses fungera väl i en polisiär kontext.

2.1.1 Utgångspunkter för utvärderingen

Utvärderingen utgår ifrån den kunskap som ligger till grund för användandet av riskanalys samt hur arbetsprocessen inom myndigheten är tänkt att fungera för att förstå och förklara arbetet med riskanalyser och dess utfall. Genom att beskriva arbetets förutsättningar blir det tydligare på vilka punkter som det faktiska genomförandet skiljer sig från de antaganden och förutsättningar som en måluppfyllelse bygger på. Detta perspektiv på utvärdering minskar risken att hamna i ett så kallat ”black-box” resonemang vilket innebär att resultaten studeras men att man går miste om det som händer inom projektet (Fitzpatrick m.fl., 2004). Syftet med att studera processen är således att kunna förklara utfallet.

2.1.2 Vad är det som ska bedömas och mot vilka kriterier?

Hur vet vi om arbetet med riskanalyser fungerar och hur kan resultatet bedömas? I en granskning av polisens och socialtjänstens arbete med upprepad utsatthet formulerades kriterier för ett ”bra” arbete med riskanalys (Brottsförebyggande rådet, 2010:25). Enligt dessa kriterier ska riskanalyser genomföras i tillräcklig omfattning, av specialiserad personal inom brottsoffer- och personsäkerhetsverksamheten och det ska finnas en stabil organisation för verksamheten. En bedömning enligt enbart dessa kriterier ger emellertid endast information om *att* man gör något, inte om *vad* man gör och *hur* man gör det, aspekter som också måste bedömas. Douglas och Kropp (2002:623) menar att riskanalys fungerar väl om vi kan visa på minskat våld till följd av riskanalyser och åtföljande åtgärder. Ett liknande effektmåttskriterium beskriver Rikspolisstyrelsen i sina riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå (Riks-

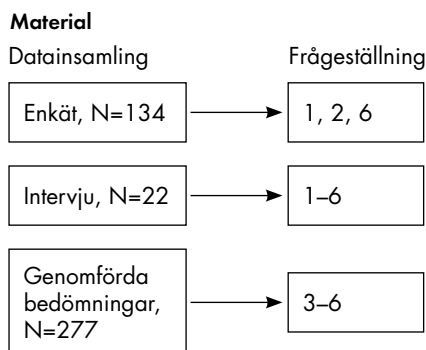
polisstyrelsen, 2010b:22). Att minska upprepad utsatthet för brott kan alltså anses vara det övergripande målet för riskanalys och det är främst [delvis] i relation till detta mål som effekten ska värderas. Huruvida riskanalyser uppfyller målet studeras genom att undersöka den upprepade utsattheten bland dem som varit föremål för riskanalys. En förutsättning för att detta mål ska kunna uppfyllas är emellertid att själva arbetsprocessen fungerar väl. Arbetsprocessen studeras här genom att undersöka verktygens utformning, hur de initiala riskbedömningarna fungerar, hur samstämmiga polisens bedömningar är och även vilka åtgärder som sätts in.

3 MATERIAL

I det här kapitlet beskrivs övergripande tillvägagångssättet och de empiriska data som ligger till grund för utvärderingen. Kapitlet avslutas med en diskussion kring de etiska överväganden som gjorts i samband med att utvärderingen initierades och genomfördes.

3.1 Datainsamling

Material som ligger till grund för utvärderingen illustreras i figur 1.

Figur 1.

Enkätstudie

För att ta reda på hur den modell för initial bedömning som tillämpas i Skåne fungerar ur ett användarperspektiv distribuerades en enkät bland den personal³ inom myndigheten som gör initiala bedömningar. Enkäten skickades (ca 400 papperskopior och elektroniskt) till brottsoffersamordnare i de olika polisområdena i Skåne

³ Anmälningssupptagare vid polisens kontaktcenter (PKC) deltog inte i studien.

och samordnarna ansvarade sedan för distributionen. Totalt inkom 134 enkäter från fyra polisområden⁴.

Intervjuer

Sammanlagt intervjuades 22 personer som på olika sätt i sitt arbete använder sig av Check-10 (+) eller Skånemodellen. Intervjuerna var semistrukturerade och en intervjuguide användes. Från polismyndigheten i Skåne samtyckte nio brottsoffersamordnare till att bli intervjuade. I urvalet finns personer från samtliga fem polisområden i Skåne representerade.

Från polismyndigheten i Stockholm samtyckte tretton personer till att bli intervjuade. Personerna representerar fem av de åtta polismästardistrikten och innehöll funktionerna brottsoffersamordnare, analytiker, utredare, representanter för personsäkerhetsgruppen samt poliser i yttre tjänst. I resultatdelen används citat från intervjuerna för att illustrera exempelvis hur användarna upplever att det fungerar att arbeta med respektive verktyg.

Riskbedömningar

Sammanlagt samlades 277 bedömningar in. Materialet omfattar 156 bedömningar som genomfördes med Skånemodellen under 2010⁵. År 2010 valdes för att möjliggöra en uppföljning av om upprepad utsatthet förekommer i de aktuella fallen. Uppföljningsperioden sträckte sig från anmälningsdatum fram till och med april 2012. Uppföljningen gjordes av länets ansvarige brottsoffersamordnare.

Vi tog del av de bedömningar som gjorts med hjälp av Check-10 (+) och som diarieförts. Tre av Stockholms läns åtta polismästardistrikt (Roslagen, Södertälje, Söderort) saknade diarieförda Check-10 (+)-bedömningar. I polismästardistrikt City hade en Check-10 (+) genomförts. Denna ingår inte i materialet. Från övriga polismästardistrikt (Nacka, Norrort, Södertörn, Västerort) fick vi ta del av sammanlagt 104 bedömningar. Det var inte möjligt att följa upp upprepad utsatthet för brott utifrån de bedömningar som gjorts med hjälp av Check-10 (+).

---

4 Dessa fyra områden var Polisområde mellersta Skåne, norra Skåne, nordvästra Skåne och södra Skåne. Det inkom inga svar från Polisområde Malmö, på grund av bland annat hög arbetsbelastning.

5 De bedömningar som inkluderats är de bedömningar som arkiverats. Eftersom arbetet med Skånemodellen var nytt år 2010 är det möjligt att det finns ytterligare bedömningar utöver de som inkluderats från 2010 som inte arkiverats.

Metodproblem i samband med forskning baserad på riskbedömningar

- Analyserna som ligger till grund för utvärderingens resultat innehåller endast en liten del av den information som finns i riskbedömningen eller, i den verkliga situationen. Bedömningen innehåller inte total information om en situation och denna är således inte heller tillgänglig för forskaren.
- Den information som når oss är filtrerad av bedömaren som redan reducerat mängden data till ett antal faktorer. En uppskattning av vilken betydelse detta har för arbetet med riskanalyser görs i den del av utvärderingen som studerar det interna bortfallet (kapitel 7) och interbedömarreliabiliteten (kapitel 8).

Ett annat problem är att ärendena är väldigt olika:

- I vissa fall rör det sig om fler än en målsägande, ibland om fler än en gärningsperson och i andra fall är gärningspersonen okänd. Detta är ett problem som hanteras metodologiskt eftersom det har betydelse för analyserna och därmed för resultatet. I cirka 25 procent av de ärenden som bedömts med Skåne-modellen rör det sig om fler än en misstänkt gärningsperson. Endast en gärningsperson per ärende inkluderas i analyserna.
- I första hand har den gärningsperson som först omnämns i bedömningen inkluderats i materialet. I de fall där det skett upprepad utsatthet har den gärningsperson som gjort sig skyldig till dessa brott mot målsägande använts. I enstaka fall sker upprepad utsatthet på uppdrag av den gärningsperson som den ursprungliga anmälan avser och detta har då kodats som upprepad utsatthet trots att annan gärningsperson utfört gärningen. I enstaka fall med flera gärningspersoner och där upprepad utsatthet förekommer har det räknats som upprepad utsatthet av samme gärningsperson om gärningen utförts av personer som tillhör samma gäng/grupp av hotaktörer.

Etiska överväganden

Studien har granskats av den regionala etikprövningsnämnden i Lund och erhållit godkännande.

All forskning som inkluderar individer ska så långt som möjligt

begära informerat samtycke från deltagarna. Sådant samtycke har inte inhämtats för den aktuella utvärderingen då det kan anses föreliggande särskilda skäl för att frångå kravet på samtycke. Enligt de forskningsetiska principerna inom samhällsvetenskaplig och humanistisk forskning är det viktigt att noga överväga huruvida inhämtande av samtycke kan göra att individskyddskravet motverkas. Exempel på sådana situationer är fall där inhämtande om samtycke kan göra att en tidigare och tillsynes överstående personlig kris aktualiseras för studiens deltagare. I den aktuella studien kan inhämtande av samtycke innebära att brottsoffret påminns om traumatiska och våldsamma handlingar som utförts av en närstående och som kan ha inneburit svåra fysiska såväl som psykiska skador.

Att genom brev till brottsoffer begära informerat samtycke utgör en stor risk och kan motverka det som projektet avser att förebygga: nämligen upprepad utsatthet. Brevet är adresserat till brottsoffret och skickas till folkbokföringsadressen, men det finns givetvis ingen garanti för att brevet öppnas av adressaten. Det kan öppnas av en make/maka, sambo eller släkting. Detta kan aktualisera tidigare händelser och problematik och i värsta fall leda till upprepad våld. Argumentet är också vanligt i metodologiska diskussioner inför studier av relationsvåld.

En annan aspekt att väga in – om än inte den viktigaste – är att svarsfrekvensen sannolikt skulle bli låg om samtycke ändå måste inhämtas. Detta försämrar materialets kvalitet. Troligtvis kommer ett antal brev att komma i retur om de skickas till folkbokföringsadressen, då det är rimligt att anta att en del av de som anmält brott med inslag av hot och våld har skyddad identitet och boende. Som exempel kan nämnas utvärderingen av Projekt Karin (Rejmer m.fl., 2010) där 11 procent av breven till kvinnor utsatta för våld i nära relation kom tillbaka då adressaten var okänd. Den totala svarsfrekvensen låg strax över 20 procent.

Informerat samtycke måste vägas mot de risker detta kan medföra för brottsoffret, samt den nytta som genomförandet av studien sannolikt kan ha för brottsoffer som blivit, eller kommer att bli, utsatta för hot och våld. Mot bakgrund av de argument som anförts ovan har ett undantag från regeln om informerat samtycke gjorts.

4 TEORETISKA OCH PRAKTISKA UTGÅNGSPUNKTER

Många av de verktyg som används för att bedöma risk för upprepat våld har sitt ursprung i rättspsykiatrin och är framtagna av bland annat psykologer och psykiatrer inom sådan verksamhet (Storey m.fl., 2011). Idag används emellertid sådana verktyg inom flera andra professioner. Den svenska polisen har exempelvis gjort strukturerade bedömningar sedan sent 1990-tal, med hjälp av olika typer av checklistor (SARA, SAM och PATRIARK) (Rikspolisstyrelsen, 2010a). I följande avsnitt går vi igenom och problematiserar ett antal grundförutsättningar för riskbedömning och riskhantering i för denna rapport relevanta sammanhang. Vi redovisar därefter hur problemen har hanterats inom olika riskbedömningstraditioner, med särskilt fokus på prediktion av våld och hur våldsprediktorer kan styra åtgärder som minskar våld.

Går det över huvud taget att förutsäga människors handlingar? Ja, eftersom det är en förutsättning för mänskligt samspel och därmed för ordnade samhällen. Går det att förutsäga med en hög grad av säkerhet? Nej, och av flera skäl. En människa är inte en maskin – och flera människor som samspelar med varandra adderar ytterligare en osäkerhetsfaktor. Mänskliga handlingar är inte frikopplade från den situation aktörerna befinner sig i – och olika situationer är lika rikt varierande som människor är olika varandra. Själva spelet mellan människa och situation för alltså in ännu en komplex faktor i ekvationen. Om vi dessutom kräver att våra förutsägelser ska vara giltiga en bit in i framtiden, då borde det egentligen inte gå att förutsäga något alls. Ändå gör vi det i det dagliga sociala samspe-

let människor emellan. Vi upplever att våra prediktioner är hyggligt säkra och utgör ett bra underlag för hur vi själva ska handla, kort-siktigt och på längre sikt. Vi kan beteckna detta som oreflekterat men samtidigt fungerar det i viss mån.

Magkänslan är inte vilken känsla som helst – den representerar individens samlade livserfarenhet. Vill vi uttrycka detta mer respektfullt kan vi kalla det förtrogenhetskunskap (tacit knowledge i engelsk litteratur). Genom utbildning, träning och exponering för yrkesspecifik verksamhet kan man utveckla sin förtrogenhetskunskap inom olika områden, och känner sig trygg och säker inom dessa. Det finns emellertid en risk att man överskattar sin förmåga. Att detta var vanligt insåg man när man under 1960-talet började granska den tidens riskbedömningar inom rättssystemen.

4.1 Ostrukturerade kliniska riskbedömningar

Ostrukturerade kliniska bedömningar, även kallade professionella bedömningar, är historiskt sett den vanligaste typen av bedömningar (Doyle och Dolan, 2002) och sannolikt än idag den mest använda inom såväl kriminalvård som rättspsykiatri/psykiatri (Belfrage, 2008b). De ostrukturerade kliniska riskbedömningarna som tillhör den första generationens riskbedömningar (Doyle och Dolan, 2002) tar sin utgångspunkt i bedömarens erfarenhet och kunskap på området (Belfrage, 2008b). Det finns således inga ramar eller regler för vad som ska vägas in i bedömningen, utan det är upp till bedömarens själva att ta ställning. Bedömningen är specifik för den person och situation som bedöms, vilket kan ses som en styrka med metoden (Belfrage, 2008b). Även Hart (1998) pekar på metodens flexibilitet som en av dess fördelar. Mellan åren 1965–1975 riktades emellertid kritik mot användandet av riskbedömningar av detta slag främst i rättspsykiatriska sammanhang (Levander, 2011). Kritiken grundade sig i bedömningarnas dåliga träffsäkerhet (Monahan, 1984). I en ofta citerad artikel har träffsäkerheten beskrivits som sämre än sannolikheten att få krona eller klave när man singlar slant; *”It is inconceivable that judgment could be considered an ”expert” judgment when it is less accurate than the flip of a coin”* (Ennis och Litwack, 1974:737). Olika bedömare gör olika bedömningar av samma fall och kan inte redogöra för hur de har kommit fram till sin bedömning (Hart, 1998). I denna situation kan man inte förbättra metoderna, man vet ju inte ens hur man gör.

4.2 Aktuariska riskbedömningar

Pendeln svängde sedan mot en nära nog total skepsis mot ostrukturerade kliniska bedömningar – till detta bidrog samtidigt politiska klimat, med ifrågasättande av experter i allmänhet och särskilt medicinska/psykiatriska experter som uttalade sig i socialt laddade frågor. Ersättningen för de kliniska bedömningarna blev s.k. aktuariska riskbedömningar som bygger på enkla kontrollerbara sakförhållanden som är relevanta för prediktion av våld som till exempel: kön (män större risk), ålder (yngre högre risk), tidigare kriminalitet, missbruk. Säkerhet och kontrollerbarhet ökade men riskbedömningarna blev kliniskt meningslösa därför att de inte kunde användas för att styra riskhanteringsarbetet på individnivå: vilka behandlingsinsatser behöver NN, i vilka situationer är det särskilt hög risk för utagerande beteende och hur mycket personal behöver följaktligen avdelas för vederbörande under dygnets timmar. Riskprediktion är inte ett självändamål – det är ett medel för att välja åtgärder mot våld.

I mitten av 1980-talet publicerades en kunskapsöversikt (Monahan, 1984) som sammanfattade kunskapen inom riskbedömningsområdet. Artikeln har setts som starten på den andra generationens riskbedömningar (Strand, 2006). Monahan (1984) efterfrågade bland annat studier som fokuserar på aktuariska bedömningstekniker och som inkluderar kliniska aspekter, studier med utgångspunkt i olika populationer samt studier som tittar på andra prediktiva faktorer än tidigare, exempelvis situationella faktorer. Jämfört med tidigare studier var den forskning som sedan följde metodologiskt sett bättre, vilket gjorde att våldsprediktionerna blev mer träffsäkra (Strand, 2006).

Utgångspunkten vid aktuariska bedömningar är en värdering av ett antal empiriskt framtagna riskfaktorer (Hart, 1998). Detta kan jämföras med de ostrukturerade kliniska bedömningarna som bygger på bedömarens kliniska kunskaper och yrkeserfarenheter. Trots den förbättrade träffsäkerheten har kritik framförts rörande det aktuariska sättet att predicera våld. Följande är några av de aspekter som kritiserats (Hart, 1998:124): de riskfaktorer som vanligtvis inkluderas i de aktuariska bedömningarna är få och samma oberoende av individ och kontext (exempelvis riskfaktorn tidigare kriminell belastning), vilket betyder att faktorer som är av vikt i ett specifikt fall

men inte i ett annat förbises. Vidare är faktorerna relativt stabila individfaktorer, vilket gör att användningen av bedömningarna begränsas: *"How is one to intervene if an individual is at risk because he is a male?"* (Hart, 1998:124). Det finns även en risk att bedömare antingen bygger sina beslut i en alltför hög alternativt låg grad, på de aktuariska faktorerna, som ett resultat av att instrumentens struktur lämnar ett litet utrymme för professionella slutsatser. Ett exempel på en aktuarisk modell är VRAG, the Violence Risk Appraisal Guide (Harris m.fl., 1993).

4.3 Strukturerade professionella riskbedömningar

Syftet med de strukturerade professionella bedömningarna är att de ska fungera våldspreventivt, genom att riskbedömningen leder till en planering av lämpliga skyddsåtgärder (Belfrage, 2008b). De faktorer som tas i beaktan vid de strukturerade professionella riskbedömningarna är i synnerhet dynamiska faktorer och sådana faktorer som är av vikt för det specifika fallet (Belfrage, 2008b). I jämförelse med den aktuariska metoden är den strukturerade professionella metoden mer flexibel. Ett exempel på detta är att den sammanlagda bedömningen av risken inte görs på matematisk väg (Belfrage, 2008b). Belfrage menar även att den är mer strikt än den ostrukturerade kliniska metoden i den mening att det finns vägledning avseende vilka faktorer som bör inkluderas samt hur dessa ska bedömas.

I samband med att dynamiska faktorer fått ett allt större utrymme vid bedömning av risk har begreppet farlighet, vilket tidigare vanligen användes i samband med bedömningar av upprepat våld (våldsprediktion), ersatts av begreppet risk. Dagens bedömningar har inte för avsikt att avgöra huruvida en person är "farlig" eller "ofarlig" (Belfrage, 2004). Istället bedöms sannolikheten för återfall, utifrån de specifika förutsättningar som föreligger, vilket gör att begreppet "risk" lämpar sig bättre för att beskriva det som bedöms (Belfrage, 2004). Exempel på förutsättningar som kan variera från fall till fall och som man vid de strukturerade bedömningarna tar hänsyn till är vilka riskhanteringsstrategier som vidtagits (se t.ex. Belfrage m.fl., 2012b). Till skillnad från det statiska begreppet "farlighet" är "risk" ett mer dynamiskt och kontinuerligt begrepp (Doyle och Dolan, 2002).

4.4 Riskbedömningsmetoder som används inom polisen idag

Nedan följer en beskrivning av de strukturerade riskbedömningsmetoder som används vid riskbedömning. Dessa är SARA (Kropp m.fl., 1994, 1995, 1999), SAM (Kropp och Hart, 2003a) och PATRIARK (Belfrage, 2005a).

4.4.1 SARA

SARA (Spousal Assault Risk Assessment guide) används för att bedöma risken för upprepat partnervåld. Verktøget är utformat i Kanada och har haft stor genomslagskraft internationellt. Verktøget utformades ursprungligen av kliniker för att användas av kliniker (Belfrage och Strand, 2008). I Sverige har SARA använts sedan 1990-talet (Rikspolisstyrelsen, 2010a) och är det verktyg som flest poliser erhållit utbildning i. Det finns olika versioner av SARA, som skapats för att bättre anpassas till de yrkesgrupper som använder sig av verktyget. SARA:PV (Kropp m.fl., 2003) är den version som är anpassad efter polisiär riskbedömning. SARA:SV (Kropp m.fl., 2005) är en screeningversion av SARA och är den checklista som används inom svensk polis idag. Verktøget innehåller 15 variabler och inkluderar ”riskfaktorer för partnervåld hos gärningsmannen”, ”gärningsmannens psykosociala situation” och ”sårbarhetsfaktorer hos offret”. Varje faktor bedöms utifrån fyra olika kriterier: Ja – som betyder att riskfaktorn föreligger, Delvis – som betyder att riskfaktorn möjligen eller delvis föreligger, Nej – som betyder att riskfaktorn inte föreligger och ”- -” som betyder att det inte finns tillräcklig information för att kunna bedöma faktorn (Kropp m.fl., 2005). Det finns även möjlighet att beskriva ”övriga överväganden” av relevans för bedömningen. Slutligen görs en samlad bedömning avseende den akuta risken för våld, risken för mycket allvarligt eller dödligt våld samt vilka skyddsåtgärder som är lämpliga att vidta (Kropp m.fl., 2005). I en studie av hur SARA:SV⁶ fungerar i svensk polisiär kontext uppvisades hög validitet eftersom korrelationen var stark mellan antalet förekommande riskfaktorer, sårbarhetsfaktorer och den bedömda risknivån (Belfrage och Strand, 2008).

---

⁶ Den version som användes var B-SAFER (Brief Spousal Assault Form for the Evaluation of Risk) vilken är den kanadensiska versionen av SARA:SV (Belfrage, 2008).

4.4.2 SAM

SAM (Stalking Assessment and Management) är en checklista som används för bedömning av risker och riskhantering vid fall av stalkning. Checklistan består av 30 faktorer indelade i tre olika grupper; ”typ av stalkning”, ”riskfaktorer hos gärningsmannen” och ”sårbarhetsfaktorer hos offret” (Kropp och Hart, 2003a). Utöver dessa faktorer finns det utrymme för bedömaren att själv lägga till och väga in andra faktorer som han/hon bedömer kan påverka risken (Belfrage och Strand, 2009). Den sammanlagda bedömningen görs utifrån samtliga faktorer och ska ta sin utgångspunkt i olika riskscenarier (Belfrage och Strand, 2009). Det finns tre olika risknivåer (Låg, Medel, Hög). Såväl framtida risk för stalkning, våld och dödligt våld ska bestämmas utifrån dessa nivåer (Kropp och Hart, 2003a). SAM finns även i en screeningversion (SAM:SV) (Kropp och Hart, 2003b) innehållande tio riskfaktorer och fem sårbarhetsfaktorer.

I en studie av SAM (Belfrage och Strand, 2009) konstaterades validiteten vara mycket god. Interbedömarreliabilitet kontrollerades inte i den aktuella studien, men författarna uppger att denna antas vara förhållandevis stark eftersom de deltagande poliserna fått samma utbildning. En sammanställning av det interna bortfallet i de bedömningar som gjorts (antalet icke-ifyllda faktorer i checklistan) visade att detta var lågt, det vill säga att bedömaren kunde ta ställning till och bedöma de flesta faktorerna.

4.4.3 PATRIARK

PATRIARK är en strukturerad checklista med syfte att fungera som ett verktyg för exempelvis polis, socialtjänst, psykiatri och kriminalvård vid ärenden där risk för hedersrelaterat våld ska bedömas och skyddsåtgärder ska planeras (Belfrage, 2005a). PATRIARK har sin utgångspunkt i den strukturerade professionella riskbedömnings-traditionen. I likhet med några av de tidigare beskrivna checklistor från samma tradition består PATRIARK av ett antal riskfaktorer samt sårbarhetsfaktorer som bedömaren ska ta ställning till. En del av de sistnämnda faktorerna är dessutom mycket lika i de tre checklistorna. Faktorerna i PATRIARK bedöms på samma vis som i SARA:SV och SAM. Vidare menar Belfrage m.fl. (2012a) att fallspecifika faktorer som är av betydelse för en specifik bedömning på

ett eller annat sätt bör inkluderas i en bra checklista. I PATRIARK finns det möjlighet att ange sådana överväganden i fritext. Det krävs omfattande information vid bedömning med hjälp av PATRIARK. Det är dels önskvärt att intervjuer med brottsoffer, familj, vänner m.fl. genomförs. Även uppgifter från olika register ska om möjligt inkluderas. Utifrån risk- och sårbarhetsfaktorer samt fallspecifika faktorer görs en samlad bedömning enligt risknivåerna låg, medel eller hög risk. Denna ska dels göras utifrån antagandet att ingen åtgärd vidtas, dels utifrån antagandet att adekvata åtgärder sätts in. Såväl den akuta risken, framtida risken som risken för mycket allvarligt/dödligt våld ska bedömas (Belfrage, 2005a).

Det interna bortfallet (dvs. bortfallet på variabelnivå) i PATRIARK var i ovan nämnda studie (Belfrage m.fl., 2012a) lågt men något högre gällande sårbarhetsfaktorerna. Sammanfattningsvis konstaterar man att polisens användande av PATRIARK har visat positiva resultat. Man menar att variablerna i PATRIARK fungerade väl, i den meningen att det var ett litet internt bortfall eller ofullständigt ifyllda bedömningar. Det fanns även ett positivt samband mellan antalet förekommande risk-/sårbarhetsfaktorer och den bedömda risken.

De tre verktyg för riskbedömning som presenterats är alla specifikt utformade för en särskild problematik och anpassade efter de mekanismer som antas föreligga i en viss situation. Skånemodellen och Check-10 (+) är till skillnad från dessa generella verktyg för att bedöma risken för olika typer av hot och våld. I de kapitel som följer redogörs för Skånemodellen och Check-10 (+), hur de används och slutligen görs en bedömning av i vilken utsträckning de bidrar till minskad upprepad utsatthet för brott samt om verktygen kan anses fungera väl i en polisiär kontext.

5 BESKRIVNING AV SKÅNEMODELLEN

Skånemodellen utvecklades inom ett projekt som i första hand fokuserade på hedersrelaterat våld. Riskbedömningsverktyget PATRIARK upplevdes som svårt och otillräckligt av användarna som ansåg att det inte var tillräckligt anpassat efter den polisiära verksamheten och att verktyget inte synliggjorde en helhetsbild (Andersson, 2010). Vidare ansågs kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärder vara otydlig. Samtidigt framkom önskemål om att genomföra riskanalyser i myndigheten oberoende av brottstyp.

Projektet bedrevs inledningsvis som en del av utvecklingsarbetet i Projekt Karin där Brott i nära relationsavdelningen i polisområde Malmö är belägen. Projekt Karin är ett nationellt projekt för kvinnofrid (www.projektkarin.se). Därtill har projektet som en del i Rikspolisstyrelsens projekt *Brott i nära relation* haft ett samarbete med motsvarande lokala hot- och riskprojekt i Södertörn och Västra Götaland.

5.1 Genomförandet enligt en trestegsmodell

Steg 1: Initial bedömning

Skåne arbetar efter en trestegsmodell som inleds med att varje anmälningsmottagare vid brott som faller inom 53 avgränsade brottskoder (se Bilaga 1) tar ställning till en myndighetsfråga i RAR (Rationell anmälningsrutin) (se Bilaga 2). Frågan är utformad som följer: ”hotbild antas föreligga – ytterligare åtgärd önskas” och kan besvaras med ”ja”, ”nej”, eller ”vet ej”. Vid den initiala bedömningen

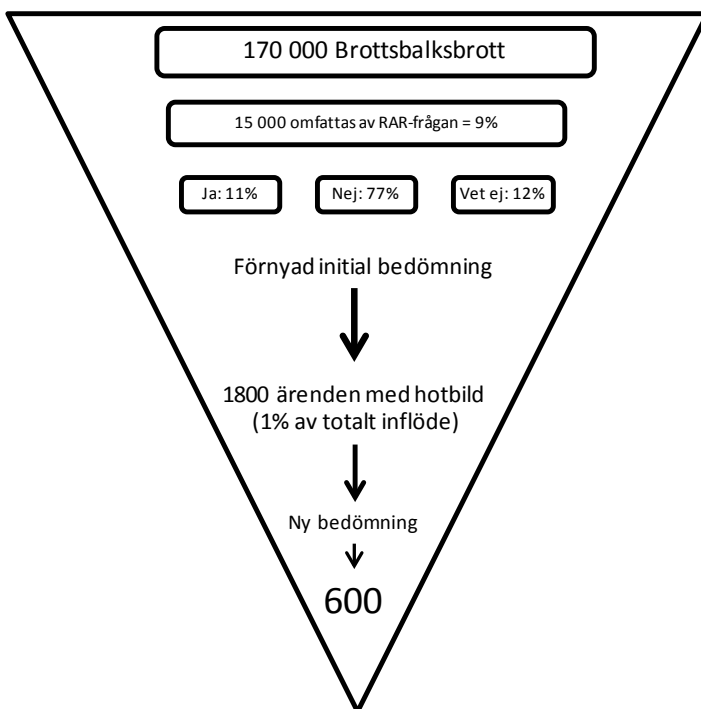
ska en prövning göras av hur risken för att målsägande och dennes närstående kommer att utsättas för våld eller hot om våld ser ut. De initiala bedömningarna ska bygga på yrkeskunskap och erfarenhet och syftar till att avgöra om det finns ett behov av akuta stöd- och skyddsåtgärder. I det metodstöd som finns skrivet som ett hjälpmedel vid hotbilda-bedömningar⁷, anges att initiala bedömningar är särskilt viktiga att genomföra vid ärenden som rör till exempel partnervåld (Gosenius, 2011), detta med anledning av att risken för att brottsoffret ska bli upprepat utsatt är stor tidsmässigt nära det aktuella brottet (Brottsförebyggande rådet, 2001).

Av de 170 000 brottsbalksbrott som anmäldes i Skåne under 2011 omfattas cirka 15 000, eller 9 procent, av de brottskoder som i Skåne blir föremål för myndighetsfrågan. Under 2011 antogs hotbild föreligga i 11 procent av dessa anmälningar. I 12 procent av anmälningarna har frågan besvarats med ”vet ej” och i en majoritet av anmälningarna, 77 procent, antas ingen hotbild föreligga.

I det första steget i kedjan kan alltså 91 procent av anmälningarna sorteras bort. De anmälningar där frågan besvarats med ”vet ej” granskas av brottsoffersamordnare i respektive polisområde som gör en förnyad initial bedömning. Under 2011 innebar denna andra granskning att en hotbild bedömdes föreligga i 200 ärenden. Totalt inkom därmed 1800 ärenden där hotbild kunde antas föreligga, motsvarande drygt en procent av det totala ärendeinflödet. Dessa ärenden genomgick en förnyad bedömning av de lokala brottsoffersamordnarna. Cirka 600 ärenden blev slutligen föremål för strukturerad riskbedömning i Skåne under 2011. Jämfört med 2010 då cirka 150 bedömningar genomfördes är detta en avsevärd ökning som antas bero på att arbetssättet etablerats.

---

⁷ Både begreppet hotbilda-bedömning och riskanalys förekommer i dokumentation om Skånemodellen. Dessa används i det följande synonymt. Se även Rikspolisstyrelsens riktlinjer för den begreppsmässiga skillnaden mellan hot och risk (Rikspolisstyrelsen, 2010b).

Figur 2. Ärendeflöde Skåne.

De funktioner som berörs särskilt av arbetet med initiala bedömningar är yttre personal, personal vid Polisens kontaktcenter (PKC), receptionspersonal och till viss del personal vid ledningscentralen (LC⁸). Av de som besvarade enkäten om initiala bedömningar arbetade en majoritet i yttre tjänst (81 %), 9 procent som utredare och 10 procent tillhörde kategorin ”annan anställning”. Drygt en tredjedel av de svarande var kvinnor. Antalet tjänsteår varierade från ett halvår och upp till 40 år med en medeltjänstgöringstid på 8.3 år. Det varierar hur ofta deltagarna genomför initiala bedömningar men många tar ställning till RAR-frågan någon gång varje månad (54 %) eller varje vecka (43 %). Endast en liten andel genomför bedömningar dagligen.

På frågan om det händer att den svarande känner sig osäker på

⁸ Tidigare Länskommunikationscentralen (LKC). Personalen vid LC gör en form av initial bedömning av ett ärende genom att bedöma om patrull ska skickas ut på ärendet eller inte. Om patrull skickas ut på ärendet tar yttre personal upp en anmälan och i annat fall skickas anmälaren vidare till PKC som tar upp anmälan via telefon.

om hotbild kan antas föreligga svarar 14.3 procent att de ofta känner sig osäkra, 56 procent svarar att de är osäkra ibland jämfört med 30 procent som sällan eller aldrig är osäkra. Ungefär en femtedel av dem som besvarat enkäten har fått någon utbildning i hur frågan ska hanteras, resterande saknar utbildning. En dryg tiondel har fått en beskrivning av kollegor och tre av fyra har varken fått utbildning eller information från kollegor.

Det finns en osäkerhet gällande hur RAR-frågan ska besvaras och detta bekräftas av de intervjuer som genomfördes med brottsoffer-samordnare. Flera brottsoffersamordnare upplever en diskrepans mellan de bedömningar som görs initialt och den bedömning som görs när ärendet granskas på nytt. En anledning till detta uppges vara att RAR-frågan är otydligt ställd och att informationen kring hur bedömningen ska göras är bristfällig. Detta gäller särskilt de anmälningar som tas emot av PKC. Det mesta tyder på att anmälningsupptagare oftare än brottsoffersamordnare bedömer att en hotbild antas föreligga. En förklaring är att PKC tar upp anmälningar via telefon. *”Man får en annan bild när man tar upp en anmälan per telefon. Det kan vara en höghotare när de ringer in. Men det kan vara skillnad när man sen ringer upp målsäganden. Då kanske de säger att det inte var något särskilt utan att de bara var frustrerade. Det [att uppfattningen av hotbilden kan se annorlunda ut om anmälan tas upp per telefon, författarnas kommentar] får man ha med sig. Det är där vi kommer in och gör våra bedömningar”* (IP2, Skåne).

Tabell 1. Upplevelse av initial bedömning. Andel. Procentfördelningen avser antal som har besvarat frågan.

	Instämmer helt och fullt	Instämmer delvis	Instämmer inte alls	n (ej svarat)
Syftet med att bedöma hotbilden redan vid anmälningsupptagning är tydligt kommunicerat inom myndigheten.	10.4	43.3	46.3	134 (0)
Jag har fått tillräckligt stöd/ utbildning för att på ett kvalificerat och tillförlitligt sätt bedöma om hotbild kan antas föreligga.	9.0	41.8	49.3	134 (0)
Jag har tillräcklig erfarenhet av att bedöma hotbilder för att de ska bli korrekta.	14.2	59.7	26.1	134 (0)
Det är viktigt ur ett brotts-offerperspektiv att tidigt bedöma hotbilden.	91.0	7.5	1.5	133 (1)
Jag brukar ta hjälp av mer erfarna kollegor vid bedömningar av hotbilder där jag känner mig osäker.	32.8	44.3	22.9	131 (3)
Det är tydligt på vilken grund jag ska bedöma om hotbild kan antas föreligga.	12.9	46.2	40.9	132 (2)
När jag gör en bedömning av hotbilden är det framförallt den akuta risken som bedöms.	44.7	44.7	7.6	132 (2)
Min arbetstid räcker till för att göra en välinformerad hotbilsbedömning.	16.8	45.0	38.3	131 (3)
Jag känner till hur de bedömningar jag har gjort hanteras vidare inom myndigheten.	5.3	15.3	79.4	131 (3)

Tabell 2. Informationskällor. Andel.
Procentfördelningen avser antal som har besvarat frågan.

Typ av information	I stor utsträckning	I viss utsträckning	Sällan/aldrig	n (ej svarat)
Målsägandes uppgifter.	82.6	15.2	2.3	132 (2)
Tidigare erfarenhet av liknande situationer.	37.4	58.0	4.6	131 (3)
Ytterligare info från RAR, BR, MR och ASP ⁹ .	37.7	43.8	18.8	130 (4)
Kontaktar brottsoffersamordnare.	12.9	18.9	68.2	132 (2)

En övervägande majoritet av dem som besvarat enkäten uppger att de baserar bedömningen av hotbild på målsägandes uppgifter och sina tidigare erfarenheter. En knapp femtedel gör aldrig slagningar i polisens register och så många som 68 procent kontaktar aldrig brottsoffersamordnare för hjälp och stöd. Detta indikerar att poliser i yttre tjänst i begränsad utsträckning söker egen information utan använder den information som finns lättillgänglig vid anmälningstillfället (se Tabell 2). Knappt 40 procent (se Tabell 1) uppger att arbetstiden inte räcker till för att göra en kvalificerad bedömning vilket kan vara en förklaring till varför övriga informationskällor används mer sällan.⁹

Tabell 3. Brotts typer. Andel¹⁰.
Procentfördelningen avser antal som har besvarat frågan.

Är någon brottstyp svårare att bedöma?	Ja	Nej	n (ej svarat)
Våld i nära relation	43.5	56.5	124 (10)
Organiserad brottslighet	37.9	62.1	124 (10)
Hedersrelaterat våld	56.5	43.5	124 (10)
Brott med enskild hotutövare	73.4	26.6	124 (10)
Ungdomsrelaterat våld	66.9	33.1	124 (10)

Hälften av de tillfrågade (se Tabell 1) ansåg sig inte ha fått tillräckligt stöd och utbildning för att på ett kvalificerat och tillförlitligt sätt bedöma risken. Sett i relation till andelen som anser att vissa brottstyper är svårare att bedöma än andra finns det en potentiell risk att

⁹ Rationell anmälningsrutin, Broddsregistret, Misstankeregistret, Allmänna spaningsregistret.

¹⁰ Flera brottstyper kunde markeras i svaret på frågan. Uppdelningen i brottstyper följer Skånemodellens indelningar.

den initiala bedömningen inte fungerar som den ska (se Tabell 3). Endast 16 procent anger att ingen brottstyp är svårare än någon annan att bedöma. Förutom information om hur RAR-frågan ska hanteras tycks det således finnas ett behov av utbildning rörande riskfaktorer för våld generellt och vilka faktorer och mekanismer som specifikt bör uppmärksammas vid olika brottstyper.

Steg 2: Strukturerad bedömning med Skånemodellen

Steg 2 efter den förnyade bedömningen är den strukturerade bedömningen. Den strukturerade bedömningen görs för att beslut ska kunna fattas gällande hur arbetet med skyddsåtgärder ska se ut. Brottsoffersamordnare är den funktion som i Skåne genomför samtliga dessa bedömningar. Sammanlagt finns ett femtontal brottsoffersamordnare fördelat på de fem polisområdena Malmö (POMA), nordvästra Skåne (PONV), södra Skåne (POSS), mellersta Skåne (POMS) och norra Skåne (PONS). Att ett begränsat antal personer med särskild kompetens genomför bedömningarna antas bidra till ökad samstämmighet och träffsäkerhet.

I ungefär en tredjedel av de 1800 ärenden där hotbild antas föreligga beslutas om att göra en strukturerad bedömning. Bedömningen sker i nära anslutning till anmälningstillfället, vanligen inom en eller ett par dagar. Inom polismyndigheten i Skåne används den så kallade Skånemodellen för riskanalys vid våld på individnivå (se Bilaga 3). Skånemodellen är utformad med ett antal rubriker under vilka bedömaren ska sortera ut relevant information i det aktuella ärendet och beskriva denna i fritext. Som stöd för bedömaren finns dels en mall med vägledande frågor till vad som bör inkluderas under de olika rubrikerna, dels en förteckning med riskfaktorer som är centrala vid olika typer av brott (jmf med SARA:SV, SAM och PATRIARK). I verktyget finns det inte någon checklista där faktorer markeras som föreliggande eller inte.

Ärendet klassificeras avslutningsvis enligt en femgradig bedömningsskala. Under 2011 bedömdes 31 procent som nivå 1 (ingen hotbild), 36 procent som nivå 2 (något förhöjd hotbild), 19 procent som nivå 3 (förhöjt hot), 5 procent som nivå 4 (påtagligt förhöjt hot) och ingen som nivå 5 (kraftigt förhöjt hot).

Vanligtvis hanteras de ärenden som bedöms som hotbildsnivå 1–3 inom ramen för den lokala brottsoffersamordningen som då även beslutar om skyddsåtgärder. I de ärenden där det bedöms föreligga en påtagligt (4) eller kraftigt (5) förhöjd hotbild och där det inte

anses vara hanterbart inom den ordinarie brottsofferverksamheten kan överlämning ske till den lokala personsäkerhetsgruppen som vid behov genomför en fördjupad bedömning.

Tabell 4. Beskrivning av hotbildsnivå¹¹. Skånemodellen.

Riskenivå	Beskrivning av hotbildsnivå ¹²
1	Ingen förhöjd hotbild: Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället inte har identifierats någon hotbild mot skyddspersonen/erna. Avsaknad av identifierad hotbild innebär endast okunskap om en hotbild och indikerar inte nödvändigtvis en verklig avsaknad av hotbild
2	Något förhöjd hotbild: Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En något förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen, men att de inte bedöms så farliga att omedelbara skyddsåtgärder behöver vidtas. Vidare kan hotbilden anses hanterbar inom ramen för polisens ordinarie verksamhet och inga riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas.
3	Förhöjd hotbild: Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen och bedöms så farliga att skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden kan anses hanterbar inom ramen för polisens ordinarie verksamhet och inga riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas. Däremot bör externa aktörer uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas att de vidtar skyddsåtgärder inom ramen för deras ansvarsområde.
4	Påtagligt förhöjd hotbild: Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En påtagligt förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen/erna och bedöms så farliga att skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden kan kräva riktade polisiära skyddsåtgärder. Externa aktörer skall uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas att vidta skyddsåtgärder inom ramen för deras ansvarsområde. De externa aktörernas vidtagna skyddsåtgärder kan medföra att behovet av polisiära skyddsåtgärder försvinner.
5	Kraftigt förhöjd hotbild: Bedömningen avser att påvisa att det vid bedömningstillfället förekommer en identifierad hotbild mot skyddspersonen/erna. En kraftigt förhöjd hotbild indikerar att kända hot förekommer mot skyddspersonen/erna och bedöms som så farliga att riktade polisiära skyddsåtgärder behöver vidtas. Hotbilden medför att polisiära skyddsåtgärder skall genomföras. Externa aktörer skall uppmärksammas på hotbilden och rekommenderas vidta skyddsåtgärder inom ramen för deras ansvarsområde. De externa aktörernas vidtagna skyddsåtgärder kan medföra att behovet av polisiära skyddsåtgärder stundtals kan försvinna.

¹¹ Hotbildsnivån i Skånemodellen är jämförbar med riskenivån i Check-10 (+).

¹² Definitioner av hotbildsnivå är hämtade från det utbildningsmaterial som används vid polismyndigheten i Skåne.

Steg 3: Fördjupad bedömning

Beslut om fördjupad bedömning initieras av den lokala person-säkerhetsgruppen. I ärenden som hamnar hos den lokala person-säkerhetsgruppen genomförs i en del fall en fördjupad bedömning av kriminalunderrättelsetjänsten (KUT) som sedan vidtar åtgärder. I särskilda fall med extrem hotbild kan ärendet lämnas vidare till den särskilda personsäkerhetsenheten. Detta skedde dock inte i Skåne under 2011.

Den personal som arbetar med riskanalys ska ges tillräcklig utbildning för att genomföra bedömning av risk och behov av skyddsåtgärder. De ska även ha god kunskap om det specifika brottsområdet eller kunna förvärva denna kunskap genom kontakter inom myndigheten.

Flera olika funktioner inom myndigheten bör känna till arbetet med riskanalyser, dessa är särskilt: granskare, inre befäl, särskilda utredningsledare (SUL), alla anmälningsupptagare, utredare i jourmiljö, utredare våld, familjevåld, rån och ungdomsbrott, förundersökningsledare, analytiker och KUT.

6 BESKRIVNING AV CHECK-10 (+)

Sedan 2008 finns en tjänsteföreskrift vid Polismyndigheten i Stockholms län som säger att det ska göras en riskbedömning enligt SARA i samtliga ärenden som rör våld i nära relationer. I samband med att denna tjänsteföreskrift kom väcktes funderingar kring hur övriga ärenden med inslag av hot och våld skulle hanteras. Professor Henrik Belfrage vid Mittuniversitetet informerades och tog sedermera fram det verktyg som idag kallas för Check-10 (+). Verktuget användes till en början i polismästardistrikt Södertörn. Efterhand spred sig användandet av Check-10 (+) till andra polismästardistrikt men det finns ännu ingen tjänsteföreskrift som anger i vilken omfattning Check-10 (+) ska genomföras eller vilka brottstyper som ska omfattas. Check-10 (+) är utformat som ett generellt verktyg för att bedöma risken för våld och används i praktiken i de ärenden där det finns inslag av hot och/eller våld och där inte SARA, SAM eller PATRIARK ska användas. Check-10 (+) ska inte ses som ett alternativ till dessa utan snarare som ett komplement. Verktuget tar sin utgångspunkt i en lång rad checklistor och instrument på området: B-SAFER, HCR-20, ODARA, PATRIARK, RSVP, SAM, SARA, SARA:SV, SAVRY, START, SVR-20, VBC, VRAG, JSAT, PCL:R, PCL:SV och CAPP (Belfrage, 2008a).

Check-10 (+) är en strukturerad checklista, utifrån vilken bedömare ska avgöra huruvida olika faktorer föreligger (ja, delvis eller nej). Checklistan består av tio riskfaktorer. I ärenden där bedömare behöver ta beslut gällande brottsofferskydd finns det även fem sårbarhetsfaktorer att inkludera i bedömningen. Tillsammans med en motivering till vad risken bedöms för anges risknivå låg, medel eller hög. Användandet av Check-10 (+) bör föregås av specifik utbildning, klinisk utbildning är dock inte ett krav (Belfrage, 2008a).

6.1 Verktøget anvendes på olika nivåer

Check-10 (+) (Belfrage, 2008a) är utformat för att kunna användas i olika faser av polisens arbete. En kartläggning visar att verktøget används vid initial bedömning, som ett verktøg för strukturerad riskbedömning och vid fördjupad analys.

Steg 1: initial bedömning

Check-10 (+) används idag i begränsad omfattning som ett verktøg för initial bedömning. Användningen ser även olika ut i de olika polismästardistrikten. En förklaring till detta är att det inte finns några tjänsteföreskrifter som reglerar när Check-10 (+) ska användas, varken i termer av omfattning, situation eller för vilka brottskoder. Ett försök att öka den initiala användningen har bland annat gjorts i Nacka Polismästardistrikt genom att införa en obligatorisk fråga i RAR där anmälningsupptagaren ska ange om en initial bedömning har genomförts, alternativt motivera varför detta inte har gjorts.

Som förklaringar till den begränsade användningen i det initiala skedet anges bland annat tidsbrist och att för mycket pappersarbete åläggs den enskilda polisen. Poliser i yttre tjänst beskriver att eftersom ett ingripande bygger på att det finns en hotbild, att en misstänkt grips för att det föreligger risk för upprepat våld eller för att utredningen ska försvåras så är en initial bedömning redan genomförd.

Det låga användandet beror dock framförallt på att få inom polismyndigheten i Stockholm känner till att checklistan överhuvudtaget finns och att det finns svårigheter med att använda den initialt. Det framkommer ur intervjuerna att flertalet av faktorerna i checklistan är svåra att ta ställning till och det finns en rädsla för att göra en felaktig bedömning när informationen är begränsad. Den personal vi talat med efterfrågar tydligare instruktioner till hur checklistan ska fyllas i, vad de olika faktorerna innebär samt förtydliganden kring hur sammanvägningen till en risknivå ska göras. Ett alternativt sätt att förmedla att förhöjd risk föreligger i ett ärende, och som tillämpas idag, är att poliser i yttre tjänst beskriver situationen i ett PM som lämnas vidare till utredare.

Steg 2: strukturerad bedömning

Huvudsakligen används Check-10 (+) som ett verktyg för strukturerad riskbedömning i steg 2 enligt Rikspolisstyrelsens riktlinjer (Rikspolisstyrelsen, 2010b). Men även här skiljer sig funktionen åt. Inom en del distrikt är det utredarna som gör de strukturerade bedömningarna och brottsoffersamordnarna är mottagare och granskare. Bedömningar som istället genomförts initialt hamnar då i nästa steg hos utredare eller brottsoffersamordnare som granskar och kompletterar bedömningen. Som fördel med att bedömningen ligger på utredarfunktionen anges att de har tillgång till mer information framförallt om gärningspersonen vilket kan bidra till en mer komplett bedömning.

Steg 3: fördjupad bedömning

Check-10 (+) används även vid fördjupade analyser. Check-10 (+) används då huvudsakligen som ett stöd eller underlag för analys och inte som en checklista. Till skillnad från när verktyget används initialt och strukturerat ingår det vanligen motiveringar och beskrivningar i de fördjupade analyserna.

7 UTGÅNGSPUNKTER OCH FÖR- UTSÄTTNINGAR FÖR RISKANALYS I POLISVERKSAMHET

Rapportens resultatdel inleds med en beskrivning och analys av det interna bortfallet för Skånemodellen och Check-10 (+). Det interna bortfallet, det vill säga de riskfaktorer för upprepat våld som inte fylls i, studeras för att beskriva den information som ligger till grund för riskbedömningarna och för att synliggöra de delar av bedömningen som är svårare för bedömaren att ta ställning till.

Check-10 (+) har på förhand definierade faktorer och det är därmed betydligt lättare att bestämma bortfallet jämfört med Skånemodellens öppnare struktur. Det är emellertid rimligt att anta att bedömarna har utgått från samma typ av risk- och sårbarhetsfaktorer oavsett verktyg. Samma typ av ärenden bedöms med Check-10 (+) och Skånemodellen, med undantag för ärenden som rör partnervåld, stalkning och hedersrelaterat våld. I Skåne bedöms även denna typ av ärenden med Skånemodellen men i Polismyndigheten i Stockholm (och i flertalet övriga polismyndigheter) bedöms de företrädesvis med SARA:SV, SAM och PATRIARK. De faktorer som ingår i Check-10 (+) återfinns dock i hög grad i de stödfrågor¹³ som tillhör Skånemodellen.

Samtliga genomförda riskbedömningar med Skånemodellen kodades utifrån instruktionerna till de i Check-10 (+) ingående riskfaktorerna. Detta blir ett sätt att jämföra vilken typ av information som inkluderas i de båda verktygen.

---

13 En närmare beskrivning av stödfrågorna finns i kapitel 5.

Tidigare studier av SARA, SAM och PATRIARK i en svensk kontext visar varierande grad av internt bortfall. Bortfallet för exempelvis SAM varierar mellan 0 och 16 procent med högst bortfall för riskfaktorer hos gärningspersonen avseende psykosocial funktionsnivå (Belfrage och Strand, u.å.). Bortfallet för faktorerna i PATRIARK har visat sig vara lågt bortsett från sårbarhetsfaktorerna (Belfrage och Strand, 2010).

7.1 Resultat

7.1.1 Internt bortfall

Som bortfall för de genomförda Check-10 (+) räknas de fall där rutan är 1) tom, 2) det står ”vet ej”, 3) frågetecken eller liknande. I vissa fall har två alternativ angetts. När ”delvis” och ”ja” anges, kodas detta som ja. När ”nej” anges tillsammans med ”delvis” har detta kodats som ”delvis”. När ”- -” (information saknas) har angetts tillsammans med något av de andra alternativen, ”ja”, ”nej” eller delvis”, har de sistnämnda alternativen valts. I Skånemodellen framgår det inte om det saknas information för att ta ställning till en faktor (jämför med (- -) SARA:SV¹⁴) eller om bedömaren missat/ valt att inte inkludera viss information (antingen för att den inte finns, jämför ”nej” i Check-10 (+) eller för att faktorn inte bedömts som viktig att inkludera). Därför räknas det som bortfall för Skånemodellen både när ”information saknas” om en faktor och när det inte är uttalat att en faktor inte förekommer. Detta innebär att det är möjligt att svaret på frågan om ”tillgång till vapen” är nej men att detta inte har angetts tydligt.

---

¹⁴ I instruktionerna till Check-10 (+) anges endast nej, delvis och ja som alternativ men en stor del av de granskade bedömningarna innehåller svaret att information saknas för att göra en bedömning av om faktorn föreligger (- -, jmf SARA:SV). Detta antas bero på att många genomgått SARA-utbildning (där ”information saknas” är ett alternativ). Vi har därför valt att presentera även detta alternativ för Check-10 (+).

Tabell 5. Bortfall för Skånemodellen. n=1 37¹⁵.

Faktor	Skånemodellen	
	Bortfall, antal	Bortfall, procent
<i>Allmänt</i>		
Våld	19	13.9
Hot/avsikt	32	23.4
Kriminell belastning	25	18.2
Tillgång till vapen	80	58.4
Upptrappning	104	75.9
<i>Personlighetsmässigt</i>		
Missbruk	91	66.4
Psykiska problem	110	80.3
Kriminell attityd/ antisocialt umgänge	94	68.6
Dålig impuls kontroll: aggressiv/depressiv	127	92.7
Bristande empati/skuld/ånger	134	97.8
<i>Sårbarhetsfaktorer</i>		
Inkonsekvent beteende	116	84.7
Extrem rädsla	93	67.9
Dålig tillgång till social och professionell hjälp	117	85.4
Farlig livssituation	111	81.0
Personliga problem	103	75.2

Bortfallet för Skånemodellen, kodat efter Check-10 (+), är mycket stort och uppgår för vissa faktorer till närmare 100 procent. I fler än hälften av bedömningarna framgår det inte om bedömaren kontrollerat gärningspersonens tillgång till vapen eller om upptrappning skett. I cirka två tredjedelar av fallen saknas uppgifter om missbruk och i de flesta bedömningar saknas även uppgifter om gärningspersonens psykiska hälsa såsom dålig impuls kontroll, aggression, depression och bristande empati. Det är känt att just de faktorerna är både svårast att hitta information om och att ta ställning till.

De sårbarhetsfaktorer som ingår i Check-10 (+) är framtagna för att bedömaren ska kunna identifiera riskfaktorer relaterade till offret. Som exempel kan nämnas extrem rädsla hos offret som kan leda

¹⁵ Endast de bedömningar med känd gärningsperson inkluderades.

till minskad förmåga att skydda sig själv. Uppgifter om detta saknas i fler än hälften av bedömningarna med Skånemodellen. I ca tre av fyra fall saknas uppgifter om personliga problem och om offret har en farlig livssituation.

Tabell 6. Bortfall för Check-10 (+). n=97¹⁶.

Faktorer	Check-10 (+)				
	Nej	Delvis	Ja	Info saknas	Bortfall
<i>Allmänt</i>					
Våld	24.7 (24)	18.6 (18)	46.4 (45)	8.2 (8)	2.1 (2)
Hot/avsikt	3.1 (3)	12.4 (12)	80.4 (78)	2.1 (2)	2.1 (2)
Kriminell belastning	12.4 (12)	8.2 (8)	61.9 (60)	14.4 (14)	3.1 (3)
Tillgång till vapen	9.3 (9)	27.8 (27)	30.9 (30)	24.7 (24)	7.2 (7)
Upptrappning	17.5 (17)	14.4 (14)	50.5 (49)	14.4 (14)	3.1 (3)
<i>Personlighetsmässig</i>					
Missbruk	10.3 (10)	13.4 (13)	41.2 (40)	29.9 (29)	5.2 (5)
Psykiska problem	12.4 (12)	16.5 (16)	14.4 (14)	43.3 (42)	13.4 (13)
Kriminell attityd/antisocialt umgänge	5.2 (5)	16.5 (16)	49.5 (48)	24.7 (24)	4.1 (4)
Dålig impulskontroll: aggressiv/depressiv	5.2 (5)	8.2 (8)	37.1 (36)	37.1 (36)	12.4 (12)
Bristande empati/skuld/ånger	6.2 (6)	6.2 (6)	25.8 (25)	46.4 (45)	15.5 (15)
<i>Sårbarhetsfaktorer</i>					
Inkonsekvent beteende	61.9 (60)	15.5 (15)	11.3 (11)	10.3 (10)	1 (1)
Extrem rädsla	30.9 (30)	29.9 (29)	32.0 (31)	5.2 (5)	2.1 (2)
Dålig tillgång till social och professionell hjälp	39.2 (38)	13.4 (13)	19.6 (19)	20.6 (20)	7.2 (7)
Farlig livssituation	39.2 (38)	26.8 (26)	18.6 (18)	13.4 (13)	2.1 (2)
Personliga problem	39.2 (38)	7.2 (7)	13.4 (13)	28.9 (28)	11.3 (11)

¹⁶ Endast 97 av de 104 insamlade Check-10 (+)-bedömningarna är inkluderade. Urvalet omfattar de bedömningar där man valt att använda även sårbarhetsfaktorerna.

I tabellen ovan redovisas fördelning av svar efter ”nej”, ”delvis”, ”ja”, ”information saknas” och ”bortfall”. Till sammanlagt bortfall räknas förutom ”bortfall” även ”information saknas” eftersom ”information saknas” innebär att bedömaren inte kunnat ta ställning.

Det sammanlagda bortfallet varierar mellan 4.2 procent för hot/avsikt och 61.9 procent för bristande empati/skuld/ånger. För 8 av de 15 faktorerna saknas uppgifter i minst en femtedel av bedömningarna. Bortfallet är störst bland de personlighetsmässiga faktorerna. Anmärkningsvärt är att det i stor utsträckning saknas tillräckligt med information för att göra en bedömning för flera av faktorerna. Som exempel kan nämnas att det saknas information om tillgång till vapen i vart fjärde fall och att ungefär 4 av 10 inte kan ta ställning till gärningspersonens psykiska hälsa.

Under intervjuer med användare av både Skånemodellen och Check-10 (+) framkom att just de personlighetsmässiga faktorerna ofta är svåra att bedöma och att få information om då detta sällan finns tillgängligt via polisens kanaler. En intervjuperson (IP2, Stockholm) menar att *”vi inom polisen är rädda för att uttala oss om psykisk hälsa”* för att det saknas kunskap om klinisk bedömning, något man menar beror på att sådan kunskap inte ingår i polisutbildningen.

En annan tänkbar förklaring till det höga bortfallet är att poliser tvekar inför att skriva att en faktor föreligger när det inte går att styrka fullt ut, något som kan vara förknippat med brist på kunskap och erfarenhet av att bedöma psykisk hälsa. Detta nämndes vid flertalet intervjuer som en anledning till varför inte fler genomförde Check-10 (+)-bedömningar. *”Poliser bedömer risk varje dag men tänker inte på att de gör det. Men när man får ett papper blir man osäker, motsträvig. Sätta något på pränt är för många obehagligt. Framförallt om man inte gjort det förut* (IP2, Stockholm).

Det är möjligt att utbildning skulle kunna leda till att bortfallet minskar, men samtidigt är det osannolikt att bortfallet skulle försvinna helt eftersom det i många fall inte bara är ett problem att styrka utan att information helt saknas.

Storleksmässigt kan bortfallet jämföras med det som redovisats för SARA:SV där bortfallet i en polisiär kontext varierade mellan 2 och 39 procent (Belfrage och Strand, 2002). Som förklaring angavs oklarheter kring kodning, att kodningsrutinerna förändrades

under projektets gång, att särskilt faktorerna rörande psykosocial anpassning var svåra att bedöma och hitta information om och att alternativet ”otillräcklig information” därför angavs i hög utsträckning. I en uppföljning där verktyget anpassades efter en polisiär kontext (SARA:SV-2) minskade bortfallet kraftigt och i vissa fall helt (Belfrage och Strand, 2003). En tänkbar tolkning av den stora förändringen av bortfallet i studien är att faktorer som tidigare inte kunnat bedömas på grund av ”otillräcklig information” efter ytterligare utbildning istället bedömts som ”nej”.

Den stora skillnaden mellan Skånemodellen och Check-10 (+) är strukturen. Ett problem med Skånemodellens öppna struktur är att det inte framgår huruvida viktiga riskfaktorer kontrollerats eller inte. Som exempel kan nämnas att det i fler än hälften av bedömningarna inte framgår om bedömaren kontrollerat gärningspersonens ”tillgång till vapen” eller om ”upptrappning” skett. En möjlighet är att det kontrollerats men att svaret varit nej. Problemet är att detta inte anges.

Mot bakgrund av det höga bortfallet verkar det föreligga en risk att missa viktiga riskfaktorer. Det ska dock tilläggas att det till Skånemodellen finns så kallade stödfrågor som inkluderar de riskfaktorer som ingår i SARA:SV, SAM och PATRIARK. Baserat på det höga bortfallet förefaller dessa stödfrågor användas i begränsad utsträckning. Eftersom det finns en önskan från polismyndighetens sida att kunna utvärdera verksamheten, bör verktygen som används vara utformade så att detta möjliggörs.

Flera användare av Skånemodellen bekräftar att det finns en risk att förbise någon riskfaktor. ” ... *det är ju kanske lätt att missa någonting. Det vet man ju inte förrän det blir något fel någonstans. Men än så länge har vi klarat oss. Men det är ju kanske när det händer någonting hemskt, som man kanske känner att man har missat någonting*” (IP6, Skåne).

En annan risk med den öppna strukturen är att användarna i större utsträckning gör bedömningsrutinen personlig och inte systematisk. Under intervjuerna blir det tydligt att en majoritet *inte* följer modellen och dess underrubriker och stödfrågor. Istället berättar de flesta att de gjort modellen till ”sin egen”. ”*Vi kör på vårt lilla vis här... Och än så länge har det funkat. Man kan säkert formulera sig annorlunda än vad jag gör och pricka av varenda punkt i den här*

manualen, men det gör inte jag direkt så. Jag har den som stöd kan man väl säga” (IP6, Skåne).

En annan uttrycker det som att *”... som det är nu så är det väldigt mycket egna tankar och egna tolkningar”* (IP9, Skåne) och ytterligare en säger att *”Jag gör lite som jag vill. Jag skriver med mitt sunda förnuft som jag vill ha det”* (IP6, Skåne). *”Men jag har ju dem [stödfrågorna, författarnas kommentar] kanske ändå med någontans”* (IP2, Skåne).

Skånemodellens öppna struktur ställer höga krav på användaren att kunna anpassa verktyget efter den specifika situationen och att kunna identifiera de riskfaktorer som är särskilt viktiga för brottstypen.

7.1.2 Utbildning och erfarenhet

Behovet av utbildning påtalas i alla intervjuer oavsett i vilket steg av processen respondenten befinner sig och på vilket sätt verktygen används. Användarna av Skånemodellen ska utbildas lokalt av den lokala brottsoffersamordningen eller kriminalunderrättelsetjänsten i Skåne. Vid tidpunkten för intervjuerna saknade ett par av bedömarerna denna utbildning. Under utbildningsdagen beskrivs bakgrunden till modellen, dess innehåll samt hur den ska användas. Några av brottsoffersamordnarna har gått SARA-utbildning och ytterligare någon har gått en längre utbildning i fördjupad riskanalys. Något som uppges saknas i deras utbildningsbakgrund generellt är mer sakkunskap om specifika brottstyper.

Utbildningsbakgrunden i Stockholm varierar från omfattande utbildning till ingen utbildning alls. Det förefaller finnas en skillnad mellan dem som arbetar med fördjupad analys och dem som använder Check-10 (+) initialt eller som strukturerat verktyg. Överlag har analytikerna (som gör fördjupade bedömningar) genomgått fler utbildningar i olika verktyg för riskbedömning (HCR-20, PATRIARK, SARA, Check-10 (+)). Lokalt har utbildningsdagar i Check-10 (+) anordnats vid enstaka tillfällen men de flesta har inte genomgått sådan utbildning och många saknar även SARA-utbildning (utbildningsdagarna har bl.a. letts av professor Henrik Belfrage). Användare av Check-10 (+) menar att verktyget är ganska enkelt att använda men att utbildning är viktigt: *”när man sjösätter listor bör det finnas en genomgång om hur de ska göras och hur man ska tänka.*

Man börjar i fel ände. Tröskeln blir ganska hög för handläggaren om man inte har kunskap om vad som ska göras” (IP11, Stockholm).

Från intervjuerna framkommer att kunskapsbehovet i viss mån tillgodoses genom kollegiala utbildningsinsatser. Förutom teoretisk kunskap används förtrogenhetskunskap i stor utsträckning.

7.1.3 Förtrogenhetskunskap

Den som arbetat inom polisen i många år har skaffat sig kunskap utifrån de situationer som uppstår i det dagliga arbetet (förtrogenhetskunskap). Något som tas upp i princip i samtliga intervjuer med personer från både Skåne och Stockholm är denna ”magkänsla” och dess roll i en bedömning. Om vikten av erfarenhet för riskbedömningar säger en person: *”Det här ju lite, det finns ju inget svart och vitt i detta, utan det är väldigt väldigt mycket magkänsla”. Så känns det rätt igenom. Nästan vid varje ärende, så läser man och skummar igenom och sen får man en liten känsla. Och sen jobbar man vidare och ser, var hamnar jag. Sen vet man inte om man hamnar rätt eller fel ändå när man är färdig”* (IP2, Skåne). En annan menar att när man arbetat med riskbedömningar under en längre tid *”sitter det i ryggmärgen”* (IP12, Stockholm) och *”när man gjort det länge får man en känsla för vissa fall om något inte verkar stämma”* (IP3, Stockholm).

Magkänslan är svår för intervjupersonerna att förklara men beskrivs som den samlade kunskap och erfarenhet som förvärvats under de yrkesverksamma åren men även som intuition och kunskap om lokala förhållanden. Magkänslan är viktig och oavsett om det finns en mall och föreskrifter att följa så *”...har man då inte det sunda förnuftet och magkänslan själv så blir det som en robot och det är ju inte meningen. Man måste kunna känna själv”* (IP6, Skåne). Magkänslan bygger även till stor del på registerslagningar. Någon menar att det därför inte finns risk för att de *”...greppar helt fritt ur luften”* (IP9, Skåne) och *”man kan ju dom här grejerna men för att inte missa någonting, glömma något är det viktigt med en lista”* (IP7, Stockholm). Samtidigt uttrycker en annan en oro över att magkänslan styr för mycket och menar att *”man lär sig att magkänslan inte alltid är rätt. Man måste försöka vara saklig”* (IP3, Skåne).

Under intervjuerna framkom vid flera tillfällen att även lokalkännedom spelar in i bedömningarna och att denna kunskap komplet-

terar bilden när registerslagningar inte ger något. Det anses vara lättare att göra en bedömning i ärenden där man känner till antingen den misstänkta eller målsägande. *”För hade vi bara gått till registren så hade vi ju inte fått fram någonting alls på många”* (IP6, Skåne). Trots att lokalkännedom används som bedömningsunderlag är det inte alltid det framgår i bedömningen. *”Det kan ju vara att, hur det än är så har du lite lokalkännedom, som kanske inte alltid kommer med på pappret”* (IP5, Skåne). Exempelvis beskrivs ett ärende där bedömaren ändrade uppfattning om risken efter att ha pratat med en kollega med kännedom om personerna som var inblandade. Lokalkännedom verkar spela större roll på mindre orter och en fördel med mindre polisområden tycks vara att det är lättare att få kontakt med och ta hjälp av kollegor. På frågan om just lokalkännedom kan vara en förklaring till att brottsoffersamordnarna ibland kommer fram till olika slutsatser i ett ärende svarar någon att det troligtvis är så.

Sammantaget visar intervjuerna att magkänslan kan beskrivas som en kombination av teoretisk, empirisk och praktisk kunskap och att den är viktig för att kunna göra situationsspecifika bedömningar och avväganden. Det som beskrivs som en känsla bygger alltså i stort på erfarenhet kombinerat med faktakunskaper och uppgifter som finns tillgängliga i register. En viktig fråga för polismyndigheten att diskutera är skillnaden mellan bedömare med olika antal tjänsteår och utbildning. Behovet av att följa en mall med väldefinierade faktorer torde vara särskilt stort för bedömare med begränsad förtrogenhetskunskap. Personalens erfarenhet av att genomföra bedömningar med Skånemodellen varierar. Vissa har enbart genomfört ett fåtal bedömningar medan andra varit med från 2009 då strukturerade bedömningar infördes i myndigheten.

7.1.4 Arbetsmiljö

En fråga som togs upp i varje intervju med användare både av Check-10 (+) och Skånemodellen och som utgör en del av bedömningskontexten är arbetsmiljön. Samtliga trivs mycket bra med att arbeta med brottsofferfrågor och de som till en början ställt sig tveksamma till om brottsofferarbete *”var något för dem”* ändrade snabbt uppfattning. Arbetet ses som meningsfullt och de flesta upplever att det är uppskattat framförallt av brottsoffer men även av kollegor

som menar att brottsoffersamordnarna avlastar deras arbete. Hög arbetsbelastning uppges däremot vara ett problem och många menar att de inte hinner med alla ärenden, att många släpar efter och att de behöver mer resurser för att utföra arbetet på ett fullgott sätt. *”Det är mycket och vi är för få”* (IP8, Stockholm). *”Vi ligger efter med checklistorna hela tiden”* (IP7, Stockholm).

Samtidigt som arbetet upplevs givande och meningsfullt är det påfrestande arbetsuppgifter och inget som intervjupersonerna lämnar efter arbetsdagens slut. Det stöd som erbjuds brottsoffersamordnare varierar och en del är nöjda medan andra menar att det skulle behövas en bättre stödfunktion vid särskilt jobbiga ärenden. *”Polisen är otroligt dålig på att hantera hur personalen upplever att man ständigt läser om hot och död”* och *”hur man själv drabbas får man ingen hjälp med”* (IP3, Stockholm). Personen menar att man snabbt blir avtrubbad och att stöd är viktigt för att inte utveckla en jargong. Många av dem som intervjuats både i Skåne och i Stockholm uppger att de skulle föredra/föredrar att arbeta tillsammans i par, både ur bedömningssynpunkt men även för att agera stöd åt varandra.

7.2 Slutsatser

- Bortfallet i riskbedömningarna är stort både för Skånemodellen och för Check-10 (+).
- Det sammanlagda bortfallet för Check-10 (+) är i vissa fall så stort att en bedömning baserad på innehållet förefaller problematisk.
- Det är inte lika lätt att dra slutsatser om bortfallet för Skånemodellen då strukturen är öppen och analysen bygger på att den kodats utifrån de faktorer som ingår i Check-10 (+). För vissa faktorer är bortfallet anmärkningsvärt stort.
- Utbildningsnivån och graden av erfarenhet varierar bland dem som genomför strukturerade bedömningar både i Stockholm och i Skåne. Personalen uttrycker ett behov av mer utbildning.
- Förtroghetskunskap ges stort utrymme i de bedömningar som genomförs med Skånemodellen.

8 INTERBEDÖMARRELIABILITET

Följande kapitel inkluderar enbart Skånemodellen (se rapportens avgränsningar). De riskanalyser som genomförs inom polisen skiljer sig från andra typer av observationer och bedömningar som görs inom polisen såväl som inom andra yrkesgrupper, med avseende på systematiken. Riskanalyser ska vara så lite påverkade som möjligt av bedömarens egna värderingar och de ska vara samstämmiga, dvs. bygga på samma information och leda till samma slutsats. Oavsett vem bedömare är och var bedömningen sker ska slutresultatet vara detsamma.

Det är därför viktigt att identifiera de delar i en riskbedömning där tolkningsgemenskapen är lägst för att kunna öka samstämmigheten. Ett sätt att undersöka detta är att låta olika bedömare bedöma samma fall, utföra samma riskbedömning, för att sedan kontrollera samstämmigheten i bedömningarna. En del av den kritik som riktats mot tidiga *ostrukturerade kliniska* riskbedömningar gäller just den låga graden av samstämmighet. Till skillnad från dessa har moderna riskbedömningsmetoder (t.ex. SARA och HCR-20) i allmänhet god bedömaröverensstämmelse (Kropp och Gibas, 2010). Vad vi känner till finns det i dagsläget inga studier som undersöker samstämmigheten i SARA-bedömningar genomförda av poliser. På så sätt utgör den här studien ett viktigt bidrag till kunskapen om riskbedömningar i polisiär kontext.

Denna aspekt undersöks som ”interbedömarreliabilitet”, och kvantifieras vanligen som en korrelationskoefficient och som en typvärdesdifferens. Den första aspekten mäter bedömaröverensstämmelsen med en rangkorrelationskoefficient (hur väl två parvisa

variabler överensstämmer¹⁷). Vi har valt att använda Kendalls Tau (Kendall, 1938) som är en robust rangkorrelationskoefficient. Den andra aspekten mäter samstämmighet i absoluta termer med parvis procentuell överensstämmelse (Altman 1991; Svensson, 2001), det vill säga en beräkning av i hur många fall två bedömare når samma slutsats. Denna andra aspekt ger en viss indikation om huruvida det föreligger bias, alltså om någon bedömare systematiskt bedömer exempelvis risken som högre eller lägre beroende på någon omständighet.

8.1 Material och metod

8.1.1 Urval

17 olika ärenden där en riskanalys genomförts blev föremål för bedömning¹⁸. Ärendena togs fram av länsansvarig brottsoffersamordnare. Deltagarna tilldelades fallen och genomförde bedömningarna under en begränsad period. Till varje bedömning hör en ursprunglig bedömning som utfördes i samband med att anmälan inkom. De nya bedömningarna jämfördes dels med varandra, dels med den ursprungliga bedömningen.

Enligt den ursprungliga bedömningen innehåller urvalet 4 fall som bedömts som risknivå¹⁹ 1, 7 fall som risknivå 2, 4 som risknivå 3 och 2 som risknivå 4. Samtliga fall rör våld eller hot och våld och omfattar ärenden där misstänkt är känd i 9 av fallen, obekant i 3 fall och okänd eller ej omnämnd i 5 av fallen.

Tio brottsoffersamordnare verksamma inom polismyndigheten i Skåne deltog i studien. För varje bedömning slumpades nya par ihop och parets bedömningar jämfördes sedan med varandra. Varje bedömare gjorde mellan 1 och 5 bedömningar vilket gav 17 parvisa bedömningar (34 totalt). Totalt, tillsammans med ursprungsbedömningen fanns 51 bedömningar. När det i resultatet refereras till bedömare 1 och 2 är det alltså inte samma person som avses varje gång

---

17 Detta är ett vanligt mått vid studier av interbedömarreliabilitet. Värdet kan variera mellan -1 och +1 där en positiv korrelation med ett värde nära +1 visar på hög samstämmighet och ett värde nära 0 indikerar låg samstämmighet.

18 Ursprungligen planerades att jämföra 25 fall. Av de 25 planerade parvisa bedömningarna genomfördes endast 17 kompletta parvisa bedömningar.

19 Risknivå syftar på det som i Skånemodellen benämns hotbildsnivå. I det följande används risknivå även i avseenden där Skånemodellens hotbildsnivå avses eftersom begreppet vanligen används i dessa sammanhang.

utan det slumpvisa paret som förändras för varje fall. Bedömare 3 avser ursprungsbedömningen. Bedömarna fick tydliga instruktioner om att endast använda sig av information om fallet fram till ett visst datum för att inte få kännedom om vad som hänt senare, bland annat huruvida upprepade utsatthet förekommit.

Vanligtvis när interbedömarreliabilitet studeras används ett fåtal bedömare för att validera ett verktyg. Ofta är då syftet att kontrollera för skillnaden mellan exempelvis manliga och kvinnliga bedömare (Strand m.fl., 2006), eller att validera materialet för en specifik studie och då deltar vanligtvis de bedömare som genomför studien (Strand och Belfrage, 2001). Ett annat syfte med att bedöma samstämmigheten kan vara att jämföra hur kliniker bedömer i jämförelse med en specifik yrkesgrupp (Kropp och Gibas, 2010). I den här studien eftersträvades ett relativt stort antal bedömare för att så långt som möjligt minska risken för att en enskild bedömare påverkar utfallet exempelvis genom att systematiskt bedöma en låg risk trots hög närvaro av riskfaktorer. Studien inkluderade bedömningar för olika brottstyper och graden av överensstämmelse är alltså generell. Vi kan inte uttala oss om överensstämmelsen för specifika brottstyper som exempelvis partnervåld. I analysen kontrolleras inte för eventuella skillnader som kan relateras till bedömarnas bakgrund, exempelvis utbildning och yrkeserfarenhet.

Bedömaröverensstämmelsen studerades övergripande för *risknivå* och åtgärdsnivå och specifikt för faktorerna *tillgång till vapen, tidigare brottsbelastning* och *tidigare våld mot brottsoffret av misstänkt gärningsperson*. Faktorerna som ingår i studien valdes eftersom de var de oftast förekommande faktorerna i bedömningarna (se Tabell 5) och för att de lyfts fram som viktiga riskfaktorer i intervjuer med brottsoffersamordnare och i forskningslitteraturen.

Risknivån varierar mellan 1 och 4. Rekommenderade åtgärder kodades som hög respektive låg åtgärdsnivå. I det här materialet betyder hög åtgärdsnivå skyddat boende, besöksförbud²⁰, larmpaket eller att bli vidarebefordrad till personsäkerhetsgruppen. Låg åtgärdsnivå innebär sedvanlig brottsofferinformation, säkerhets/skyddssamtal, förmedlad kontakt med brottsoffersamordnare, socialtjänst eller kvinnojour. Alternativ för *Vapen* var ”nej/nämns ej” och ”ja, förekommer någon form av vapen” (inkluderar skjut-

---

20 Den 1 oktober 2011 ersattes lagen om besöksförbud av lagen om kontaktförbud (SFS 2011:487).

vapen och stickvapen eller annat). För *tidigare brottsbelastning* var möjliga alternativ ”nej/nämns ej”, ”ja, 1–4 förekomster” och ”ja, fler än fem förekomster” (förekomster = förekommer i misstanke-registret eller brottsregistret). För *Tidigare våld mot brottsoffret av misstänkt gärningsperson* fanns alternativen ”nej/nämns ej” (inget sådant fall finns i materialet), endast våld, endast hot eller hot och våld.

8.2 Resultat

Tabellerna nedan redovisar den procentuella överensstämmelsen samt Tau koefficienten för de studerade faktorerna risknivå och åtgärdsnivå. Graden av bedömaröverensstämmelse för risknivå bedöms som mycket god. Bedömare 1 och 2 var helt överens i 10 av de 17 fallen. I de övriga 7 fallen skilde sig den bedömda risknivån en nivå. Både bedömare 1 och 2 visar mycket god överensstämmelse med ursprungsbedömningen (bedömare 3).

Tabell 7. Risknivå. Grad av bedömaröverensstämmelse (procentuell överensstämmelse, n=antal fall med perfekt överensstämmelse).

Risknivå	Interbedömarreliabilitet (procentuell överensstämmelse)		
	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Bedömare 1	1	.701** (58.8, n=10)	.866** (82.4, n=14)
Bedömare 2		1	.853** (76.5, n=13)

**Korrelationen är signifikant på enprocentnivån.

Även för åtgärdsnivå är graden av överensstämmelse mycket god, det vill säga att olika bedömare föreslår samma typer av åtgärder. Bedömare 1 och 2 har rekommenderat samma åtgärdsnivå i 15 av de 17 fallen vilket betyder att målsägande får samma typ av åtgärder rekommenderade i 15 av 17 fall. Det finns dock en anmärkningsvärd skillnad jämfört med överensstämmelsen för risknivå. Graden av överensstämmelse mellan bedömare 1 och 2 och bedömare 3 är väsentligt lägre.

Tabell 8. Åtgärdsnivå. Grad av bedömaröverensstämmelse (procentuell överensstämmelse, n=antal fall med perfekt överensstämmelse).

Åtgärdsnivå	Interbedömarreliabilitet (procentuell överensstämmelse)		
	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Bedömare 1	1	.722** (88.2, n=15)	.514* (76.5, n=13)
Bedömare 2		1	.509* (76.5, n=13)

**Korrelationen är signifikant på enprocentsnivån.

*Korrelationen är signifikant på femprocentsnivån.

Graden av bedömaröverensstämmelse när det gäller om bedömarna tagit upp om den misstänkte gärningspersonen har tillgång till vapen eller ej varierar mellan bedömarparet 1 och 2 och med bedömare 3. Bedömare 1 och 2 har god överensstämmelse och har i 14 av 17 fall tagit upp samma typ av information. Däremot är överensstämmelsen med bedömare 3 mycket låg och informationen som 1 och 2 tagit upp skiljer sig mot bedömare 3 i fem till sex av 17 fall. Tittar vi närmare på materialet ser vi att i två fall tar bedömare 3 upp vapentillgång men inte bedömarna 1 och 2 och i två fall gäller det omvända. Detta utesluter att bedömarna på grund av tidsmässig förskjutning skulle ha tillgång till olika uppgifter. I de två övriga fallen där informationen skiljer sig åt är det dessutom bedömare 1 och 2 som skiljer sig åt. Det finns alltså skillnader i vilken utsträckning bedömarna söker information om tillgång till vapen.

Tabell 9. Vapen. Grad av bedömaröverensstämmelse (procentuell överensstämmelse, n=antal fall med perfekt överensstämmelse).

Vapen	Interbedömarreliabilitet (procentuell överensstämmelse)		
	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Bedömare 1	1	.604* (82.4, n=14)	.171 (64.7, n=11)
Bedömare 2		1	.251 (70.6, n=12)

*Korrelationen är signifikant på femprocentsnivån.

Uppgifter om gärningspersonens tidigare belastning bygger på registerslagningar och kodningen av variabeln baseras alltså på hur många förekomster som redovisats i bedömningen. Överensstämmelsen är överlag låg men särskilt låg är den mellan bedömare 1 och 2. Inte heller här finns någon systematik som pekar mot att det skulle bero på att de haft tillgång till olika information. Bedömare

1 är dessutom mer samstämmig med bedömare 3. Resultatet tolkas som att när det gäller gärningspersonens tidigare belastning skiljer sig mängden av information som tas upp mellan olika bedömare.

Tabell 10. Tidigare belastning. Grad av bedömaröverensstämmelse (procentuell överensstämmelse, n=antal fall med perfekt överensstämmelse).

Tidigare belastning	Interbedömarreliabilitet (procentuell överensstämmelse)		
	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Bedömare 1	1	.291 (64.7, n=11)	.583* (64.7, n=11)
Bedömare 2		1	.200 (47.1 (n=8)

*Korrelationen är signifikant på femprocentsnivån.

Den sista variabeln som studerades var om gärningspersonen vid tidigare tillfällen utsatt målsägande för endast våld, endast hot eller hot och våld för att se i vilken grad bedömarna tar upp samma information och hur detaljerat. Överensstämmelsen varierar mellan relativt låg och mycket god. Inte heller här är det någon bedömare som systematiskt tagit upp mer eller mindre detaljerad information men skillnaden är störst mellan att ha tagit upp både hot och våld och att bara ha tagit upp våld. En tolkning är att vissa enbart beskriver det allvarligaste brottet, det vill säga våld, när flera brott har föregått anmälan.

Tabell 11. Tidigare hot och våld mot målsägande. Grad av bedömaröverensstämmelse (procentuell överensstämmelse, n=antal fall med perfekt överensstämmelse).

Tidigare hot och våld	Interbedömarreliabilitet (procentuell överensstämmelse)		
	Bedömare 1	Bedömare 2	Bedömare 3
Bedömare 1	1	.570* (76.5, n=13)	.503* (70.6, n=12)
Bedömare 2		1	.758** (82.4, n=14)

**Korrelationen är signifikant på enprocentsnivån.

*Korrelationen är signifikant på femprocentsnivån.

Detta är första gången som interbedömarreliabiliteten testas för Skånemodellen och resultaten visar på god överensstämmelse sett till risknivå och åtgärdsnivå. Däremot var överensstämmelsen för specifika faktorer lägre. Det bör dock påpekas att det är svårt att bedöma överensstämmelsen för en öppen modell som Skånemodellen där alla bedömningar inte innehåller samma faktorer.

Den stora skillnaden i överensstämmelse när det gäller åtgärdsnivå mellan bedömare 1 och 2 respektive bedömare 3 är förvånande men det finns framförallt en tänkbar förklaring. Bedömare 3 genomförde bedömningen i realtid och har förmodligen träffat/haft personlig kontakt med brottsoffret i flertalet av de bedömda ärendena till skillnad från bedömare 1 och 2 som genomförde bedömningen i efterhand och utan att träffa brottsoffret. Forskningen på området är begränsad men en studie som jämför bedömningar gjorda av kliniker och forskare visar att bedömare påverkas på olika sätt av mötet med patienten. Detta kan resultera i att risken bedöms både som högre och som lägre (De Vogel och De Ruiter, 2004). Den låga samstämmigheten mellan bedömarna 1 och 2 och bedömare 3 och den generellt högre nivån av åtgärder för bedömare 3 skulle alltså kunna förklaras av att bedömare 3 träffat brottsoffret och att bedömningen påverkats av detta möte. Detta kan naturligtvis även bero på att bedömare 3 konsekvent rekommenderar en högre åtgärdsnivå men troligtvis har det att göra med mötet med brottsoffret. En slutsats är att personlig kontakt med brottsoffret leder till mer genomgripande åtgärdsförslag.

Under intervjuerna med brottsoffersamordnare i Skåne framkommer att många träffar brottsoffret men att det varierar mellan polisområden i vilken utsträckning det förekommer. En brottsoffersamordnare menar att information om offret kan fås genom samtal med utredare och genom att läsa förhör, men att personlig kontakt med brottsoffret är enda sättet att få reda på vad brottsoffret själv önskar och hur brottsoffret upplever hotbilden. Brottsoffersamordnaren uttrycker vikten av att träffa brottsoffret, eftersom det inte alls är ovanligt att de register polisen har tillgång till som exempelvis brottsregister, misstankeregister och spaningsregister är blanka men att personer i fråga bedöms ha kapacitet att genomföra hoten ändå. I ett polisområde träffar man brottsoffret endast i samband med att larm lämnas ut. Representanten för detta polisområde tror dock inte att det påverkar den bedömda risknivån. Detta bekräftas av att bedömaröverensstämmelsen för risknivå var mycket god.

En möjlig förklaring till den förhållandevis låga graden av överensstämmelse för de individuella faktorerna är troligtvis modellens öppna struktur. Som diskuterades i föregående kapitel anpassas modellen av användarna för att passa dem och flertalet frångår strukturen och använder inte stödfrågorna.

8.3 Slutsatser

- Bedömarna är mycket samstämmiga avseende risknivå och åtgärdsnivå, men bedömarna är oeniga om varför de kommer fram till samma risknivå och åtgärdsnivå, sett till den lägre reliabiliteten för de variabler som gäller innehållet i bedömningen, tillgång till vapen och tidigare belastning.
- Brottsoffersamordnarna i Skåne har regelbundet så kallade kalibreringsmöten där de går igenom varandras ärenden och bedömer dem igen och diskuterar varför de bedömt lika/olika för att försöka uppnå så hög grad av samstämmighet som möjligt. Detta har sannolikt bidragit till den höga graden av samstämmighet när det gäller den bedömda risken och åtgärdsnivån.
- En rimlig förklaring till oenigheten om vilken information som ingår är den öppna strukturen och det utrymme som ges åt att använda sin förtroghetskunskap. Baserat på de variationer som finns i utbildning och erfarenhet varierar sannolikt även förtroghetskunskapen.
- Direkt kommunikation med brottsoffret i samband med riskanalysen förefaller påverka typ och grad av åtgärder som föreslås.

9 VILKA FAKTORER LEDER TILL BEDÖMNINGEN "HÖG RISK"?

I föregående kapitel bedömdes interbedömarreliabiliteten. I de följande delarna av rapporten går vi över till att studera validiteten. I det här kapitlet studeras sambandet mellan förekomst av riskfaktorer och risknivå. I kapitel 10 studeras sambandet mellan risknivå och skyddsåtgärder och slutligen studeras upprepad utsatthet i kapitel 11.

9.1 Resultat

Inledningsvis presenteras fördelningen av riskfaktorer i de båda materialen. I nästa steg undersöks kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå.

9.1.1 Fördelning av risknivåer i materialen

Med Skånemodellen har flest fall bedömts som risknivå 2 eller 3, det vill säga *något förhöjd hotbild* eller *förhöjd hotbild*. Materialet innehåller inget fall i vilket det bedömts föreligga en *kraftigt förhöjd hotbild* (5).

Tabell 12. Skånemodellen. Fördelning av risknivåer i materialet. n=150 (uppgift saknas i 6 fall).

Riskenivå	Frekvens	Andel
1	20	13.3 (30.8) ²¹
2	66	44.0 (35.9)
3	50	33.3 (19.0)
4	14	9.0 (4.8)

Få fall har bedömts som hög risk (nivå 4). Detta förefaller något märkligt med tanke på att materialet endast innehåller de fall där någon initialt bedömt att det föreligger en hotbild.

Drygt en tredjedel av de fall som bedömts med Check-10 (+) har bedömts som hög risk vilket är betydligt fler än dem som bedömts som nivå 4 i Skånemodellen. I några av Check-10 (+)-bedömningarna angavs fler än en risknivå, vid kodningen valdes i dessa fall den högst angivna nivån.

Tabell 13. Check-10 (+). Fördelning av risknivåer i materialet. n=97²².

	Frekvens	Andel
Låg	17	17.5
Medel	39	40.2
Hög	36	37.1
Saknas risknivå	5	5.2

Upplever användarna av de båda verktygen svårigheter med att bestämma risknivån? Från intervjuerna med användare av Skånemodellen framkommer att bedömarna inte upplever att det finns några svårigheter i att göra en sammanlagd bedömning som mynnar ut i en risknivå och att de olika nivåerna är tydligt beskrivna. Däremot påtalar flera av dem vi pratat med att risknivån är oviktig och att det endast är åtgärderna som betyder något. Risknivån kan alltså skilja sig åt i liknande fall men skyddsåtgärderna är enligt uppgift desam-

---

21 Siffrorna inom parentes avser fördelningen av risknivåer för 2011 års strukturerade bedömningar med Skånemodellen. Skillnaderna i fördelningen av risknivåer mellan de båda åren är betydande. Som tidigare nämnts har antalet genomförda strukturerade bedömningar ökat kraftigt år 2011 i jämförelse med 2010. En genomgång av 2011 års ärenden bör göras, för att få svar på vad skillnaderna beror på.
22 Endast 97 av de 104 insamlade Check-10 (+)-bedömningarna är inkluderade. Urvalet omfattar de bedömningar där man valt att använda även sårbarhetsfaktorerna.

ma. En annan menar vidare att det inte finns någon specifik koppling mellan risknivå och skyddsåtgärd. En intervjuperson uttrycker det såhär: *”Det [risknivån, författarnas kommentar] är fullkomligt oväsentligt, huvudsaken är att jag gör de åtgärder som behövs”* (IP2, Skåne) och en annan såhär *”Jag tar faktiskt inte så jätteallvarligt på siffrorna utan jag fokuserar på åtgärderna”* (IP6, Skåne). Vissa uppger att risknivåerna är tydligt avgränsade medan en annan menar att de *”går in i varandra”* (IP2, Skåne) men *”En 1a är ju inte så kul att sätta om man sen ser att den här mannen blev skjuten i foten”* (IP2, Skåne). Det har inte så stor betydelse om man sätter risknivå 2 eller risknivå 3 och nivån avgör inte heller vilka ärenden som de exempelvis beslutar om att lämna vidare till personsäkerhetsgruppen. Istället är det hela situationen som avgör vilken risknivå det blir.

Vid intervjuerna med användare av Check-10 (+) framkommer att yttre personal tycker att det är svårt att bestämma risken som låg, medel eller hög och det framkommer att det är mycket beroende av *”vad den person som gör bedömningen anser är mycket risk och mycket våld”* (IP8, Stockholm). Tidigare erfarenheter spelar också roll vid bedömningen och det finns indikationer på att det råder olika tolerans för våld beroende på vilken funktion den som genomför bedömningen arbetar inom. Inom grupper som hanterar mycket grovt våld menar en person att det finns en attityd att *”det får de tåla”* (IP8, Stockholm). Det finns även önskemål om att risken ska graderas på en skala 1–5 och inte som låg, medel eller hög då det finns en risk att *”alla hamnar på medel och man tappar fingertoppkänslan”* (IP2, Stockholm).

9.1.2 Kopplingen mellan riskfaktorer och risknivå

Frågan om några faktorer oftare signalerar hög risk ställdes till användare av båda verktygen. De flesta svarar att tidigare belastning och om den misstänkte tidigare blivit dömd för våldsbrott signalerar högre risk. Även vapen och upptrappning nämns som viktiga riskfaktorer. Att den misstänkte gärningspersonen har kopplingar till kriminella nätverk signalerar även det ofta en högre risk och dessa ärenden uppges samtidigt vara de som är svårast att bedöma.

På grund av det stora interna bortfallet i båda materialen (se kap 7) och på grund av de olikheter som återfinns mellan bedömningar genomförda med Skånemodellen är antalet faktorer som går att använda för att undersöka kopplingen mellan riskfaktor och risknivå

begränsade. Utifrån materialet med tidigare genomförda riskanalyser inkluderades följande faktorer i analysen av Skånemodellen: tidigare belastning (ja/nej), tidigare brott mot målsägande (ja/nej), koppling till organiserad brottslighet/gäng (ja/nej), tillgång till vapen (ja/nej), kapacitet att genomföra hotet (ja/nej), brottoffrets rädsla (nej, ja viss eller påtaglig). Samtliga variabler har kodats så att 1 betyder att faktorn föreligger och 0 betyder att faktorn inte föreligger eller att faktorn inte nämns i bedömningen. Maximalt antal riskfaktorer som kan föreligga är 6.

I analysen av Check-10 (+) inkluderades samtliga riskfaktorer och sårbarhetsfaktorer. För samtliga faktorer har ”nej”, ”information saknas” och bortfall kodats som (0) och ”ja” och ”delvis” har kodats som att faktorn föreligger (1).

Tabell 14. Skånemodellen. Fördelning av riskfaktorer efter risknivå. Antal. n=150 (risknivå saknas för 6 bedömningar).

Antal riskfaktorer	Risknivå				Totalt
	1	2	3	4	
0	6	4	1	0	11
1	3	5	4	0	12
2	8	21	5	0	34
3	2	24	13	3	42
4	1	9	19	4	33
5	0	2	8	6	16
6	0	1	0	1	2
Totalt	20	66	50	14	150
Medelvärde	1.45	2.59	3.38	4.36	

I tabellen framträder ett mönster som visar att antalet riskfaktorer som inkluderats i bedömningen med Skånemodellen ökar med den bedömda risken. Att mellan två och fyra riskfaktorer föreligger är vanligast och nivå 2 och 3 har flest riskfaktorer. Medeltalet för risknivå ”1” är 1.45 riskfaktorer, för risknivå ”2” 2.59 riskfaktorer, för risknivå ”3” 3.38 riskfaktorer och för risknivå ”4” föreligger i genomsnitt 4.36 riskfaktorer. Skillnaden i medeltal mellan grupperna är statistiskt signifikant (ANOVA df=3, F=21.3, p-värde<.001). Förhållandet verkar vara att fler riskfaktorer leder till en högre bedömd risk (Pearson $r = 0,51^{***}$).

Tabell 15. Check-10 (+). Fördelning av riskfaktorer efter risknivå.
 Antal. n=92 (risknivå saknas för 5 bedömningar).

Antal riskfaktorer	Risknivå			Totalt
	Låg	Medel	Hög	
0	1	0	0	1
1	2	1	0	3
2	2	2	0	4
3	1	4	1	6
4	3	3	0	6
5	2	8	1	11
6	3	2	3	8
7	0	5	1	6
8	0	4	6	10
9	1	4	6	11
10	2	1	2	5
11	0	1	1	2
12	0	0	3	3
13	0	3	3	6
14	0	1	8	9
15	0	0	1	1
Totalt	17	39	36	92
Medelvärde	4.6	6.6	10.2	

Ett fåtal fall fördelat på ett stort antal möjliga riskfaktorer gör det svårt att urskilja några eventuella mönster och resultaten för Check-10 (+) bör tolkas med försiktighet. Det finns dock stora skillnader i medeltal för de olika risknivåerna. I genomsnitt föreligger 4.6 riskfaktorer i låg risknivå, 6.6 i medel risknivå och 10.2 i hög risknivå. Mönstret överensstämmer med tidigare studier av sambandet mellan antal riskfaktorer och risknivå (se t.ex. Belfrage och Strand, 2008; 2009)

9.2 Slutsatser

- Den låga andelen högriskfall för Skånemodellen förefaller något märkligt med tanke på att materialet endast innehåller de fall där någon initialt bedömt att det föreligger en hotbild.

- Flera av våra intervjupersoner påtalar att risknivån i Skånemodellen är oviktig och att det endast är åtgärderna som betyder något. Risknivån kan alltså skilja sig åt i liknande fall men skyddsåtgärderna är enligt uppgift desamma.
- Drygt en tredjedel av de fall som bedömts med Check-10 (+) har bedömts som hög risk vilket är betydligt fler än dem som bedömts som risknivå 4 i Skånemodellen.
- Antalet riskfaktorer som inkluderats i bedömningen med Skånemodellen ökar med den bedömda risken. Att mellan två och fyra riskfaktorer föreligger är vanligast och risknivå 2 och 3 har flest riskfaktorer.
- För Check-10 (+) finns det stora skillnader i medeltal för de olika risknivåerna. I genomsnitt föreligger 4.6 riskfaktorer i låg risknivå, 6.6 i medel risknivå och 10.2 i hög risknivå. För både Skånemodellen och Check-10 (+) ser det alltså ut som att det i de ärenden där det bedömts föreligga en högre risk också är fler riskfaktorer närvarande.
- På grund av att antalet bedömningar är litet är det svårt att uppskatta hur mycket ”antalet” riskfaktorer betyder för den samlade bedömningen jämfört med ”vilka” riskfaktorer det rör sig om (variansbidragets storlek).

10 RISKHANTERING

En väsentlig del av arbetet med riskanalys handlar om riskhanteringen, alltså de åtgärder som sätts in med syfte att förhindra upprepad utsatthet för framförallt våld. En viktig fråga är hur kopplingen ser ut mellan riskbedömning och riskhantering, om omfattningen av de åtgärder som rekommenderas motsvaras av den bedömda risknivån samt om vissa åtgärder endast kan sättas in vid fall med viss risknivå.

10.1 Resultat

Resultaten presenteras inledningsvis för Skånemodellen, följt av resultat för Check-10 (+). De data som har använts innehåller information om genomförda riskbedömningar, både utifrån Skånemodellen och utifrån Check-10 (+) (för en närmare beskrivning se kapitel 3). En begränsning i materialet är att vi enbart har kunnat studera vilka åtgärder som rekommenderats i riskbedömningarna och inte vilka åtgärder som faktiskt implementerades.

10.1.1 Förekomst av skyddsåtgärder: Skånemodellen

Tabell 16. Skånemodellen. Förekomst av skyddsåtgärder. N= 156

Skyddsåtgärder	Antal	Procent
Besöksförbud ²³	36	23.1
Larpaket	30	19.2
Skyddat boende	11	7.1
Skydds/säkerhetssamtal	76	48.7

²³ En uppföljning bör göras för att jämföra förekomsten av besöksförbud med förekomsten av kontaktförbud utfärdade efter den 1 oktober 2011.

I tabellen ovan redovisas endast åtgärder som inte tillhör det sedvanliga brottsofferstöd som erbjuds till i princip samtliga brottsoffer. Sedvanligt brottsofferstöd innefattar brottsofferinformation, muntlig eller personlig kontakt med brottsoffersamordnare eller utredare, förmedling av kontakt till brottsofferjour, socialtjänst eller kvinnojour (eller övrig stödverksamhet). Resultaten måste förstås utifrån en rad olika omständigheter. I ett femtontal fall avböjer brottsoffret själv vidare stöd och åtgärder av olika anledningar, alternativt går brottsoffret inte att nå. I riskbedömningarna framgår skäl som att brottsoffret är mycket rädd och inte önskar poliskontakt, och/eller har ett starkt socialt nätverk och därför inte behöver polisiärt stöd eller att brottsoffret själv har ordnat annat boende. Överlag har ett stort antal skyddsåtgärder rekommenderats av bedömaren. Exempelvis rekommenderades en femtedel av målsägande i den aktuella studien larp paket och nära hälften skydds/säkerhetssamtal. Nedan redovisas fördelningen av de skyddsåtgärder som rekommenderats av brottsoffersamordnare och som står omnämnda i bedömningarna efter risknivå för Skånemodellen.

Tabell 17. Skånemodellen. Procentuell fördelning av skyddsåtgärder efter risknivå. n=150 (risknivå saknas för 6 bedömningar).

Skyddsåtgärder	1 (n=20)	2 (n=66)	3 (n=50)	4 (n=14)	4;justerad (n=14)
Besöksförbud	10.0 (2)	21.2	32.0	7.1 (1)	42.9
Larp paket	0	4.5	40.0	28.6	64.3
Skyddat boende	0	1.5 (1)	12.2	7.1 (1)	42.9
Skydds/säkerhetssamtal	5.3	40.9	70.0	57.1	78.6

Tabellen visar att andelen ärenden där skyddsåtgärder rekommenderats ökar med den bedömda risken avseende risknivåerna 1, 2 och 3. Skyddsåtgärder har däremot satts in i en mindre andel ärenden som har bedömts med risknivå 4, i jämförelse med risknivå 3 och gällande besöksförbud även i jämförelse med risknivå 1 och 2. Av de ärenden som bedömts som risknivå 4 utgör relationsärenden ungefär en tredjedel. I övriga fall finns kopplingar mellan misstänkt gärningsman och gäng/kriminellt nätverk/samröre med kriminellt belastade personer och i 6 av fallen rör det sig om fler än en misstänkt gärningsman. En trolig förklaring till den låga andelen rekommenderade skyddsåtgärder är att en dryg tredjedel av de fall som bedömts

som risknivå 4 (n=5) har lämnats över till personsäkerhetsgruppen. Detta innebär i en majoritet av fallen att inga skyddsåtgärder vidtagits av brottsoffersamordnarna och därmed saknas det en beskrivning rörande rekommenderade skyddsåtgärder i riskbedömningen. Den justerade kolumnen visar det maximala antalet som kan ha mottagit den aktuella åtgärden i ett senare skede, det vill säga initierat av personsäkerhetsgruppen²⁴. Efter justering av gruppen risknivå 4 framträder ett tydligare mönster. Andelen ärenden där skyddsåtgärd rekommenderas ökar med den bedömda risken. Det sammanlagda antalet som bedömts med risknivå fyra är litet, vilket måste tas i beaktan vid tolkningen av resultatet.

10.1.2 Vilken risk är det som bedöms?

Och hur ser brottsoffersamordnarna på kopplingen mellan risknivå och skyddsåtgärd?

När en bedömning görs utifrån Check-10 (+) bedöms risken som låg, medel eller hög. Bedömaren ska även ange vad risken avser, exempelvis hot eller våld (Belfrage, 2008a). I Skånemodellen finns inte motsvarande instruktioner, vilket gör att det inte framgår lika tydligt vilken risk som egentligen bedöms (t.ex. akut, långsiktig eller risk för dödligt våld). När vi frågade brottsoffersamordnarna i Skåne om detta, svarade de flesta att det är den akuta risken/kortsiktiga risken som bedöms. Det angivna tidsperspektivet gällande den bedömda risken varierade dock från en eller ett par månader till någon vecka eller några dagar. En rad omständigheter gör enligt samordnarna att vissa fall och situationer är svårare att bedöma än andra, exempelvis när informationen om den misstänkte är begränsad eller om brottsoffret själv har tidigare brottsbelastning.

Flera av brottsoffersamordnarna menar att det inte finns någon direkt koppling mellan risknivå och skyddsåtgärder. *”Man kan sätta in åtgärder även på en etta”* (IP6, Skåne) och *”en fyra behöver inte vara lik en annan fyra”* (IP5, Skåne). Brottsoffersamordnarna uttrycker att siffran har begränsad betydelse för riskbedömningen och att det viktiga är vilka åtgärder som rekommenderas och initieras. Skyddsåtgärden finns därför i åtanke under hela riskbedömnings-

---

²⁴ I ett av de fem fall som lämnats till personsäkerhetsgruppen hade skydds/säkerhetssamtal hållits, därför har den justerade kolumnen räknats upp med fyra fall. Resterande åtgärder har räknats upp med samtliga fem fall, eftersom det var okänt om dessa åtgärder rekommenderats i de fem fallen.

processen. ”Jag tar faktiskt inte så jätteallvarligt på siffrorna utan jag fokuserar på åtgärderna” (IP6, Skåne). Gemensamt för brottsoffersamordnarnas berättelser är även att de åtgärder som rekommenderas är beroende av vem brottsoffret är, exempelvis hur rädd han/hon är, vilken hjälp som önskas, vilka behov som finns och vilka åtgärder som han/hon kan vidta på egen hand. Vidare påtalar flera brottsoffersamordnare att brottsoffren har ett stort ansvar när det kommer till skyddsåtgärderna och hur dessa ska hanteras. En av brottsoffersamordnarna säger att han/hon ”kan kanske inte ge sig ut på stan hur som helst” (IP6, Skåne). Om brottsoffret är ung (under 18 år) eller missbrukare kan det vara svårare att få ett larmpaket. Anledningen till detta är enligt en av brottsoffersamordnarna att det är viktigt att de som får larm kan hantera dessa på rätt sätt.

10.1.3 Förekomst av skyddsåtgärder: Check-10 (+)

De 104 Check-10 (+) bedömningar som granskats ser visuellt mycket olika ut, då olika versioner av checklistan²⁵ har använts vid olika polis-mästdistrikt. En del har använt sig av en version med rutor som ska fyllas i med ”ja”, ”nej” eller ”delvis” intill faktorerna och andra har använt sig av en version med rader intill de olika faktorerna. Det andra alternativet ger utrymme för bedömaren att motivera varför han/hon skrivit ja, nej, eller delvis i fritext. Av de granskade bedömningarna med utrymme för fritext har bedömaren lämnat motivering i 40 av 43 fall. Av de som är utformade med kryssrutor finns en tillagd motivering i 8 av 61 fall. Det verkar som att bedömarna, när utrymme finns, föredrar att motivera sina beslut. Detta bekräftas i några av de intervjuer som genomförts med personer som använt sig av Check-10 (+).

I versionen med fritextalternativ finns det utrymme att fylla i vilka åtgärder som rekommenderas efter de tio riskfaktorerna och även efter de fem sårbarhetsfaktorerna. I den andra versionen finns det bara utrymme att skriva efter alla femton faktorer. I drygt hälften av ärendena finns det ett så kallat åtgärdsblad bifogat bedömningen där åtgärderna finns beskrivna. Bladet innehåller bland annat en lista med obligatoriska akuta skyddsåtgärder att ta ställning till, en fråga om det finns barn under 18 år samt information om var målsägande befinner sig i nuläget. Åtgärdsbladen kan även de se olika ut med i

---

²⁵ För originalutformningen av Check-10 (+) hänvisas till Rättspsykiatriska regionkliniken i Sundsvalls hemsida (www.rpk.sundsvall.se).

viss mån olika alternativ för skyddsåtgärder. För att koda förekomsten av rekommenderade skyddsåtgärder, har såväl åtgärdsblad som skriftliga redogörelser (de angivna utrymmena samt fritext) kodats efter följande skyddsåtgärder: besöksförbud, larpaket, skyddat boende, skydds/säkerhetssamtal samt personsäkerhetsgrupp/brottsoffergrupp. I de fall åtgärdsblad inte finns bifogat, fritext saknas eller rutor lämnats utan kryss har aktuell skyddsåtgärd kodats som icke förekommande (nej). I Tabell 18 presenteras förekomsten av skyddsåtgärder utifrån Check-10 (+).

Tabell 18. Check-10 (+). Förekomst av skyddsåtgärder, N=97²⁶.

Skyddsåtgärder	Antal	Procent
Besöksförbud	5	5.2
Larpaket	8	8.2
Skyddat boende	8	8.2
Skydds/säkerhetssamtal	25	25.8
Personsäkerhetsgrupp/brottsoffergrupp	24	22.7

Totalt sett har få skyddsåtgärder rekommenderats. Det finns dock anledning att tro att skyddsåtgärderna som vidtagits är fler men att de inte redovisats, detta med anledning av att flera åtgärdsblad har lämnats blanka och att det interna bortfallet för de variabler som tas upp i detsamma är stort.

Tabell 19. Check-10 (+). Procentuell fördelning av skyddsåtgärder efter risknivå, n= 92 (risknivå saknas för 5 bedömningar)²⁷.

Skyddsåtgärd	Låg (17)	Medel (39)	Hög (36)
Besöksförbud	5.9 (1)	10.3 (4)	0
Larpaket	5.9 (1)	5.1 (2)	11.1 (4)
Skyddat boende	0	5.1 (2)	16.7 (6)
Skydds/säkerhetssamtal	11.8 (2)	41.0 (16)	13.9 (5)
Personsäkerhetsgrupp/brottsoffergrupp	11.8 (2)	10.3 (4)	41.7 (15)

26 Urvalet omfattar de bedömningar där man valt att använda även sårbarhetsfaktorererna, dvs. N=97.

27 Urvalet omfattar de bedömningar där man valt att använda även sårbarhetsfaktorererna, dvs N=97, uppgift om risknivå saknas i 5 fall vilket ger n=92.

Andelen rekommenderade åtgärder ökar inte lika tydligt med risknivån för Check-10 (+) jämfört med Skånemodellen. Det finns dock ett visst mönster som pekar mot att andelen som får en viss åtgärd rekommenderad ökar med risknivån. I högriskgruppen har polisen bedömt att det i 15 av 36 fall finns ett behov av att personsäkerhets- eller brottsoffergrupp tar sig an ärendet. I likhet med de högriskfall som lämnades över till personsäkerhetsgruppen i Skåne är det möjligt att fler skyddsåtgärder initierades i dessa 15 fall, än vad som skrivits i riskbedömningen. Eftersom det är så få åtgärder som har skrivits in i bedömningen, är det svårt att dra några generella slutsatser utifrån resultatet.

10.1.4 Hur beslutas om skyddsåtgärder?

Beslut om skyddsåtgärder fattas inte utifrån en bestämd mall baserad på om vissa riskfaktorer föreligger utan anpassas efter situationen. Hur behovet av skyddsåtgärder bedöms tror de intervjuade personerna även beror på bedömarens subjektiva uppfattning om vad som klassas som hög risk respektive grovt våld. ”*Check-10 är bara en fingervisning*” (IP8, Stockholm) och det är samtalet med brottsoffret och brottsoffrets behov som är det avgörande. Däremot kontaktas personsäkerhetsgruppen i en majoritet av ärenden där det anses föreligga hög risk. Bortfallet i materialet för Check-10 (+) är stort vad gäller skyddsåtgärder och resultatet bör därför tolkas med viss försiktighet.

10.2 Slutsatser

- Andelen ärenden där skyddsåtgärder rekommenderas ökar med bedömd risknivå både för ärenden bedömda med Skånemodellen och för Check-10 (+).
- Överlag rekommenderas fler åtgärder i de ärenden som bedömts med Skånemodellen jämfört med Check-10 (+). Skillnaderna är i vissa fall anmärkningsvärda. En tänkbar förklaring är att det i flera Check-10 (+)-bedömningar saknas information om rekommenderade skyddsåtgärder.
- Brottsoffersamordnarna i Skåne uttrycker att siffran i riskbedömningen har begränsad betydelse för riskbedömningen och att det viktiga är vilka åtgärder som rekommenderas och initieras.

11 BIDRAR RISKANALYS TILL MINSKAD UPPREPAD UTSATTHET?

Det är väl känt att brottsligheten är ojämnt fördelad både geografiskt och i befolkningen och att en liten andel brottsoffer utsätts för en stor andel av brotten. Denna upptäckt har kallats *”the most important criminological insight during this decade”* (Skogan, 1996:3). Således kan vi genom att förhindra att en liten grupp blir upprepat utsatta minska det totala antalet brott väsentligt (Farrell och Pease, 1993). Enligt Brottsförebyggande rådet utgör upprepade anmälningar en betydande andel av det totala antalet anmälda brott, särskilt gällande inbrott i skolor och butiker. I fall av våld mot kvinnor med bekant gärningsperson uppgår andelen upprepade anmälningar till cirka en tredjedel av det totala antalet anmälda brott (Brottsförebyggande rådet, 2001). Det finns alltså stora vinster i att dels identifiera ärenden där risken för upprepat utsatthet är som störst, dels att sätta in rätt åtgärder för att förhindra att nya brott begås. Därför är det viktigt att ett verktyg för riskbedömning visar god förmåga att klassificera ärenden korrekt utifrån risken för upprepat utsatthet. Att använda upprepat utsatthet som ett effektmått är dock inte helt oproblematiskt utan förknippat med metodologiska och vetenskapliga problem. Detta diskuteras mer utförligt nedan.

11.1 Upprepad utsatthet för brott som resultatmått

Det finns främst två sätt att titta på upprepat utsatthet: (1) andelen brottsoffer som blivit föremål för riskanalys och som blir upprepat utsatta och (2) andelen brott som upprepat utsatta brottsoffer utsätts för. Andelen upprepat utsatta används alltså som en indikator på den brottsförhindrande effekten av arbetet med riskanalyser.

I det här sammanhanget finns ett motsatsförhållande mellan prediktion (att identifiera högriskfall och upprepad utsatthet genom riskbedömning) och prevention (riskhantering). Skyddsåtgärder förväntas påverka utsattheten och därmed även resultatmättet. Vad säger då en låg andel upprepat utsatta? Att polisens skyddsåtgärder lyckats eller att riskanalysen är misslyckad eftersom risken bedömts felaktigt hög och därmed är ett resursslöseri?

Sannolikheten för upprepad utsatthet påverkas av omständigheter som rör offret och gärningspersonen och (förhoppningsvis) av de skyddsåtgärder som satts in. Andelen återfall ger endast en indikation på om riskanalysen fungerar och ett mått som detta är alltså behäftat med stor osäkerhet. Ytterligare ett problem, i synnerhet när det rör relationsbrotten, är att en stor andel återfall sannolikt inte anmäls och där förblir effekten okänd (Brottsförebyggande rådet, 2010).

Ett annat problem med den här typen av studier är att det saknas en kontrollgrupp. Vi vet alltså inte hur den upprepade utsattheten hade sett ut om inga åtgärder satts in. En sådan studie är svår att genomföra ur etisk synpunkt. Ett alternativ är så kallad generisk kontroll som innebär att andelen upprepat utsatta i gruppen som blivit föremål för insatsen jämförs med andelen upprepat utsatta i en annan population, exempelvis genomsnittet i Sverige eller inom en annan polismyndighet under samma tidsperiod (se t.ex. Vedung, 1998). Men ett sådant tillvägagångssätt är inte heller oproblematiskt.

Ett huvudmål för polisverksamheten är att förebygga brott och riskanalysarbetet är en del av detta. Ett av flera resultatmätt är upprepad utsatthet, trots tidigare nämnda problem. Polisen har varierande möjligheter att påverka brottsutvecklingen (Farrell och Buckley, 1999) och förändringen över tid för olika brottstyper beror istället på förändringar i bland annat samhälls- och tillfällesstrukturer (Cohen och Felson, 1979). Men när polisaktiviteten, i detta fall riskanalys, är en reaktion på utsatthet för brott är upprepad utsatthet det bästa resultatmättet och samtidigt något som faktiskt kan antas påverkas direkt av polisarbetet (Farrell och Buckley, 1999). Svårigheten ligger i att avgöra vilka slutsatser som kan dras av resultatet och därför bör ”upprepad utsatthet” alltid tolkas i kombination med andra sätt att utvärdera verksamheten.

11.2 Genomförande

Forskning om upprepat utsatthet bygger i huvudsak på studier baserade på olika typer av frågeundersökningar (Skogan, 1999; Carlstedt, 2001). Ett svenskt exempel är den årliga Nationella trygghetsundersökningen (NTU) (se t.ex. Brottsförebyggande rådet, 2012). Denna typ av studier som riktar sig till ett slumpvist antal utvalda personer ur normalbefolkningen visar vanligtvis få fall av upprepat utsatthet eftersom en liten del av befolkningen drabbas av brott och ännu färre av upprepat brottslighet. Ett alternativt tillvägagångssätt är att analysera polisanmälda brott då antalet upprepat utsatta är större i denna population. Eftersom fokus för den här utvärderingen är riskanalyser studerar vi andelen upprepat utsatta bland alla dem som varit föremål för polisiär riskanalys i Skåne under 2010. Vi kontrollerade för upprepade anmälda brottstillfällen från anmälningsdatum fram till april 2012. Eftersom de ärenden som ingår i materialet initialt bedömts ha en hotbild är ett rimligt antagande att andelen upprepat utsatta är särskilt hög i denna population. Om så är fallet betyder detta samtidigt att det är en särskilt viktig grupp av brottsoffer att rikta åtgärder mot.

Det här är en av få svenska studier av upprepat utsatthet i en population bestående av brottsoffer och gärningsmän som blivit föremål för polisiär riskanalys med en uppföljningstid på mer än 12 månader²⁸. Det är därför inte möjligt att bedöma resultaten i förhållande till andra likvärdiga studier. Som jämförelse kan ändå nämnas att 21 %–24 % av gärningsmän som varit föremål för en SARA-bedömning återföll inom 1 år i nya fall av partnervåld (det framgår inte om det gäller mot samma brottsoffer). Andelen uppskattas dock öka vid längre uppföljningstid (Belfrage och Strand, 2002; 2003).

Det brottsoffer som anmält ytterligare minst ett brott utöver den ursprungliga anmälan inom uppföljningstiden definieras i den här studien som upprepat utsatt. För att räknas som upprepat utsatt måste det enligt vår definition inte gälla samma typ av brott som den ursprungliga anmälan avser (hot och våld kan t.ex. kombineras) men samme gärningsperson avses.

Resultaten presenteras för hela det aktuella materialet (n=145,

---

28 Belfrage, Strand och Widén har nyligen genomfört en studie av 216 våldsutsatta kvinnor med 4 års uppföljningstid. Resultatet, som ännu inte är publicerat, visar att så många som 40 procent av kvinnorna inom 4 år anmält sin partner vid fler än ett tillfälle. För mer information om studien se DN den 17 maj "Våldsutsatta kvinnor får sämre skydd än någonsin".

11 fall exkluderades på grund av ofullständig data) men även separat för relationsärenden (45.5 %, n=71) och övriga brott med inslag av hot och våld (52.6 %, n=82). Upprepad utsatthet delas in i generell brottslighet (inklusive våld) och endast våld. I tre ärenden saknas uppgift om upprepad utsatthet.

11.3 Resultat

11.3.1 Bakgrundsfaktorer

De misstänkta gärningspersonerna i materialet är enbart män och varierar i ålder mellan 15 och 76 år med en medelålder på 35 år. Tre fjärdedelar av gärningspersonerna förekommer i något av polisens register (BR, MR, ASP²⁹). 65 procent av målsägande är kvinnor och medelåldern varierar mellan 14 och 79 år med en medelålder på 35 år.

I 74 procent av ärendena finns det uppgifter om tidigare hot, våld eller annat övergrepp och trakasserier från gärningspersonen mot målsägande. I cirka 25 procent av ärendena rör det sig om fler än en misstänkt gärningsperson. I drygt hälften av fallen är gärningspersonen en före detta eller nuvarande partner till målsägande. I ungefär en fjärdedel av ärendena finns gemensamma barn. Gärningspersonen är okänd i 13.5 procent, en släktrrelation finns i 6.4 procent av fallen och 23.2 procent är bekanta/kompisar.

11.3.2 Andel upprepat utsatta i materialet

Total andel upprepat utsatta är 38.6 procent, det vill säga totalt utsattes 56 brottsoffer för något upprepat brott under uppföljningsperioden/56 gärningsmän begick ytterligare brott mot samme person vid minst ett ytterligare tillfälle under uppföljningsperioden. 17.3 procent utsattes för våld och 20.5 för annat brott (hot, överträdelse av besöksförbud, övergrepp i rättssak). I tabellen nedan redovisas andelen som blivit utsatta för våld/annat brott uppdelat efter risknivå. Totalt finns i materialet 371 brott varav 226 är upprepade brott. De som blivit upprepat utsatta för något brott står sammanlagt för tre fjärdedelar av det totala antalet brott i materialet.

Resultatet visar att störst andel av dem som blivit upprepat utsatta för *våld* tillhör risknivå 3 (61.5 %). En majoritet av dem som blivit upprepat utsatta för *annat brott* återfinns i risknivå 2 och 3

---

²⁹ Brottregistret, Misstankeregistret, Allmänna spaningsregistret.

med 46.7 procent vardera. Anmärkningsvärt är att det i risknivå 3 är fler som blivit upprepat utsatta än som inte blivit upprepat utsatta (30 av 49).

Tabell 20. Andelen som blivit utsatta för våld/annat brott uppdelat efter risknivå, n=145³⁰

Riskenivå	Nej	Ja, våld	Ja, annat	Andel utsatta/riskenivå
1 (n=17)	15.7 (14)	7.7 (2)	3.3 (1)	17.6 (3)
2 (n=65)	51.7 (46)	19.2 (5)	46.7 (14)	29.2 (19)
3 (n=49)	21.3 (19)	61.5 (16)	46.7 (14)	61.2 (30)
4 (n=14)	11.2 (10)	11.5 (3)	3.3 (1)	28.6 (4)
Totalt	100	100	100	56

Om vi delar in materialet i låg till något förhöjd risk (1–2) respektive förhöjd till påtagligt förhöjd risk (3–4) tillhör 60.7 procent högriskgruppen och 39.3 procent lågriskgruppen. Å ena sidan kan resultatet tolkas som att polisen korrekt bedömt ärenden som hög risk eftersom flertalet också blivit upprepat utsatta. Å andra sidan kan resultatet tolkas som att för få åtgärder satts in eller att de åtgärder som satts in inte fungerat och att man därmed misslyckats med att förhindra upprepat utsatthet för brott. Av de ärenden som bedömts som nivå 1 eller 2, inträffar ytterligare brott i 26.8 procent av fallen. I en majoritet av ärendena är graden av skyddsåtgärder låg, det vill säga omfattar sedvanligt brottsofferstöd. Detta skydd visar sig alltså vara otillräckligt i en fjärdedel av fallen och baserat på återfallsfrekvensen borde det bedömts föreligga en förhöjd hotbildsnivå. Det bör tilläggas att det sedvanliga brottsofferstödet innefattar vissa rekommendationer på åtgärder som brottsoffret själv bör vidta för att minska risken för upprepat utsatthet. Det är inte känt i denna studie i vilken utsträckning brottsoffret faktiskt följer dessa rekommendationer.

I kategorin relationsärenden (partnervåld, inkluderat psykiskt och fysiskt våld och hot om våld) inkommer det i drygt hälften av fallen (52.2 %) minst en ny anmälan inom uppföljningsperioden. I 58.8 procent av de ärenden där det skett upprepat utsatthet har det bedömts föreligga en förhöjd risk (risknivå 3), i 35 procent av fallen

³⁰ Totalt saknades antingen uppgift om risknivå (6) eller upprepat utsatthet (5) i 11 fall. Antal upprepat utsatta: 56.

en något förhöjd risk (risknivå 2) och endast i 2 av fallen en påtagligt förhöjd risk (risknivå 4). Att andelen upprepat utsatta bland risknivå 4 är så lågt sett i relation till övriga nivåer kan ses som ett tecken på att åtgärderna fungerat och därmed förhindrat upprepat utsatthet. Fortfarande är dock andelen upprepat utsatta bland dem som anmält relationsvåld stor och en majoritet av dem har blivit bedömda som risknivå 2 eller 3. Av relationsärendena blir en fjärdedel (24.6 procent) utsatta för upprepat våld och 27.5 procent utsatta för annat brott.

Kategorin ”övriga brott” i materialet (undantaget relationsärenden) har en liknande fördelning med den största andelen upprepat utsatta bland dem som bedömts som risknivå 2 eller 3.

Viktiga slutsatser är att

- Hälften av alla brott i nära relation som anmäls i Skåne resulterar i upprepat utsatthet för våld, hot eller annat övergrepp inom en period om cirka 1½–2 år.
- Det finns anledning att tro att andelen upprepat utsatta bland dem som utsatts för brott i nära relation är högre än den som framkommer, eftersom mörkertalet inom denna kategori vanligtvis är stort.
- De allvarligaste incidenterna bör sannolikt finnas med eftersom mörkertalet är lägre ju grövre brottet är (Williams och Houghton, 2004).
- Upprepat utsatthet bör studeras ytterligare genom uppföljande intervjuer med brottsoffer.

11.3.3 Sensitivitet och specificitet

De ärenden som blir föremål för riskanalys kan sägas tillhöra en av fyra möjliga grupper (Sundell m. fl., 2007:26) enligt tabellen nedan. Andelen ärenden som klassificeras som sant positiva eller negativa utgör ett mått på ett verktygs sensitivitet och specificitet. Ett framgångsrikt riskbedömningsverktyg bör ha både hög grad av sensitivitet och hög grad av specificitet (Roehl m.fl., manuskript). Sensitivitet mäter andelen brottsoffer som upprepat drabbats och där risken bedömdes som hög. Specificitet är ett mått på andelen som inte drabbas av upprepat utsatthet och där det inte heller bedömdes föreligga en förhöjd risk.

En hög andel återfall bland de ärenden som bedömts ha en hög risk kan visa att verktyget fungerar för att identifiera högriskfall men kan samtidigt visa på att åtgärderna inte fungerat. Detsamma gäller för de fall som bedömts ha en förhöjd hotbild men där andelen återfall är liten. Är ärendena felbedömda eller har åtgärderna fungerat? Resultatet bör alltså tolkas med viss försiktighet.

Tabell 21. Beskrivning av möjliga grupper.

Möjliga grupper	Beskrivning	Kommentar
Sant positiva	De ärenden som bedöms ha en hög hotbild och där återfall faktiskt sker.	Är hotbilden korrekt bedömd eller är åtgärderna fel, dvs återfall förhindrades ej.
Sant negativa	De ärenden som bedöms ha en låg alternativt ingen hotbild och där återfall heller inte sker.	Borde ej blivit föremål för riskanalys, resursslöseri?
Falskt positiva	De ärenden som bedöms ha en hög hotbild men där återfall inte sker.	Är hotbilden felbedömd eller har åtgärderna lyckats?
Falskt negativa	De ärenden där hotbilden bedöms som låg men där återfall ändå sker.	Är hotbilden felbedömd?

11.3.4 Samtliga brott

I tabell 22 är fallen indelade i låg risk (1–2) och hög risk (3–4) samt klassificerade efter hur väl bedömarna lyckats predicera fallen efter sannolikheten för upprepad utsatthet.

Tabell 22. Resultat. Total brottslighet, n=145. Antal.

	Inte upprepat utsatt	Upprepat utsatt	Totalt
Låg risk	60	22	82
Hög risk	29	34	63
Totalt	89	56	

Från tabellen ser vi att 63 fall bedömdes som hög risk och i 34 fall blev brottsoffret upprepat utsatt för brott. Andelen sant positiva (positivt prediktivt värde, PPV) är 54 procent (34/63). I resterande 29 fall inträffade inga ytterligare brott under uppföljningsperioden, detta ger en andel falskt positiva om 46 procent (29/63). I ungefär vart fjärde fall som bedömdes som låg risk skedde upprepade brott,

vilket ger en andel falskt negativa om 27 procent (negativt prediktivt värde, NPV). Resterande 73 procent av fallen bedömdes korrekt som låg risk, sant negativa.

Skånemodellens sensitivitet är 61 procent³¹, det vill säga modellen predicerar återfall i 61 procent av de fall där risken bedömts som hög. I resterande 39 procent där det bedömts föreligga en förhöjd hotbild förekommer ingen upprepad brottslighet. Specificiteten uppgår till 73 procent och betyder att modellen korrekt predicerat nästan tre fjärdedelar av alla med låg risk korrekt.

11.3.5 Endast våldsbrott

Tabell 23 visar endast de fall där den upprepade utsattheten bestått i våldsbrott. Antalet hög risk är detsamma som ovan, 63, och antalet som faktiskt utsattes för upprepad utsatthet var 19. Detta ger en andel sant positiva om 30 procent (19/63, PPV=30 %). I de resterande 44 högriskfallen inträffade inga ytterligare brott under uppföljningstiden vilket ger en andel falskt positiva om 70 procent. Andelen falskt negativa är 8.5 procent (7/82, NPV=8.5 %) och andelen sant negativa är 91.5 procent.

Tabell 23. Endast våldsbrott, n= 145. Antal.

	Inte upprepat utsatt	Upprepat utsatt	Totalt
Låg risk	75	7	82
Hög risk	44	19	63
Totalt	119	26	

Skånemodellens sensitivitet när det gäller upprepad utsatthet för enbart våld är 73 procent, det vill säga modellen predicerar återfall i 73 procent av de fall där risken bedömts som hög. I resterande fall där det bedömts föreligga en förhöjd hotbild förekommer ingen upprepad brottslighet. Specificiteten uppgår till 91 procent och betyder att modellen korrekt predicerat en majoritet av alla med låg risk korrekt.

Jämförelsevis fungerar Skånemodellen bättre för att predicera upprepad utsatthet för våldsbrott än för brott generellt. Detta var

³¹ Sensitivitet = sant positiva / (sant positiva + falskt negativa)

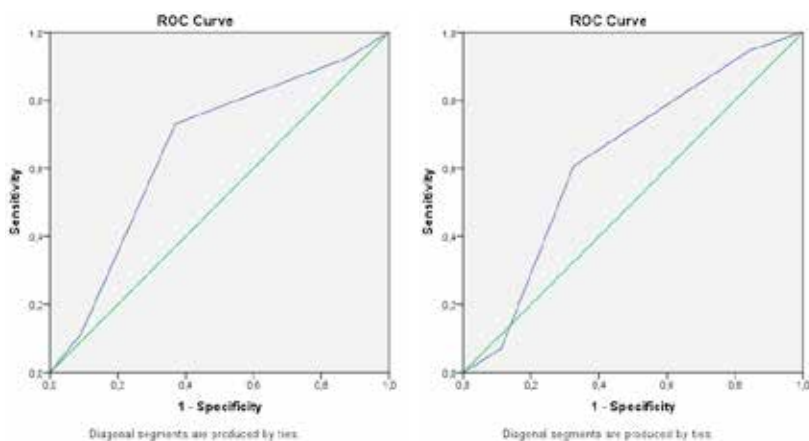
Specificitet = sant negativa / (falskt positiva + sant negativa)

väntat dels eftersom modellen syftar främst till att bedöma risken för upprepat våld, dels för att det är mindre sannolikt att de eventuella åtgärder som initieras kan förebygga brott som överträdelse av besöksförbud.

Analysen ovan påverkas dock av indelningen i hög och låg risk. Om vi istället satt hög risk som risknivå 4 skulle sensitiviteten minska drastiskt.

11.3.6 ROC-analys

En annan analysmetod som inte är beroende av förutbestämda tröskelvärden är så kallad Receiver Operating Characteristic analys (ROC-kurvor). ROC-kurvan är en beskrivning av den tradeoff som sker mellan sensitivitet och specificitet och ger en uppfattning om hur stor vinsten faktiskt är med att använda Skånemodellen jämfört med att inte använda någon modell alls och jämfört med slumpen (för illustration se figur 3). ROC-kurvan studerades för risknivå (1–4) i relation till upprepad utsatthet (ja/nej). Måttet som används är ytan under kurvan (Area Under Curve, AUC) och visar hur bra en viss faktor är på att diskriminera mellan grupper. Ytan under kurvan kan anta ett värde mellan noll och ett. Ett värde på 0.5 visar att testfaktorn inte lyckas bättre än slumpen med att diskriminera mellan grupper och därmed saknar verkan (Zhou m.fl., 2002). Exempelvis, om vi undersöker hur väl risknivå diskriminerar mellan grupperna upprepat utsatt och ej upprepat utsatt och ytan under kurvan blir 0.5 innebär det att risknivån inte ger vägledning om upprepad utsatthet, det är som att singla slant. Ett värde på ett skulle innebära att faktorn klassificerar alla fall till rätt grupp. Ett värde mellan 0.6 och 0.7 innebär marginell precision, mellan 0.7 och 0.8 innebär modest precision, 0.8–0.9 måttlig precision och över 0.9 god precision (Grann m.fl., 2005).

Figur 3. ROC-kurva. Risknivå – upprepad utsatthet

Den prediktiva validiteten mätt som AUC of ROC³² för Skånemodellen att med risknivån 1–4 skilja på ärenden där risken för generell upprepad utsatthet är hög eller låg är 0.63 (se kurvan till vänster i figur 3). Detta kan beskrivas som att, jämfört med slumpen, är risknivån som används i Skånemodellen 13 procent bättre på att predicera återfall. Risknivån säger alltså mycket lite. AUC of ROC för enbart våld är något bättre, 0.66 (se kurvan till höger i figur 3). Generellt är den prediktiva validiteten för riskbedömningsverktyg låg. I de studier som uppvisat högst prediktiv validitet för bedömningar inom psykiatrin uppgår AUC of ROC till cirka 0.70 (Grann m.fl., 2005). Beroende på kostnaderna för riskbedömning och riskhantering är värdena 0.63 och 0.66 acceptabla eller alltför dåliga. Sådana beräkningar (cost-benefit eller s.k. 'pay-off matrice analyses') finns det metoder för men detta har hittills inte gjorts i riskbedömnings-sammanhang. Inom medicinsk verksamhet har det däremot börjat göras.

Ett verktyg för riskbedömning kan ha olika syften och olika intressenter är mer eller mindre måna om hög sensitivitet eller hög specificitet. Ur ett brottsofferperspektiv är naturligtvis hög sensitivitet mest prioriterat då man på så sätt kan sätta in mer genomgripande åtgärder för alla dem där risken bedöms vara hög. Men man kan också hävda att hög specificitet är viktig eftersom hög åtgärdsnivå innebär begränsningar både för brottsoffret och gärningspersonen

³² Area Under Curve for Receiver Operator Characteristic.

och därför vill man att så få som möjligt ska bedömas som hög risk när de sedan inte återfaller. Men om sensitiviteten skulle närma sig 100 procent och specificiteten närma sig noll är riskbedömningsverktyg föga användbara när det gäller att prioritera resurser och identifiera de som behöver störst stöd. Därför bör man sträva efter såväl hög sensitivitet som hög specificitet.

Utifrån tabell 24 nedan som redovisar sensitivitet och specificitet tillsammans med PPV och NPV för olika tröskelvärden ges en rad tänkbara scenarior när det gäller den optimala balansen mellan sensitivitet och specificitet och hur man ska betrakta Skånemodellens risknivå.

Genom att betrakta alla ärenden som bedöms som risknivå 2 eller högre (2–4) som högriskfall uppnås den bästa balansen mellan sensitivitet och specificitet både vad gäller alla brott och enbart våldsbrott. Med detta beslut klassificeras endast de som bedöms som risknivå 1 som låg risk och då har man rätt i 82.4 respektive 88 procent av ärendena. Däremot är det positiva prediktiva värdet lågt vilket innebär att 6 av 10 respektive 8 av 10 felaktigt betraktas som högriskfall.

Inget tröskelvärde i Skånemodellen uppvisar både hög sensitivitet och hög specificitet och de underliggande NPV och PPV är generell för låga. Det vill säga att risknivån inte är en bra indikator för upprepad utsatthet för brott. Men den kanske bästa gränsdragningen mellan nivåerna är mellan 2 och 3, det vill säga att risknivå 1 till 2 betraktas som låg risk och 3 till 4 betraktas som hög risk. Med detta beslut kommer 54 procent av dem som bedömts som hög risk också att återfalla i något brott och 30 procent i våldsbrott. Samtidigt kommer man i få fall att bedöma hög risk där hög risk inte föreligger, vilket medför att man slipper kostnader utan vinst.

Skånemodellen kan sägas vara bättre på att identifiera dem som inte har hög risk för upprepad utsatthet än dem där det föreligger en hög risk. Det förefaller vara så att risknivån inte används på det sätt som var avsett som en gradering av risken. En tolkning är att bedömare tror sig om att kunna göra intuitiva riskbedömningar som är bättre och framför allt mer nyanserade än de bedömningar som vilar på strukturerade riskvariabler. En rekommendation är att tydliggöra risknivåerna och syftet med vad risknivån ska kommunicera och i vilka sammanhang. Så som det ser ut nu berättar risknivån mycket lite om den faktiskt bedömda risken. Enligt Rikspolisstyrelsens riktlinjer

(Rikspolisstyrelsen, 2010b) ska en enhetlig nationell skala för hot användas i syfte att underlätta överföring av uppgifter mellan myndigheter och mellan olika avdelningar och funktioner inom myndigheten.

Tabellen nedan ska tolkas som att det bästa tröskelvärde värdet i Skånemodellen är 2, det vill säga att det är optimal balans mellan sensitivitet och specificitet om man skulle dela in risken i låg (endast nivå 1) och hög (nivå 2–4). Slutsatsen är att risknivån inte används så som det är tänkt alternativt att bedömarna är osäkra på vad de bedömer risken för eftersom nivå 2 till 4 fångar upp liknande ärenden.

Tabell 24. Sensitivitet och specificitet för olika tröskelvärden, n=145. Andel.

Tröskel- värde (risknivå)	Sensi- tivitet	Speci- ficitet	Sensi- tivitet	Speci- ficitet	PPV	NPV	PPV	NPV
	Alla brott		Enbart våld		Alla brott		Enbart våld	
1 (alla i samma grupp)	1	1	1	1				
2 (2 och över blir hög)	.946	.843	.923	.874	41.4	82.4	18.8	88
3 (3 och över blir hög)	.607	.326	.731	.370	54	73	30	91.5
4 (endast 4 blir hög)	.071	.112	.115	.092	28.6	60	21.4	82.4

11.4 Vilka faktorer är kopplade till upprepad utsatthet?

God validitet kan antas föreligga om de riskfaktorer som ingår i Skånemodellen också är relaterade till risken för upprepad utsatthet. Sambandet mellan individuella riskfaktorer som tas upp i bedömningarna och upprepad utsatthet studerades med Likelihood Ratio. Sambandet studeras mellan upprepad utsatthet och risknivå (låg/hög), misstänktes tidigare belastning (våld, nej/ja), tidigare våld mot målsägande av misstänkte (nej/ja), koppling till organiserad brottslighet (nej/ja), brottstyp (övrigt/relationsvåld), hot/avsikt (nej/ja), tillgång till vapen (nej/ja). Variablerna har kodats som ”ja” om faktorn föreligger och tas upp i bedömningen och som ”nej” om faktorn antingen inte föreligger men omnämns i bedömningen eller om den saknas i bedömningen.

De riskfaktorer som studeras har valts dels utifrån de riskfaktorer som brottsoffersamordnarna säger vara de viktigaste faktorerna, dels utifrån metodologiska överväganden om vilka variabler som har lägst antal saknade värden.

Det verkar inte finnas något mönster för vilka faktorer som kan kopplas till upprepad utsatthet och endast få av de studerade faktorerna är signifikant kopplade till upprepad utsatthet. Endast tidigare brott mot målsägande av misstänkt gärningsperson och bedömningen av gärningspersonens kapacitet att genomföra hoten är signifikant kopplade till generell upprepad utsatthet. Endast variabeln som visar om gärningspersonen har kopplingar till organiserad brottslighet är signifikant kopplat till upprepad utsatthet för våld.

11.5 Risknivå, skyddsåtgärder och upprepad utsatthet

Ett rimligt antagande är att återfallsfrekvensen påverkas av de stöd- och skyddsåtgärder som sätts in. Tabell 25 och 26 som följer nedan presenterar andelen som utsatts för upprepat våld samt för brott generellt uppdelat efter risknivå och åtgärdsnivå.

Tabell 25. Upprepad utsatthet för våld, n=145

Risknivå	Åtgärdsnivå	Upprepad utsatthet för våld		Totalt
		Nej	Ja	
1 (n=17)	Låg	13	2 (11.7 %)	15
	Hög	2	0	2
2 (n=65)	Låg	45	4 (6 %)	49
	Hög	15	1 (1.5 %)	16
3 (n=49)	Låg	11	9 (18.4 %)	20
	Hög	22	7 (14.3 %)	29
4 (n=14)	Låg	9	3 (18.8 %)	12
	Hög	1	1	2

Det är svårt att göra några generella tolkningar av resultatet. Den upprepade utsattheten för våld är låg bland dem som bedömts som risknivå 1 eller 2. Något fler i nivå 2 har utsatts upprepade gånger för brott generellt och andelen är ungefär lika stor oavsett åtgärdsnivå. Den upprepade utsattheten för våld för nivå 3 är ungefär lika stor oavsett åtgärdsnivå.

För nivå 4 är andelen återfall för samtliga brott störst i den grupp

som fått låg åtgärdsnivå, även om antalet är för litet för att dra några generella slutsatser. En av dem i nivå 4 som fått hög åtgärdsnivå har blivit upprepat utsatt för våld.

Den tolkning som ligger närmast till hands är att många av dem som bedömts som risknivå 3 borde ha bedömts allvarligare. Utifrån värdet på AUC of ROC förefaller denna tolkning som den mest troliga. Det finns få studier av liknande populationer att jämföra med, resultaten pekar i olika riktningar och de tolkningar som gjorts av resultateten är motstridiga. Å ena sidan har en hög andel återfall i högriskgruppen tolkats som god prediktiv validitet, det vill säga att verktyget lyckats väl med att identifiera högriskfall. Å andra sidan skulle resultatet kunna tolkas som att åtgärderna inte varit tillräckliga. Motsatt, lågt återfall i högriskgruppen har tolkats som att åtgärderna fungerat väl för att förebygga upprepad utsatthet (jmf Belfrage och Strand, 2003 och Belfrage och Strand, 2002).

Ur riskanalysynpunkt är det mest relevanta upprepad utsatthet för våld, och det är också efter allvarlighetsgrad som risken bedöms. Ur ett brottsofferperspektiv är det dock relevant att inkludera all upprepad utsatthet inklusive hot om våld, trakasserier och överträdelse av besöksförbud. Men exempelvis överträdelse av besöksförbud kan vara svårt för polisen att förhindra³³.

Tabell 26. Upprepad utsatthet. Samtliga brott, n=145

Risknivå	Åtgärdsnivå	Upprepad utsatthet. Samtliga brott.		Totalt
		Nej	Ja	
1 (n=17)	Låg	12	3 (17.6 %)	15
	Hög	2	0	2
2 (n=65)	Låg	38	11 (17 %)	49
	Hög	8	8 (12.3 %)	16
3 (n=49)	Låg	6	14 (28.6 %)	20
	Hög	13	16 (32.7 %)	29
4 (n=14)	Låg	9	3	12
	Hög	1	1	2

³³ En uppföljning av upprepad utsatthet bör göras sedan den nya lagen om kontaktförbud trädde i kraft då kontaktförbud kan ge en annan effekt än besöksförbud.

Anmärkningsvärt i tabell 26 ovan är att det relativt sett är fler i risknivå 3 som fått hög grad av åtgärder som blir upprepat utsatta än dem som fått låg grad av åtgärder. I litteraturen om riskbedömning och riskhantering har det spekulerats i att det bland lågriskfall, tvärtom vad som kan verka logiskt, kan innebära en risk att initiera skyddsåtgärder att hög grad av intervention istället leder till fler återfall (se bl.a. Belfrage m.fl., 2012b) En alternativ tolkning är emellertid att risken felbedömts eller att någonting i hotbilden har förändrats så att hotbilden blivit högre. Denna tolkning blir mer sannolik om vi tar i beaktande den ganska låga specificiteten och sensitiviteten som modellen uppvisar i den här studien, tillsammans med flertalet andra modeller för riskbedömning. Som sagt är den svenska forskningen om riskbedömningar än så länge begränsad och den mesta gäller användningen av SARA som därför blir en naturlig referenspunkt för den här studien. Grann och Wedin (2002) testade SARAs prediktiva förmåga med ROC-analys och resultaten visar AUC på mellan 0.49 och 0.65. Belfrage m.fl. (2012b) fann AUC = 0.63 (se även Guo och Harstall, 2008), det vill säga låg prediktiv förmåga utifrån en sammanvägning av de ingående riskfaktorerna. Grann och Wedin jämförde SARAs prediktiva förmåga med andra verktyg för att bedöma risken för våld (PCL-R, H-10 och VRAG) vilka uppvisade högre prediktiv förmåga (1 års uppföljningstid). Detta indikerar att det i vissa fall kan fungera lika väl, eller bättre, att bedöma risken för våld med generella som med specifika verktyg.

11.6 Diskussion

Flest upprepat utsatta återfanns bland dem där hotbilden bedömts till nivå 2 eller 3. Om vi återgår till beskrivningen av hotbildsnivå 2 och 3 framgår att det för nivå 2 inte bedöms finnas behov av skyddsåtgärder. Resultaten visar, tvärtom, att detta bör övervägas. Vid en förhöjd hotbild, nivå 3, anges ett behov av akuta åtgärder och även behovet av att kommunicera hotbilden till andra aktörer uttrycks. Detta bör uppmärksammas ytterligare. De hot- och riskbedömningar som genomförs inom polisen är belagda med sekretess då de innehåller känsliga uppgifter om såväl målsägande som misstänkt gärningsperson. Här fyller hotbildsnivån och dess betydelse en viktig funktion. Om syftet är att genom att uttrycka nivån av hot uppmärksamma externa aktörer på allvarlighetsgraden och riskerna

för upprepat våld som föreligger bör hotbildsnivån också motsvara den risk som föreligger. Exempel på externa aktörer som särskilt berörs av riskbedömningens funktion och där risknivåns innebörd särskilt bör diskuteras är åklagare och när det gäller att besluta om kontaktförbud. Utvärderingen kan sammantaget visa på att hotbildsnivån inte tillämpas så som avses. En stark rekommendation är att hotbildsnivåns funktion ses över noga. Förutsättningar finns för att avsevärt förbättra funktionen av hotbildsnivån eftersom bedömnarna uppvisar god samstämmighet avseende denna.

11.7 Slutsatser

Även om resultaten bör tolkas med viss försiktighet utifrån de metodologiska begränsningar som finns när man studerar upprepad utsatthet, kan vi dra en del slutsatser om de potentiella vinsterna med att förebygga upprepad utsatthet i den studerade gruppen, om vilka faktorer som bäst predicerar upprepad utsatthet, samt förmågan att identifiera särskilt utsatta grupper utifrån Skånemodellens risknivå. Sammantaget visar studien av upprepad utsatthet att:

- Andelen som blir upprepat utsatta i den grupp som studerats förefaller vara högre än den andel man funnit i studier av normalbefolkningen och i studier av det totala antalet anmälda brott.
- Andelen som enbart utsatts för våldsbrott överensstämmer med vad man funnit i tidigare studier av partnervåld.
- Den initiala bedömningen tycks vara en bra sorteringsgrund eftersom en hög andel av dem som blir föremål för riskanalys också blir upprepat utsatta för brott.
- Således finns det stora preventiva vinster med att förhindra upprepade brott i den grupp som blir föremål för riskanalys. Skånemodellen fungerar sämre för att skilja mellan hög och lågriskfall eftersom andelen upprepat utsatta är hög både bland dem som bedöms ha endast något förhöjd risk (2) och de som har förhöjd risk (3).
- Osäkerheten i prognosen, det vill säga hur väl risknivå predicerar upprepad utsatthet, är stor. Genom att använda riskbedömningsverktygen presterar man ungefär 15 procent bättre jämfört med om inget verktyg använts eller jämfört med slumpen.

- Resultaten tyder på att risknivån inte används så som är avsett. För högst sensitivitet bör även de som bedöms som risknivå 2 anses ha en påtagligt förhöjd hotbild, i sådana fall prediceras 41.4 procent rätt.
- Bedömarna är i vissa avseenden förvånande eniga, men samtidigt oeniga om varför de är eniga om man ser till de strukturerade bedömningarna. Många bedömare verbaliserar detta direkt – man litar mer på det egna omdömet än på skattningsvariablerna. Att man då blir enig om slutbedömningen kan vara en konsekvens av att man är ”samkörd inom verksamheten” på hur man ska tänka intuitivt och erfarenhetsbaserat snarare än att den strukturerade metod man använt har god reliabilitet.
- Att acceptera sådana ”sunt förnuft och gedigen erfarenhetsbaserade bedömningar” strider mot erfarenheter från andra riskbedömningsområden, särskilt tidigare farlighetsbedömningar inom psykiatrin. Det strukturerade riskbedömningsarbetet blir i värsta fall en tom och till och med föraktad ritual, besluten fattas på andra grunder. De kan vara lika bra eller bättre i enskilda fall, men är inte kommunicerbara och rättssäkra och kan inte utvecklas för att bli bättre varken med ”produktkontroll” eller vetenskapliga analyser.

12 AVSLUTANDE DISKUSSION

Utifrån centrala delar av utvärderingen redovisas nedan en sammanfattande jämförelse av de båda modellerna.

	Check-10 (+)	Skånemodellen
Omfattning i antal	Stockholm: cirka 100 diarieförda bedömningar totalt.	2010: cirka 150, 2011: cirka 600.
Verktygens utformning	10 + 5 faktorer som besvaras ja, nej eller delvis. Utrymme finns för övrig information.	Öppen struktur med vägledande rubriker. Tillgång till stödfrågor finns.
Sammanlagd bedömning	Sammanlagd bedömning av risken som låg, medel eller hög. Risk för vad ska anges.	Sammanlagd bedömning av risken görs på en skala mellan 1 och 5.
Form för initial bedömning	Bedömning med Check-10 (+), genomförs i varierande utsträckning.	Obligatorisk myndighetsfråga i RAR som besvaras av anmälningsupptagaren.
Användningsområden	Initial, strukturerad och fördjupad bedömning.	Strukturerad bedömning.
Bortfall	Generellt ett stort bortfall främst avseende personlighetsmässiga faktorer.	Problematiskt att bedöma pga. den öppna strukturen. Stort bortfall avseende de i Check-10 (+) ingående faktorerna.
Interbedömarreliabilitet	Kunde ej genomföras pga. bristande information.	Variande. Mycket god avseende risknivå och åtgärdsnivå. Låg överensstämmelse avseende typ av information som inkluderats.
Upprepad utsatthet	Kunde ej genomföras pga. bristande information.	Totalt: 37.8 %. Andelen upprepat utsatta för våld: 17.3 %. Andelen upprepat utsatta för annat brott: 20.5 %.
Prediktiv validitet utifrån bedömd risknivå	Kunde ej genomföras pga. bristande information.	För våld: låg (AUC of ROC=0.66). För brott generellt låg (AUC of ROC=0.63).

Utvärderingens syfte var att producera en bedömning som fastställde *värdet* och *betydelsen* av polisens arbete med riskanalyser utifrån Skånemodellen och Check-10 (+). I utvärderingen värderades och bedömdess verktygen inte enbart i relation till ett bestämt utfall (vilket lyfts fram som problematiskt) utan även i relation till hur arbetet är tänkt att fungera och utifrån de förutsättningar som finns för att bedriva arbetet. Utvärderingen inkluderade således både processen och effekten. Utvärderingen kan sägas ha tillfört ny kunskap om riskbedömningar i en svensk polisiär kontext genom att studera områden som tidigare beforskats i begränsad omfattning. Särskilt gäller detta interbedömarreliabiliteten och den prediktiva validiteten.

Både Check-10 (+) och Skånemodellen är managementverktyg snarare än riskverktyg, det vill säga de syftar till att sätta in rätt åtgärder för att förhindra brott och inte främst till att predicera farlighet.

Skånemodellen är inte framtagen utifrån en specifik riskbedömningstradition, på det sätt som Check-10 (+) är. Vid våra intervjuer med brottsoffersamordnare som genomför riskbedömningar framkommer att Skånemodellen snarare ses som en arbetsprocess, ett sätt att gå till väga vid bedömning av risk, än ett verktyg. Skånemodellen går inte att placera in i en tradition på ett lika självklart sätt som Check-10 (+). Utifrån strukturen i modellen, förutbestämda rubriker under vilka bedömaren ska fylla i information, kan den kopplas till den strukturerade professionella traditionen. Likaså med tanke på de underrubriker/frågor som bedömaren rekommenderas att ha i åtanke när den information som finns att tillgå i ärendet ska kokas ner till ett sammanfattande stycke under de tidigare nämnda rubrikerna. Ytterligare en aspekt som gör att Skånemodellen kan kopplas till de strukturerade professionella riskbedömningarna är att bedömaren tar hjälp av sina professionella kunskaper och erfarenheter när den samlade bedömningen ska göras. Såväl den framtagna informationen som bedömarens erfarenheter har betydelse för den samlade bedömningen.

Det finns emellertid aspekter med Skånemodellen som gör att metoden inte utan vidare kan placeras in under den strukturerade professionella metoden, utan snarare är influerad av den ostrukturerade kliniska bedömningstraditionen. En sådan aspekt är att det i Skånemodellen finns *rekommenderade* faktorer/frågor att ta hänsyn

till vid bedömningen, men det finns inte bestämda faktorer som *ska* inkluderas. Bedömarna är således mycket fria i sina bedömningar, vilket gör att den professionella kunskapen och erfarenheten ges ett större utrymme i jämförelse med vid strukturerade professionella bedömningar. Det betyder att det inte framkommer i bedömningen huruvida en faktor som inte påtalas i bedömningen har tagits i beaktan eller ej. Finns faktorn inte med för att den inte föreligger (ex. den misstänkte har inget missbruk) eller är det för att bedömaren inte har kunnat/sökt svar på om faktorn föreligger? I Skånemodellen finns det inga instruktioner gällande hur de olika faktorerna ska bedömas, jämfört med Check-10 (+), där det finns instruktioner för när en faktor ska bedömas om den inte föreligger, delvis föreligger, alternativt föreligger. Även denna aspekt påverkas därmed till stor del av bedömarens kunskap och erfarenhet. De fördelar som diskuterats med de ostrukturerade kliniska bedömningarna är bland annat att situationsspecifika faktorer tillåts ingå i bedömningen i större utsträckning, något som inte fångas in i samma omfattning med dagens strukturerade instrument. Detta kan ses som en styrka med Skånemodellen med även en förutsättning då den är generell för flera brottstyper. Samtidigt ställer modellens öppna struktur och allmänna tillämpbarhet mycket stora krav på användarens kompetens och erfarenhet av att göra bedömningar.

Sammanfattningsvis – i riskbedömningsmetoder bör det ingå ett antal fasta variabler av relevans för det man vill predicera – några ska vara aktuariska, några ska vara dynamiska. De senare variablerna är viktiga att ha med därför att de på ett tydligare sätt kan styra de åtgärder man vidtar. Variablerna ska vara väl definierade och kunna bedömas likartat av olika bedömare. Man får acceptera en viss ”fyrkantighet” trots att människor och situationer är så utomordentligt komplexa. Denna ”fyrkantighet” mildras av att det i det sista steget i riskbedömningsarbetet, att formulera slutsatserna, ska ingå överväganden av mer resonerande art. Man gör rimlighetsbedömningar på basen av sin samlade erfarenhet. Samma siffror ska kunna ges olika tolkning. För att kunna göra detta krävs både viss teoretisk kunskap och en avsevärd förtroghetskunskap. Man ska vara medveten om fallgroparna när man resonerar på detta sätt (heuristics and biases, Tversky och Kahneman, 1974), de statistiska begränsningarna när man predicerar ”ovanliga utfall” (t.ex. färre än

10 % återfaller) och vilka mekanismer på individnivå och kontextnivå som bidrar till brott (allmänkriminalologisk kunskap och kunskap rörande psykologiska och psykiatriska faktorer). För den som inte har adekvat utbildning och därmed utvecklat respekt för det strukturerade förhållningssättet och ödmjukhet i förhållande till den egna "magkänslan" finns det en risk att magkänslan blir viktigast och siffrorna ett nödvändigt men ovidkommande bihang.

Om man väljer att utforma ett riskbedömningsinstrument som är "öppnare" och därmed kan fånga in nyanser på ett sätt som är omöjligt med strukturerade instrument, då måste man ställa ännu större krav på bedömarnas teoretiska kunskaper såväl som på hur de använder sin förtrogenhetskunskap. De måste vara fullt medvetna om risken att "magkänslan" kan leda fel. Skickligheten som riskbedömare kommer också att vara mycket mer varierande än med strukturerade instrument, precis som det var med de gamla kliniska riskbedömningarna inom psykiatri/rättspsykiatri. Ju öppnare ett instrument är, desto mer information kan man ta in i riskbedömningen, men det blir svårare att skilja sann från falsk information och utrymmet för personliga åsikter riskerar att bli för stort. Det finns en risk för att det utvecklas lokala kulturer i bedömningsarbetet som i sin tur inte är förenliga med rättssäkerhet.

Uppföljningen av de ärenden som under 2010 blev föremål för riskanalys med Skånemodellen visade att det skedde ytterligare brott mot samma person i 39 procent av ärendena, 17.3 procent våld och 20.5 procent övriga brott. Om det man vill predicera är ovanligt (eller mycket vanligt), det vill säga om utfallet ligger utanför 20 %–80 % (t.ex. 1 av 20 återfaller), då är det meningslöst att låta riskbedömningen styra åtgärderna. För att säkert förhindra upprepat utsatthet (återfall) (sensitivitet) måste man vidta åtgärder mot en stor andel som inte kommer att bli upprepat utsatta (återfalla) (specificitet). Idealt för riskbedömningar är att hälften blir upprepat utsatta (återfaller). Inte ens då kan man räkna med att man kan komma längre än att 3 av 4 prediktioner är korrekta, varav dessutom 2 av dessa är rätt via slump.

Andelen som blir upprepat utsatta i den studerade populationen ligger inom intervallet 20 % till 80 %, där de statistiska förutsättningarna är goda för att riskprediktion ska kunna fungera – det gäller alltså att identifiera "de rätta" prediktionsvariablerna och kon-

struera algoritmer där dessa sammanvägs för att åstadkomma hög prediktionsförmåga.

Kan man dra slutsatsen att riskbedömningar bidrar till det övergripande målet att förebygga upprepad utsatthet för våld? Svaret är nej eftersom en stor andel utsatts för våld upprepade gånger trots genomförd bedömning av risken och rekommenderade stöd – och skyddsåtgärder. Andelen som utsatts för upprepat våld är dock jämförbart med tidigare studier av liknande populationer och var därför väntat. Svaret *kan* också vara *ja* eller åtminstone *kanske*. Andelen som skulle blivit upprepat utsatta för våld *utan* nuvarande arbete med riskanalys är okänt och vi vet därför inte säkert om riskanalys leder till minskad upprepad utsatthet men troligtvis är andelen mindre med riskanalys än utan. Skånemodellen kan predicera upprepad utsatthet bättre än slumpen men det finns stort utrymme för förbättringar.

Oavsett om ett projekt kan anses lyckat eller inte utifrån de uppsatta målen stöter man ofta på så kallade bieffekter, det vill säga effekter som uppstått automatiskt. De effekter av arbetet med riskanalyser som särskilt bör uppmärksammas är framförallt relaterade till ett synliggörande av brottsoffret. Genom att införa ett verktyg för att bedöma våld generellt upplever användare av Check-10 (+) att framförallt gruppen unga gärningspersoner och brottsoffer uppmärksammats mer: *”vi vet att de (ungdomar, författarnas kommentar) rånas men ser dem inte på vårt bord. De behandlas ute på poliskontoren men just att de kom in till brottsoffergruppen kom till när man införde Check-10. Vi har fått ett språk för vad det är man ska lägga vikt vid till exempel grov brottslighet och att generellt kunna bedöma ett hot som inte är i nära relation. Som bonus fick ungdomarna uppmärksamhet”* (IP3, Stockholm). Arbetet med riskanalyser har även lett till en tydligare identifikation av problem, brister och behov förknippat med brottsofferarbetet inom polisen och i förlängningen i samarbetet med externa aktörer.

Samtlig personal som vi pratat med under projektets gång uttrycker att de trivs mycket väl med sitt arbete, att det är givande och framförallt att arbetet uppskattas av brottsoffer. Trots att bilden är tydlig: brottsofferfrågorna har fått en mer central roll bland annat i och med att arbetet med riskanalys utvecklats och fyller en viktig funktion för brottsoffret uttrycker flera att arbetet har låg prioritet: *”det är vanligt inom myndigheten att arbetet är prioriterat uppifrån*

men det gäller inte på golvet, svårt att få det att slå igenom. Samma med brottsofferfrågorna, de är prioriterade utåt men man får inga resurser” (IP1, Stockholm). En del uttrycker att det fortfarande är ”tufft att få gehör för brottsofferfrågor” eftersom de betraktas som “mjuka frågor” och arbetet med brottsoffer uppfattas som ”inte polisiärt” och att brottsofferfrågorna inte blir insläppta i ”finrummet” (ledningsmöten, författarnas anmärkning).

En potentiell negativ bieffekt av riskanalyser, som inte studerats i den här utvärderingen men som ändå framkommit i flera intervjuer, är att skyddsåtgärder som larm och skyddat boende kan leda till ett ökat risktagande för brottsoffret/skyddspersonen genom att invägga brottsoffret i falsk trygghet. Detta kan bidra till ökad upprepad utsatthet och bör studeras vidare.

Internationellt diskuterade risker med riskanalys (se t.ex. Hoyle, 2008), framförallt i samband med relationsvåld men vilka kan tillämpas för samtliga former av riskanalys, är om det finns en risk att:

- det används som ett sätt att rationalisera verksamheten som leder till att endast fall med särskilt hög risk blir föremål för strukturerad bedömning och åtgärd. För att undvika detta problem är det viktigt att verksamheten har klart för sig vilka ärenden som ska bedömas som hög risk och hur balansen mellan sensitivitet och specificitet ska se ut. En modell där fler får åtgärder, och där endast de med mycket låg risk lämnas utan åtgärder, innebär inskränkningar för fler brottsoffer och gärningspersoner (som i många fall kommer visa sig vara onödiga) (hög sensitivitet). En modell där endast de allvarligaste fallen får åtgärder, d.v.s. verksamheten rationaliseras, innebär istället inskränkningar för färre brottsoffer och gärningspersoner men leder samtidigt till fler fall av upprepad utsatthet eftersom fler som en konsekvens lämnas utan åtgärd (hög specificitet);
- det bidrar till ett alltför snävt fokus på den akuta risken och att planering av säkerhetsinsatser och hantering av psykiska konsekvenser som rädsla på längre sikt glöms bort;
- riskbedömningen enbart används som en checklista och att dialogen med brottsoffret får stå till sidan för en mer mekanisk bedömning av situationen (Humphreys m.fl., 2005).

Till syvende och sist, oavsett hur många riskfaktorer som föreligger, är det upp till varje bedömaren att göra en sammanvägning och en sammanfattande bedömning utifrån den specifika situationen. Här spelar, förutom verktyget, den så kallade ”magkänslan”, den polisiära erfarenheten och lokalkännedom stor roll. Genomgången av riskbedömningar genomförda med Skånemodellen och Check-10 (+) har visat att det finns ett stort internt bortfall och att flera av faktorerna antingen är svåra att hitta information om och ta ställning till eller att de missas på grund av den mer öppna strukturen i Skånemodellen. Den öppna strukturen bidrar även till att användarna utvecklar en personlig bedömningsstil som utgår ifrån deras erfarenhet och förtroenhetskunskap.

Verktygen som används för riskbedömning i dag, inte bara inom svensk polis utan internationellt inom en rad olika verksamheter, är framtagna på vetenskaplig grund och innehåller riskfaktorer som visat sig ha betydelse för framtida våldsutövning. Sammantaget vet vi från forskning att det inte alls är en lätt uppgift att genomföra riskbedömningar och att även om de genomförs av professionella med mycket stor erfarenhet av riskbedömningar är prediktionsförmågan bara ungefär 75 procent. En fråga som då oundvikligen måste ställas är om det är rimligt att kräva av en polis (inkluderat civilanställda bedömare) att kunna genomföra kvalificerade riskbedömningar med hög prediktionsförmåga för samtliga typer av brott? Arbetet med riskanalyser inom polisen kan ändå ses som ett steg mot ett mer träffsäkert och behovsanpassat brottsofferarbete och dagens verksamhet kan på sikt bredda och förbättra (prediktiv validitet och god interbedömarreliabilitet) de strukturerade bedömningsmetoderna. En förutsättning är som tidigare nämnts utbildning och utvecklad förtroenhetskunskap.

12.1 Rekommendationer

12.1.1 Skånemodellen

Den initiala bedömningen är i flera avseenden en viktig del av processen med riskanalyser. För arbetet med Skånemodellen ges följande rekommendationer:

- Samtlig personal som berörs av myndighetsfrågan (”hotbild antas föreligga – ytterligare åtgärd önskas”) bör informeras

om syftet med riskbedömningar, på vilka grunder de ska ta beslut om hotbild kan antas föreligga samt informeras om vad som händer med ärendet beroende på vad de väljer att svara på myndighetsfrågan.

- En uppföljning bör göras efter utbildnings/informationsinsatser.
- Baserat på resultatet bör det i större utsträckning än idag säkras att samtliga ärenden som markerats med ”vet ej” granskas löpande.
- En fördjupad studie av olika ärendegrupper, exempelvis relationsvåld och hedersvåld, rekommenderas, där en uppföljning av samtliga nej-svar i RAR-frågan genomförs. Detta för att säkerställa att ärenden som bör bedömas strukturerat inte missas.

När det gäller Skånemodellens struktur rekommenderas följande:

- Införande av tidsaspekt så att det tydligt framgår i vilket tidsperspektiv risken bedöms.
- Precisering av vad risken avser: dödligt våld, våld, eller hot.
- System för uppföljning av ärenden där misstänkt gärningsperson är häktad eller av annan anledning inte befinner sig i närheten av brottsoffret så att brottsoffersamordnaren tydligt uppmärksammas på när ny riskbedömning bör göras.
- För att undvika risken att bedömaren missar någon viktig faktor är ett förslag att Skånemodellen behåller sin öppna mer berättande struktur men att det görs tillägg i form av checklistor för specifika brottstyper med riskfaktorer som särskilt signalerar en förhöjd risk för upprepat våld.
- I tillägg bör samtliga som arbetar med riskanalyser genomgå kvalificerad utbildning i derisk/skyddsfaktorer och mekanismer som forskning visar innebär förhöjd risk för upprepat våld. Sådan utbildning bör föregås av och bygga på en extensiv genomgång av den aktuella forskningen inom de olika områdena för att identifiera huvudmekanismer.

12.1.2 Check-10 (+)

Utifrån det material som funnits tillgängligt för Check-10 (+) är det svårt att uttala sig om huruvida det är ett välfungerande verktyg

för generell bedömning av risk på individnivå eller inte. Det interna bortfallet för Check-10 (+) i dess nuvarande form och implementeringsfas är stort och tyder på att användarna haft problem med att bedöma de ingående faktorerna. Vi vill understryka att kännedomen om Check-10 (+) generellt inom polismyndigheten i Stockholm är låg, att få använt Check-10 (+), att det inte finns några tjänsteföreskrifter som gäller användandet och att ingen särskild utbildning erbjudits. En central fråga att diskutera avslutningsvis är huruvida polismyndigheten i Stockholm bör införa en myndighetsfråga i RAR liknande den som används inom polismyndigheten i Skåne.

Enligt polismyndigheten i Stockholms tjänsteföreskrifter rörande våld i nära relation ska strukturerade riskanalyser ”upprättas vid samtliga misshandelsbrott som gäller grov misshandel inomhus mot kvinnor av närstående över 18 år och i anmälda fall av grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning”. År 2011 genomfördes en sådan bedömning endast i 36 procent av de ärenden där en riskanalys, med hänvisning till tjänsteföreskrifterna, borde ha genomförts. Andelen varierade mellan 14 och 53 procent i de olika polismästartistrikten och anledningarna som anges i intervjuerna är många: felkodningar, patruller som inte hinner rapportera av, för mycket pappersarbete, bristande intresse och lathet är några. Liknande tjänsteföreskrift avseende användningen av Check-10 (+) finns inte. Mot bakgrund av intervjuerna är det rimligt att anta att antalet genomförda Check-10 (+) bedömningar jämförelsevis, givet samma uppmärksamhet och utbildningssatsningar, inte kommer att genomföras i större utsträckning. Sammantaget motiverar detta en förändring av nuvarande arbetssätt.

- Vi rekommenderar att det införs en myndighetsfråga. Vilka brottstyper detta ska gälla bör diskuteras inom myndigheterna.
- Ett sådant införande bör dock föregås av en informationsinsats. Myndighetsfrågan bör inte införas utan omfattande informationsspridning.

Under intervjuerna framfördes emellertid en oro för att en myndighetsfråga riskerar att leda till att ärenden som bör bedömas med en strukturerad bedömning missas. Baserat på hur Check-10 (+) används idag och hur andelen genomförda riskanalyser för andra

brottskoder ser ut menar vi att det jämförelsevis inte föreligger någon större risk att missa ärenden genom att införa en myndighetsfråga. På det sätt man arbetar idag gör man en slags initial bedömning, eftersom en strukturerad bedömning inte görs vid samtliga ärenden. Skillnaden mot om en myndighetsfråga införs blir att processen systematiseras, alla gör på samma sätt. Det kommer även att innebära att processen dokumenteras.

- Det bör skapas riktlinjer för hur skyddsåtgärder ska dokumenteras och att de versioner av checklistan som cirkulerar görs enhetliga efter samtal med berörd personal om hur checklistan bäst kan utformas efter de praktiska behoven³⁴.

Av redan anförda skäl saknas en utvärdering av centrala delar av Check-10 (+) varför rekommendationer för det fortsatta genomförandet av bedömningar är svåra att göra. Check-10 (+) bör utvärderas vad gäller interbedömarreliabilitet och prediktiv validitet i en Polismyndighet där verktyget används i större utsträckning och där tillgång till nödvändiga uppgifter finns. Något som även bör övervägas är möjligheten att genomföra en nordisk komparativ studie av hur polisen arbetar med riskbedömning och hur de verktyg som används fungerar avseende interbedömarreliabilitet och prediktiv validitet.

---

³⁴ En detalj som togs upp i flertalet av intervjuerna är att det saknas utrymme för att anteckna brottstyp. Det saknas även instruktioner till hur vissa av de ingående faktorerna ska bedömas, främst avseende ”delvis”.

13 REFERENSER

- Altman, D. G. (1991). *Practical statistics for medical research*. Florida: Chapman and Hall/CRC.
- Andersson, M. (2010). *Slutrapport för lokalt hot – och riskbedömningsprojekt*. Polismyndigheten i Skåne.
- Belfrage, H. (2004). Risk- och farlighetsbedömningar. I: Lidberg, L., och N. Wiklund (Red), *Svensk rättspsykiatri. Psykisk störning, brott och påföljd* (s. 387–394). Lund: Studentlitteratur.
- Belfrage, H. (2005a). *Patriark. Bedömning av risk för patriarkalt våld med hedern som motiv. Användarmanual*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H. (2008a). *Check-10. Checklista för polisiär bedömning av risk*.
- Belfrage, H. (2008b). Riskbedömningar och våldsprevention. I: Granhag, P. A., och S. Å. Christianson (Red), *Handbok i rättspsykologi* (s. 467–477). Stockholm: Liber.
- Belfrage, H., och Strand, S. (u.å.). *Polisiära bedömningar och åtgärder vid stalking – ett utvecklingsprojekt i Södertörn och Kalmar län*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H., och Strand, S. (2002). *Polisiär bedömning av risk för upprepat partnervåld. Resultat av ett års arbete med strukturerade riskbedömningar enligt SARA i Kalmar, Kronoberg och Blekinge län*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H., och Strand, S. (2003). *Utveckling av ett riskinstrument för polisiär bedömning av risk för upprepat partnervåld (SARA:PV). Slutrapport från ett utvecklingsprojekt i Kalmar, Kronoberg och Blekinge län*. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H., och Strand, S. (2008). Structured spousal violence risk assessment: Combining risk factors and victim vulnerability factors. *International Journal of Forensic Mental Health*, 7, (1), 39–46.

- Belfrage, H., och Strand, S. (2009). Validation of the stalking assessment and management checklist (SAM) in law enforcement: A prospective study of 153 cases of stalking in two Swedish police counties. *International Journal of Police Science and Management*, 11, (1), 67–76.
- Belfrage, H., och Strand, S. (2010). *Strukturerad bedömning av risker vid hot och trakasserier med hedersrelaterad bakgrund. Ett utvecklingsprojekt i Polismyndigheten Stockholms län om polisiär riskbedömning och riskhantering*. Sundsvall: Rättpsykiatriska regionkliniken.
- Belfrage, H., Strand, S., Ekman, L., och Hasselborg, A-K., (2012a). Assessing risk of patriarchal violence with honour as a motive: Six years experience using the PATRIARCH checklist. *International Journal of Police Science and Management*, 14, (1), 20–29
- Belfrage, H., Strand, S., Storey, J. E., Gibas, A. L., Kropp, R. P., och Hart, S. D. (2012b). Assessment and management of risk for intimate partner violence by police officers using the spousal assault risk assessment guide. *Law and Human Behaviour*, 36, (1), 60–67. doi: 10.1007/s10979-011-9278-0
- Belfrage, H., Strand, S. och Widén, L., (2010). *Våldsutsatta kvinnor får sämre skydd än någonsin*. DN-debatt den 17/5, 2010.
- Brottsförebyggande rådet. (2001). *Upprepad utsatthet för brott – En utgångspunkt för brottsförebyggande verksamhet* (Rapport nr 2001:3). Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet. (2010). *Upprepad utsatthet för våld. Polisens och socialtjänstens arbete i nio län* (Rapport nr 2010:19). Stockholm: Brå.
- Brottsförebyggande rådet. (2012). NTU 2011. *Om utsatthet, trygghet och förtroende* (Rapport nr 2012:2). Stockholm: Brå.
- Carlstedt, M. (2001). *Upprepad viktimisering – en studie av utsatthet för brott i Sverige*. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Cohen, L. E., och Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American sociological review*, 44, 588–608.
- De Vogel, V., och De Ruiter, C. (2004). Differences between clinicians and researchers in assessing risk of violence in forensic psychiatric patients. *The Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 15, (1), 145–164.
- Douglas, K. S., och Kropp, P. R. (2002). A prevention-based paradigm for violence risk assessment: Clinical and research applications. *Criminal Justice and Behavior*, 29, (5), 617–658.
- Doyle, M., och Dolan, M. (2002). Violence risk assessment: Combining actuarial and clinical information to structure clinical judgments for the formulation and management of risk. *Journal of Psychiatric and Mental health Nursing*, 9, 649–657.
- Ennis, B. J., och Litwack, T. R. (1974). Psychiatry and the presumption of expertise: Flipping coins in the courtroom. *California Law Review*, 62, (3), 693–752.

- Farrell, G., och Buckley, A. (1999). Evaluation of a UK police domestic violence unit using repeat victimisation as a performance indicator. *The Howard Journal*, 1, 42–53.
- Farrell, G., och Pease, K. (1993). *Once bitten, twice bitten: Repeat victimization and its implications for crime prevention*. Crime Prevention Paper 46. London: Home Office.
- Fitzpatrick, J. L., Sanders, J., R., och Worthen, B., R. (2004). *Program evaluation. Alternative approaches and practical guidelines*. Boston: Pearson Education.
- Gosenius, S. (2011). *Metodstöd för hotbilda-bedömningar på individnivå*. Polismyndigheten i Skåne.
- Grann, M., och Wedin, I. (2002). Risk factors for recidivism among spousal assault and spousal homicide offenders. *Psychology, Crime and Law*, 8, (1), 5–23.
- Grann, M., m.fl. (2005). *Riskbedömningar inom psykiatrin. Kan våld i samhället förutsägas? En systematisk litteraturöversikt* (Rapport nr 175). Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering.
- Guo, B., och Harstall, C. (2008). *Spousal violence against women: Preventing recurrence*. Edmonton: The Institute of Health Economics.
- Harris, G.T., Rice, M.E., och Quinsey, V.L. (1993). Violent recidivism of mentally disordered offenders: the development of a statistical prediction instrument. *Criminal Justice and Behavior*. 20, 315–335.
- Hart, S. D. (1998). The role of psychopathy in assessing risk for violence: Conceptual and methodological issues. *Legal and Criminological Psychology*, 3, 121–137.
- Hoyle, C. (2008). Will she be safe? A critical analysis of risk assessment in domestic violence cases. *Children and Youth Services Review*, 30, 323–337.
- Humphreys, C., Thiara, R., K., Regan, L., Lovett, J., Kennedy, L., och Gibson, A. (2005). *Prevention not prediction?* Centre for the Study of Safety and Wellbeing, University of Warwick and Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University.
- Kendall, M. (1938). A new measure of rank correlation. *Biometrika*, 30, 81–89.
- Kropp, P. R., och Gibas, A. (2010). The spousal assault risk assessment guide (SARA). I: Otto, R. K. och K. S. Douglas (Red), *Handbook of violence risk assessment* (s. 227–250). New York: Routledge.
- Kropp, P. R., och Hart, S. D. (2003a). *Stalking assessment and management (SAM)*. Vancouver: British Columbia Institute Against Family Violence. Svensk översättning av Belfrage, H. (2003). Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Kropp, P. R., och Hart, S. D. (2003b). *Stalking assessment and management (SAM) Screening version*. Vancouver: British Columbia Institute Against Family Violence. Svensk översättning av Belfrage, H. (2003). Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.

- Kropp, P. R., Hart, S. D., och Belfrage, H. (2005). *Spousal assault risk assessment guide: Short version (SARA:SV), Version 2*. Vancouver: Proactive Resolutions. Svensk översättning av Belfrage, H. (2005): Bedömning av risk för upprepat partnervåld (SARA:SV). Version 2. Användarmanual. Sundsvall: Rättspsykiatriska regionkliniken.
- Kropp, P. R., Hart, S. D., Belfrage, H., Webster, C. D., och Eaves, D. (2003). *Underlag för polisiär bedömning av risk för framtida partnervåld (SARA:PV)*. Vancouver: British Columbia Institute Against Family Violence.
- Kropp, P. R., Hart, S. D., Webster, C. D., och Eaves, D. (1994). *Manual for the spousal assault risk assessment guide*. Vancouver, BC: British Columbia Institute on Family Violence.
- Kropp, P. R., Hart, S. D., Webster, C. D., och Eaves, D. (1995). *Manual for the spousal assault risk assessment guide (2nd ed.)*. Vancouver, BC: British Columbia Institute on Family Violence.
- Kropp, P. R., Hart, S. D., Webster, C. D., och Eaves, D. (1999). *Spousal assault risk assessment guide (SARA)*. Toronto: Multi-Health Systems, Inc.
- Levander, S. (2011). Riskbedömningar i dag och i framtiden – en kritisk granskning. *Best Practice*, 8–19.
- Monahan, J. (1984). The prediction of violent behavior: toward a second generation of theory and policy. *American Journal of Psychiatry*, 141, 10–15.
- Projekt Karin. Ett nationellt projekt för kvinnofrid. Hämtad 4 juli från: <www.projektkarin.se>
- Rejmer, A., Sonander, A., och Agevall, C. (2010). *Våldsutsatta kvinnor berättar. En utvärdering av projekt Karin*. Stockholm: RPS Tryckeri.
- Rikspolisstyrelsen. (2010a). *Inspektion av polismyndigheternas hantering av rutiner vid bl.a. riskanalyser*. Stockholm: RPS Tryckeri.
- Rikspolisstyrelsen. (2010b). *Riktlinjer för polisiära riskanalyser vid våld på individnivå*. Stockholm: RPS Tryckeri.
- Roehl, J., O'Sullivan, C., Webster, D., och Campbell, J. (Manuskript). Intimate partner violence risk assessment validation study.
- Rättspsykiatriska regionkliniken Sundsvall. Hämtad 4 juli från: <www.rpksundsvall.se/>
- Skogan, W. G. (1996). *The decade's most important criminological insight*. National Institute of Justice: Research in Action. Washington: Department of Justice.
- Skogan, W. G. (1999). Victim surveys at century's end. I: Van Dijk, J., J., M., Van Kaam, R., G., H., och J. Wemmers (Red), *Caring for crime victims* (s. 41–55). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Storey, J. E., Gibas, A. L., Reeves, K. A., och Hart, S. D. (2011). Evaluation of a violence risk (threat) assessment training program for police and other criminal justice professionals. *Criminal Justice and Behavior*, 38, (6), 554–564.

- Strand, S. (2006). *Violence risk assessment in male and female mentally disordered offenders – Differences and similarities*. Avhandling för doktorsexamen, Mittuniversitetet, Sundsvall, 2006.
- Strand, S., och Belfrage, H. (2001). Comparison of HCR-20 scores in violent mentally disordered men and women: Gender differences and similarities. *Psychology, Crime and Law*, 7, 71–79.
- Strand, S., Johansson, P. och Belfrage, H. (2006). The Assessment of psychopathy in female offenders: How important is the gender of the assessor?. I: Strand, S. (2006) *Violence risk assessment in male and female mentally disordered offenders – Differences and similarities* (s. 1–12). Avhandling för doktorsexamen, Mittuniversitetet, Sundsvall, 2006.
- Sundell, K., Egelund, T., Andrée Löfholm, C., och Kaunitz, C. (2007). *Barnavårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.
- Svensson, E. (2001). Guidelines to statistical evaluation of data from rating scales and questionnaires. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 33, 47–48.
- Tversky, A., och Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185 (4157), 1124–1131.
- Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Williams, K. R., och Houghton, A. B. (2004). Assessing the risk of domestic violence reoffending: A validation study. *Law and Human Behavior*, 28, (4), 437–455.
- Zhou, X. H., Obuchowski, N. A., och Obushcowski, D. M. (2002). *Statistical methods in diagnostic medicine*. New York: Wiley & Sons.

14 BILAGOR

Bilaga 1: förteckning över brottskoder som omfattas av myndighetsfrågan "kan hotbild antas föreligga?" som ligger i anmälningssystemet

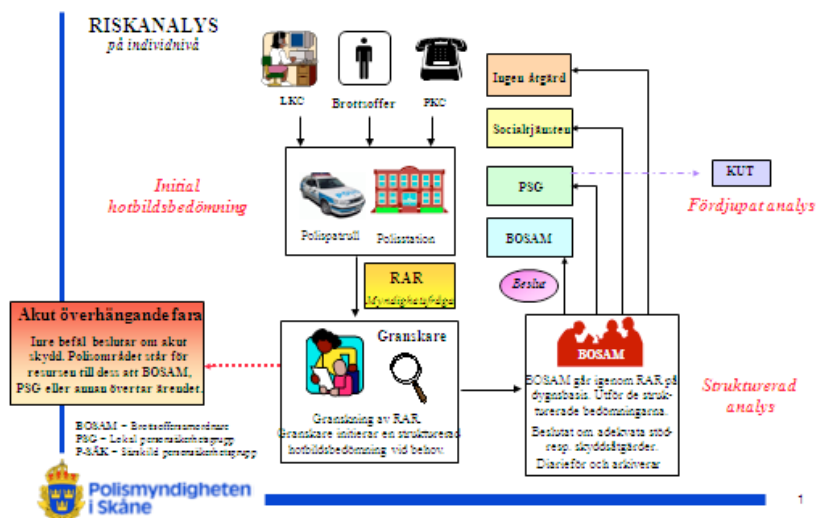
Polismyndighetsfråga "Hotbild antas föreligga. Önskas ytterligare åtgärder" som gäller from 2011-09-22: tom 2011-12-31.

Område	Frågenummer	Brottskod	Brottskod	Brottskod
05*	1	0303-0308	0355-0387	0401-0401
05*	2	0412-0413	0418-0427	0648-0651
05*	3	0660-0663	1709-1709	9349-9356
05*	4	0405-0406	0907-0907	9810-9813
08*	11	0303-0308	0355-0387	0401-0401
08*	12	0412-0413	0418-0427	0648-0651
08*	13	0660-0663	1709-1709	9349-9356
08*	14	0405-0406	0907-0907	9810-9813
02*	26	0303-0308	0355-0387	0401-0401
02*	27	0412-0413	0418-0427	0648-0651
02*	28	0660-0663	1709-1709	9349-9356
02*	29	0405-0406	0907-0907	9810-9813

Område	Frågenummer	Brottskod	Brottskod	Brottskod
04*	30	0303-0308	0355-0387	0401-0401
04*	31	0412-0413	0418-0427	0648-0651
04*	32	0660-0663	1709-1709	9349-9356
04*	33	0405-0406	0907-0907	9810-9813
07*	34	0303-0308	0355-0387	0401-0401
07*	35	0412-0413	0418-0427	0648-0651
07*	36	0660-0663	1709-1709	9349-9356
07*	37	0405-0406	0907-0907	9810-9813
02*	39	0405-0406	Frågan raderas 110926	
04*	40	0405-0406	Frågan raderas 110926	
05*	41	0405-0406	Frågan raderas 110926	
07*	42	0405-0406	Frågan raderas 110926	
08*	43	0405-0406	Frågan raderas 110926	

Bilaga 2: Flödesschema hotbilda-bedömning Skåne.

Bilaga 3: Skånemodellen

Ärende: K _____ Handläggare: _____
AA _____ Datum: _____

Sammanhang:

Organiserad brottslighet	☐	Enskild hotutövare	☐
Våld i nära relation	☐	Ungdomsrelaterat	☐
Hedersrelaterat	☐	Övrigt	☐

1-5

Initiala skyddsåtgärder: Nej Ja

MALL

Detta är en mall för att strukturera och likrikta utseende och innehåll för strukturerade riskbedömningar på individnivå. Under varje rubrik finns det hjälptexter och exempel på vad som ska skrivas, samt hur du som handläggare kan tänka när du besvarar frågorna. Försök föra resonemang omkring frågeställningarna, vid dessa bedömningar finns sällan rätt och fel.

Ofta när du skriver en riskbedömning är den information som finns tillgänglig bristfällig. Du som handläggare uppmanas försöka svara på frågorna i mallen. Om det inte är möjligt bör du ange detta, genom att skriva till exempel "ingen information" vid frågan.

Försök att eftersträva ledorden transparens, objektivitet och kvalitet och tag hjälp. Förhåll dig källkritisk och var noga med att motivera din slutsats.

1 Allmän bakgrund

Anmälan, kort beskrivning om vad som har hänt.

2 Hotaktör

Namn Personnummer Roll (hotad, hotaktör, familj etc)

2.1 Allmän beskrivning av hotaktören

Skriv till exempel vilken typ av kriminalitet hotaktören ägnar sig

åt, omfattning av dennes brottskarriär, etniskt ursprung, psykosocial situation i allmänhet, missbruk i allmänhet, ev. gängtillhörighet och så vidare.

2.2 Avsiktsbedömning

Avsiktsbedömningen hjälper dig att beskriva motivet bakom hotet. Detta för att du ska kunna föra ett vidare resonemang omkring vilka vinster och förluster hotaktören kan räkna med. Avsikt till våldsutövande är en del av hotet, den andra är kapaciteten (se nedan).

2.2.1 Beskriv motivet bakom hotet?

Vad är upprinnelsen till hotet? Svartsjuka, skulder, status, ära och så vidare? Beskriv kortfattat vari bakgrunden till hotet är.

2.3 Kapacitetsbedömning

Kapacitetsbedömningen hjälper dig att resonera omkring kapacitet och förmåga hos hotutövaren. Kapacitet till våldsutövande är en del av hotet, den andra är avsikten (se ovan). För att få en bra bild av hotaktörens kapacitet följer här frågor där du får resonera omkring våldskapacitet, vedertaget handlande och tidigare tillvägagångssätt samt psykosocial situation.

2.3.1 Tidigare våldshandlingar hos hotaktören?

Vilken typ av våldshandlingar har hotaktören själv begått eller bidragit till tidigare? Mot vilka har brotten riktat sig? Det är även av vikt hur hotaktören har handlat tidigare. Har han hotat men inte fullföljt hoten med våldshandlingar? Har han genomfört våldshandlingar utan att hota inman? Försök att svara på frågorna: Typ av våld? I vilka situationer? Mot vem?

2.3.2 Allmän attityd till våld hos hotaktören?

Hur ser hotaktören på våld? Resonera omkring bakgrundsfaktorer som tidigare våldshandlingar, tendenser till heder/blodshämnd, idealiserad bild av våld och så vidare. Denna information kan vara svår att få tag på och då bör du ange det du kan få reda på, främst via polisära register. Om hotutövaren är välkänd kan allmän kunskap finnas bland ämnesansvariga eller polisanställda med lokal förankring där personen verkar.

2.3.3 Hotaktören har tillgång till vapen?

Vilken typ av vapen? I vilken mån kan hotaktören hantera dessa?

2.3.4 Hur har hotaktören reagerat i liknande situationer tidigare?

2.3.5 Hur har nätverket/grupperingen reagerat i liknande situationer tidigare?

2.3.6 Har hotaktören en problemfylld tillvaro?

Resonera omkring hotutövarens allmänna psykosociala situation. Faktorer som påverkar hotutövarens psykologiska hälsa negativt är en viktig utlösare för våldsamt beteende. Detta gäller t ex psykologiska problem, problem med aggressivitet och missbruk som leder till irrationellt beteende. Även sociala problem så som arbetslöshet, bostadslöshet, integrationsproblem, avsaknad av legala kontakter kan påverka och utlösa våldsamt beteende hos hotutövaren.

3 Hotet

3.1 Händelsen/hotet

Skriv till exempel om:

- *Har det förekommit hot, våld eller annan brottslighet mot den hotade? Har det skett en upptrappning?*
- *Vad säger hotet/hoten?*
- *Under hur lång tid har hoten pågått?*
- *Handlar det om flera olika hot, om ja hur många hot handlar det om?*
- *Hänger hoten ihop eller är det relaterat till olika händelser?*

3.2 Tillvägagångssätt

Skriv till exempel om:

- *Hur har hoten framkommit? Via telefon, internet, personligen, på omvägar?*
- *Har hoten framkommit direkt eller indirekt till den hotade?*
- *Här är det viktigt med källkritik; finns hotet sparat, går det att verifiera t ex via telefonlista eller liknande?*
- *Hur har hotaktören tagit kontakt i samband med eller efter hotet (uppsökande i hem, telefon, arbetsplats, via internet osv)?*

- *Har hotaktören försökt få kunskap om den hotades levnadsförhållanden (t ex telefonnummer, adress, skola, arbetsplats, barn, dagis, andra släktingars adresser och telefonnummer)?*

3.3 Övrigt av vikt

T ex andra bakomliggande ärenden av vikt. Finns det ett sådan bör detta beskrivas kort med en hänvisning till ärendenummer. Det kan även vara information om att den hotutsatta varit utsatt för hot från andra personer.

4 Hotutsatt

Namn, personnummer, relation.

4.1 Allmän beskrivning av den hotade:

Beskriv den hotade utifrån vad som är känt inom Polisen, det vill säga ingen inhämtning ifrån personen själv. Det kan gälla samma saker som angående hotutövaren, det vill säga till exempel vilken typ av kriminalitet den hotutsatta själv ägnar sig åt, omfattning av dennes brottskarriär, etniskt ursprung, psykosocial situation i allmänhet, missbruk i allmänhet, ev. gängtillhörighet och så vidare. Om den hotutsatta är ”vanlig medborgare” bör detta också beskrivas.

4.1.1 Resonemang omkring den hotutsatta

Det är viktigt att behålla sitt källkritiska tänkande och sin objektivitet även gentemot den hotutsatta. Kan den hotutsatta ha egna bakomliggande motiv till att berätta om hotet? Finns det möjlighet att den hotutsatta ljuger eller inte berättar hela sanningen? Man bör ha den objektivitet och integritet att våga granska även den hotutsattas berättelse.

4.1.2 Sårbarhet

4.1.3 Motivation och insikt i hotbilden

4.1.4 Sociala situation och nätverk

4.1.5 Möjlighet att själv vidta skyddsåtgärder

5 Slutsats och rekommendationer

- *Motivera den nivå risk du bedömer föreligger.*
- *Resonera omkring risk; vari består risken idag? Hur kan den hanteras? När kan den öka (t ex frisläppande av hotutövare) och när kan den minska (t ex gripande av hotutövare, begränsning av hotutövares meddelarförmåga med utomstående osv).*
- *Vilka är hotets konsekvenser? Detta gäller såväl brottsbalksbrott som dödligt våld, våld, trakasserier, övergrepp i rättssak som "bredare" perspektiv; t ex övergrepp på rättssambället/systemhotande brottslighet eller statusgenererande brottslighet.*

Rekommendationer är de motåtgärdsförslag som syftar till att sänka den/de risknivåer som beskrivs i riskanalysen, antingen genom att angripa själva hotet, eller minska sårbarheten genom ett förbättrat säkerhetsskydd.

Direkta åtgärder som gäller den hotutsattas situation, så som skyddad identitet, sekretessmarkering, ny bostad osv bör överlämnas till de som har största kompetensen att bedöma detta.

I den mån du som handläggare har upptäckt saker som indirekt har med den hotutsatta att göra kan du beskriva detta. Det kan vara rekommendationer så som att ta bort en Facebook-profil eller annan utlämnande information på internet bör tas bort, att medialt gå ut med information som kan minska hotet mot en hotutsatt person; det vill säga saker som inte har med det direkta fysiska skyddet om en person men som ändå bedöms viktigt.

FoU-rapporter från Fakulteten för hälsa och samhälle, utgivna från 2008

2008:1 Tikkanen, R. Person, relation och situation. Riskhandlingar, hivsterfarenheter och preventiva behov bland män som har sex med män.

2008:2 Östman, M. och Afzelius, M. Barnombud i psykiatri – vems intresse?

2008:3 Andersson, F. och Mellgren, C. Processutvärdering av ”Trygga gatan”. Ett projekt för minskad brottslighet och ökad trygghet i nöjeslivsmiljö.

2008:4 Östman, M. red. Migration och psykisk ohälsa.

2008:5 Berglund, S. Competing Everyday Discourses – And the Construction of Heterosexual Risk-taking Behaviour among Adolescents in Nicaragua: Towards a Strategy for Sexual and Reproductive Health Empowerment.

2008:6 Björngren Cuadra, C. Variationens spektrum – en studie av sensibilitet, tillit och vårdetik i hemsjukvård.

2008:7 Mallander, O. Nära Vänskap? En analys av kontaktperson enligt LSS.

2009:1 Hamit-Eminovski, J. Interactions of Biopolymers at Biological Interfaces – Examples from Salvia and Bacterial Surfaces. (Licentiatavhandling)

2009:2 Andersson, O. Hållplats 8. En social intervention för unga kriminella i stadsdelen Rosengård, Malmö stad.

2009:3 Johnsdotter, S. Discrimination of certain ethnic groups? Ethical aspects of the implementation of FGM legislation in Sweden.

2009:4 Danielsson, M. Transpersona non grata. Den ogiltigförklarade livserfarenheten.

2009:5 Eriksson-Sjöo, T. och Ekblad, S. Stress, sömn och livskvalitet – en studie bland flyktingar i SFI-utbildning, lärare och handledare i Fosie stadsdel, Malmö.

2010:1 Gregersen, P. Utopia – utopier som pedagogiskt medel, och deras användning inom akademiskt lärande och kritiskt tänkande.

- 2010:2 Scaramuzzino, R., Heule, C., Johansson, H. och Meeuwisse, A. EU och den ideella sektorn – En studie av det svenska Equalprogrammet.
- 2010:3 Björngren Cuadra, C. Kartläggning av preventiva hiv/STI-insatser i Skåne ur ett migrationsperspektiv – AAAQ och grundad tillgänglighet.
- 2010:4 Tikkanen, R. MSM-ENKÄTEN 2008 – Riskhandlingar, hivtest och preventiva behov bland män som har sex med män.
- 2010:5 Lindell, L och Ek, A.-M. Komplementära metoder i psykiatriska verksamheter – och brukares upplevelser och erfarenheter.
- 2010:6 Perez, E. Akademisk yrkeskompetens i socialt arbete – Om socialt arbete i mångkulturella miljöer
- 2011:1 Berglund, S., Andersson, O. Kihlsten, I., Tengland, P.-A. och Wemme, M. Delaktighet och hälsa. En pilotstudie med ungdomar och beslutsfattare i Simrishamn mot hållbara strategier för ökad egenmakt, livskvalitet och jämlikhet i hälsa. Delrapport 1: Utgångspunkter för en deltagarbaserad aktionsforskningsansats.
- 2011:2 Bengtsson, M. och Wann-Hansson, C. Införande av portfoliomethodik för professionell utveckling mot yrkesrollen som sjuksköterska.
- 2011:3 Finnbogadóttir, H. Domestic violence and pregnancy. Impact on outcome and midwives' awareness of the topic. (Licentiatavhandling)
- 2011:4 Johnson, B. Beroendesjukvård och socialtjänst i samverkan.
- 2011:5 Popoola, M. Lyssna, förklara och förstå. Romska migranternas möten med sjukvård i Sverige.
- 2011:6 Richert, T. Mot en mer kunskapsbaserad öppenvård för unga missbrukare. Slutrapport för ett trestadsprojekt kring erfarenhetsutbyte, kunskapsutveckling och systematisk dokumentation.
- 2012:1 Richert, T. Hiv- och hepatitprevention på institution. Utvärdering av ett peer-baserat utbildningsprojekt med syfte att öka kunskapen om blodsmittor hos klienter och personal på SiS-institutioner.
- 2012:2 Mellgren C., Svalin, K., Levander, S. och Torstensson Levander, M. Riskanalys i polisverksamhet. Utvärdering av polisens arbete med riskanalys för våld på individnivå: Skånemodellen och Check 10 (+)

Följande rapport är en utvärdering av två av de metoder för riskanalys som används inom svensk polis: Skånemodellen och Check-10 (+). Användandet av Skånemodellen utvärderades i polismyndigheten i Skåne och Check-10(+) i polismyndigheten i Stockholm. Riskanalys är ett samlingsbegrepp som innefattar både riskbedömning och riskhantering. Det övergripande syftet med riskanalyser är i enlighet med polisens nationella mål att förebygga brott. Ett annat syfte är att riskanalysen ska bidra till att säkra brottsoffrets/målsägandes deltagande genom hela rättsprocessen. Detta ska ske genom att gärningspersonens risk för framtida våld bedöms och brottsoffrets situation analyseras. Därmed kan man bättre identifiera brottsoffer som har ett särskilt stort behov av skydd, och motivera att just detta görs i just detta specifika ärende, inom ramen för en viss budgetram. Skyddsåtgärderna kan vara kortsiktiga eller mer långsiktiga.

Syftet med föreliggande utvärdering är att identifiera värdet och betydelsen av polisens arbete med riskanalys utifrån Skånemodellen och Check-10 (+). Detta är viktigt, som ett av flera underlag, som ger Rikspolisstyrelsen förutsättningar för att fatta välgrundade och målrationella beslut om det fortsatta arbetet med riskanalys inom myndigheten. I vårt uppdrag har det särskilt ingått att titta på om olika bedömare kommer fram till samma/liknande slutsats vid bedömning av samma fall, interbedömarreliabilitet. I direktiven för uppdraget ingick även att undersöka vilka riskfaktorer som är kopplade till bedömd hög risk, hur bedömningen av risken kan kopplas till valet av skyddsåtgärder och slutligen om arbetet med riskanalys leder till minskad utsatthet för brott.

Utvärderingen har genomförts av institutionen för kriminologi, Malmö högskola, på uppdrag av Rikspolisstyrelsen som också finansierat utvärderingen.

ISBN/ISSN 978-91-7104-445-7/1650-2337

MALMÖ HÖGSKOLA
205 06 MALMÖ, SWEDEN
WWW.MAH.SE